

Van de voorzitter

Bij het uitbrengen van de Cronicke zijn we elk jaar gebonden aan een strikte deadline wat betreft het inleveren van artikelen. Immers, het streven is er op gericht om enkele weken voordat de Algemene Leden Vergadering (ALV) wordt gehouden, de nieuwe Cronicke bij de leden te hebben bezorgd dan wel te hebben toegezonden. Voordat alles kant en klaar bij de drukker aangeboden kan worden, moeten alle teksten door de redactieleden geredigeerd zijn en moet de webmaster er helemaal uit zijn met de kolomindeling van de artikelen, daarbij al dan niet ondersteund met fotomateriaal. Voorwaar een behoorlijk karwei in een korte tijdspanne!

In mijn jaarlijkse voorwoord wil ik uiteraard zo actueel mogelijk zijn. Echter, aangezien de deadline dit jaar ligt op 17 januari en de datum van de ALV is gepland op 20 april is de kans heel groot dat wat ik nu (4 januari) neerschrijf op 20 april helemaal achterhaald is. Ik vraag daarvoor uw begrip. Ik wil u meenemen naar de onderwerpen waarbij ik u vorig jaar in mijn voorwoord een vervolg op heb beloofd, naar onderwerpen die in de najaarsledenvergadering aan de orde zijn geweest, naar een aantal nieuwe ontwikkelingen en tot slot ga ik ook nog even aan de noodklok hangen. Leest u mee.

Travalje

In mijn slotregels schreef ik vorig jaar o.a. dat het bestuur heeft beslist, gelet op de staat waarin de overgenomen travalje verkeerde, een nieuwe travalje te bouwen met gebruikmaking van alle bruikbare delen van de oude travalje. Ik liet u ook weten dat het bestuur in druk overleg was met de gemeente over de locatie en het kostenplaatje van een eventuele omgevingsvergunning. Een jaar later kan ik u berichten dat de bouw van de travalje gereed is en dat op dit moment de bruikbare oude onderdelen (met name het ijzeren beslag) worden overgezet.

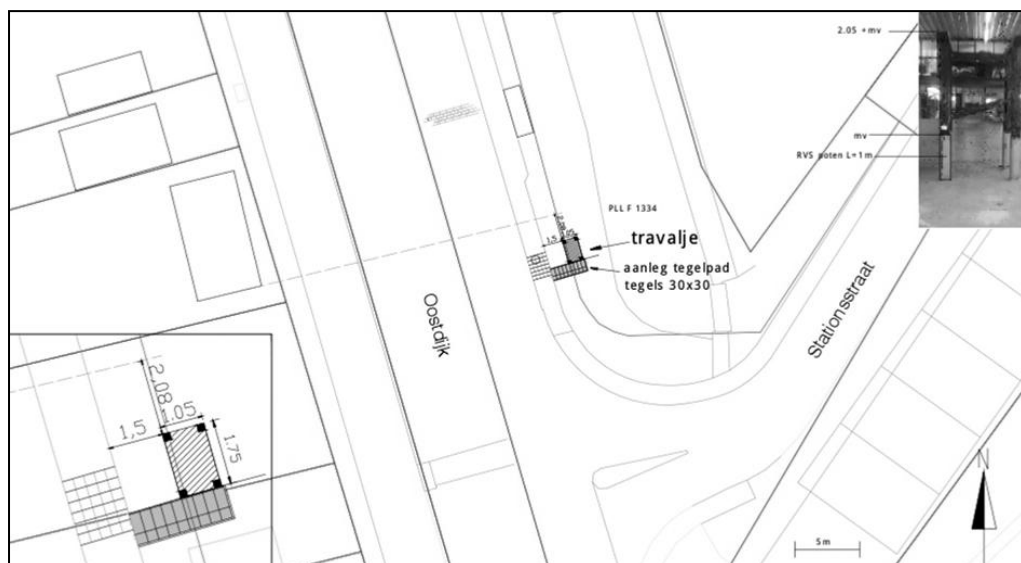
Daarna resteren nog enkele afwerkklusjes en dan is alles gereed voor transport naar de plaats van bestemming. Nog een hele klus overigens, want inclusief het onderstel is de totale hoogte ongeveer 4 meter. Inmiddels is de locatie definitief vastgesteld (zie bijgaande situatieschets van de hand van Jaap van der Welle) en is de omgevingsvergunning verleend. Naar verwachting kan de plaatsing in de loop van maart (kort

voor de ALV) uitgevoerd worden.

Gedenkstee bij de Uitwateringssluys

In de rondvraag van de ALV 2016 vroeg de heer Kosten aandacht voor de gedenkstee bij de Uitwateringssluys aan de Zuiddijk. De staat van onderhoud baarde hem zorgen, en hij vroeg of wij als Heemkundekring daar iets aan konden doen. In antwoord op zijn vraag deed ik de toezegging dat het bestuur de kwestie nader zou gaan onderzoeken. Niet lang daarna is een drietal bestuursleden individueel op onderzoek uitgegaan en na lang zoeken werd de steen, inderdaad in erbarmelijke staat en verscholen in het hoge gras, aangetroffen. Hoewel de gedenkstee niet tot de verantwoordelijkheid van de HKK behoort is Han Fontijne toch begonnen met het gras rondom de steen te verwijderen en een grondige schoonmaakbeurt uit te voeren.

Duidelijk is echter dat de steen toe is aan een restauratiebeurt maar daar hangt dan weer wel een kostenplaatje aan vast. Reden voor het bestuur om pogingen te doen de herkomst van de steen te achterhalen, waarbij al snel duidelijk werd dat we

daarvoor bij het Waterschap moesten zijn. De eerste contacten zijn inmiddels gelegd maar definitieve afspraken hebben we nog niet kunnen maken. Wordt vervolgd derhalve!

Luchtwachttore

Het project is afgerond wat betreft de HKK. De bedoeling was om in deze uitgave van de Cronicke een artikel aan het project te wijden maar het tijdstip kwam voor de werkgroep net iets te vroeg. Ook het verzorgen van een lezing voor de HKK leden op de avond van de ALV bleek (nog) niet te realiseren. De focus ligt nu qua lezing op de najaarsvergadering 2017 en qua artikel op de Cronicke 2018. Overigens probeert de werkgroep m.m.v. van het lokale bestuur en de Provincie een fietspad aan te leggen langs alle plaatsen waar destijds een luchtwachttore heeft gestaan.

Deltaplan Abraham Mol

Samen met de zoon van Abraham Mol (Rien) en redactielid Joh Mol heeft ondergetekende in oktober vorig jaar het door Abraham ontworpen plan overgedragen aan de directeur van het Watersnoodmuseum in Ouwkerk. De heer Louwerse liet blijken zeer onder de indruk te zijn en beloofde het plan een prominente plaats in het museum te geven. Zoon Rien beloofde de heer Louwerse om verder te gaan graven naar wellicht meer bruikbaar materiaal in het archief van zijn vader.

Nieuwsbrief/Facebook

Ondanks het voornemen om in navolging op het voorgaande jaar ook in 2016 weer een Nieuwsbrief uit te brengen, heeft het bestuur besloten hier vanaf te zien. De korte tijdspanne die restte als gevolg van late vakanties en het ontbreken van dringende onderwerpen, afgezet tegen het hoge kostenplaatje (€600 à € 800), heeft ons in de bestuursvergadering van september j.l. tot dit besluit gebracht. Overigens met gemengde gevoelens want de behoefte tot contact met de leden in de loop van het verenigingsjaar blijft aanwezig.

Dit bracht het bestuur op de gedachte binnenkort een eigen Facebook-pagina te openen. Uiteraard biedt dit geen 100% oplossing want natuurlijk beschikken niet alle HKK leden over een eigen computer (met internet). Voordeel is natuurlijk wel dat op elk gewenst moment leden geïnformeerd kunnen

worden over actuele onderwerpen. Het zou ons dan ook helpen als u uw email adres aan ons doorgeeft zodat wij een beeld krijgen welke leden niet digitaal bereikbaar zijn. Vervolgens kunnen wij voor deze groep op zoek gaan naar een alternatieve oplossing. Het email adres van de secretaris vindt u in de colofon aan de binnenzijde van de kافت van de Cronicke.

Tentoonstelling 450 jaar Nieuw Vossemeer

Het bestuur heeft het verzoek van het organisatiecomité om onze medewerking te verlenen bij de inrichting van een tentoonstelling, gehonoreerd (zie het artikel 'Sint Philipsland in tentoonstelling over Voorstraatorpen' in dit blad).

De bedoeling van het comité is om van zoveel mogelijk dorpen met een Voorstraat in hun stratenbestand in de regio Zeeland, west Brabant en Zuid Holland gegevens te verzamelen en te verwerken in een poster die onderdeel uit gaat maken van de tentoonstelling. Tevens werd elke deelnemende HKK verzocht een tijdlijn over het eigen dorp samen te stellen die eveneens tentoon gesteld zal worden. Op dit moment zijn alle aangeleverde materialen verzameld en voor verdere verwerking aangeboden bij een drukkerij.

Dialectgroep

Het aantal leden van de dialectgroep staat op dit moment helaas op het kritieke minimum. Aan het verzoek van de nog resterende leden om een oproep voor nieuwe leden te plaatsen, geef ik daarom ook graag gevolg. Als één van de huidige leden om wat voor reden zou afhaken, zou dat onmiddellijk het ter ziele gaan van de dialectgroep tot gevolg hebben. Laten we er samen voor zorgen dat het zover niet gaat komen. Aanmelding kan via een mail of telefoontje naar de secretaris.

Oproep tot nieuwe bestuursleden/redactieleden

Nadat twee jaar geleden Han Quist te kennen had gegeven zijn activiteiten als bestuurslid te willen beëindigen volgde medio vorig jaar Marieke Wolse zijn voorbeeld. Zowel het vertrek van Han als Marieke wordt als een groot gemis ervaren, niet alleen omdat zij beschikken over een grote parate kennis van de geschiedenis van het dorp maar uiteraard ook met betrekking tot de verdeling van alle overige taken. Om de vereniging naar buiten toe op een waardige wijze te kunnen blijven

vertegenwoordigen (zie activiteitenlijst 2016 elders in dit blad) en om u de service te blijven bieden die u van ons gewend bent, zijn wij naarstig op zoek naar twee nieuwe bestuursleden.

Het bestuur vergadert acht keer per jaar. Van bestuursleden vragen we hun inzet om mee te denken over het behoud van ons heem. Wij zijn dan ook op zoek naar nieuwe bestuursleden met affiniteit voor geschiedenis (in het bijzonder geschiedenis van het dorp). Ondanks diverse pogingen zijn wij daarin tot nog toe niet geslaagd.

Tevens zijn wij op zoek naar twee nieuwe redactieleden. Twee van de huidige redactieleden (Joh Mol en Jan Heijboer) hebben de laatste tijd

gezondheids- problemen gehad en moesten zodoende een paar artikelen, die zij wilden schrijven, op de lange baan schuiven. Daardoor kwam ook het redigeren van de artikelen wat in het gedrang. Ook het vinden van auteurs en artikelen voor de Cronicke wordt steeds problematischer met wellicht consequenties voor het verschijnen van de Cronicke.

Wij vragen dan ook uitdrukkelijk uw medewerking bij het werven nieuwe bestuurs- en redactieleden zodat we op de komende jaarvergadering van 20 april een versterkt bestuur kunnen voordragen.

Namens het bestuur
Fons Vlegghels, voorzitter

~~~~~

Van de redactie

‘Cronicke’ nummer 30 ligt voor u. De redactie heeft haar best gedaan om er een boeiend en veelzijdig nummer van te maken. Wij wensen u veel leesplezier toe.

Wij hopen dat u de ‘Cronicke’ ook eens laat zien aan familie en bekenden. Misschien willen ze dan wel lid worden van de heemkundekring en/of een artikel schrijven voor een volgend nummer. Hoewel zich in het afgelopen jaar voldoende gastschrijvers aandienden, blijft het vinden van toekomstige schrijvers een heikel punt. Daarom herhalen wij onze omroep ‘stuur ons uw artikel toe’ indien u iets te melden heeft over een Fliplands of een aan Flipland gerelateerd onderwerp (in brede zin). Het kan ook zijn dat u liever een (voormalig) Fliplander een interview afneemt en uw vraaggesprek ons elektronisch toestuurt.

Wanneer u deze stap heeft gezet dan gaarne de tekst en plaatjes/foto's apart aanleveren, voor de tekst gaarne Word gebruiken (bij voorkeur niet PDF) en ons de foto's en plaatjes in minstens 350 dpi toe sturen. Wanneer u uw artikel hebt opgestuurd, beoordeelt de redactie of uw artikel past binnen onze criteria. De redactiecommissie is gezamenlijk verantwoordelijk voor de inhoud van het blad. Met het oog daarop worden alleen artikelen geplaatst waarover de redactie commissie het unaniem eens is.

Tenslotte brengen we nog even de ingewikkelde materie van auteurs- en beeldrechten ter sprake. Je bent juridisch verplicht om toestemming te vragen aan de rechthebbenden van afbeeldingen, kaarten, etc. om deze te mogen reproduceren. Ook als deze op internet staan. Dat geldt weer niet als het een 'public domain', zoals Wikipedia, betreft. Veelal wordt daarvoor wel toestemming gegeven maar soms moet er fors betaald worden voor het gebruiken van afbeeldingen van anderen. Het beeldrecht vervalt 75 jaar na het overlijden van de producent. Bij auteursrechten geldt iets vergelijkbaars. De schrijver van een artikel, boek, etc. blijft de eigenaar van de tekst daarna gaan deze rechten over op zijn erven. Deze vervallen 75 jaar na het overlijden van de producent/schrijver. Kortom, wij raden aan, indien u gebruik maakt van andermans werk, om duidelijk zowel de toestemming hiervoor als de bronvermelding te vermelden.

Onze hartelijke dank aan alle gastschrijvers voor hun bijdragen voor deze ‘Cronicke’.

Meld u aan als nieuw lid!

Zoals in de vorige jaren zien we helaas in het afgelopen jaar wederom een lichte afname van het aantal leden ondanks het feit dat er zich nieuwe leden hebben aangemeld.

De oorzaken hiervoor zijn te vinden in het overlijden van een aantal leden en in het moeten afvoeren van sommige leden omdat ze in gebreke zijn gebleven de verschuldigde contributie te betalen.

Om het ledenbestand ten minste weer naar het oude niveau te brengen heeft het bestuur een premie als stimulans ingevoerd. Wat bedoelen we hiermee? Welnu, elk lid dat een nieuw lid aanmeldt ontvangt als premie of het door Wil Luijks geschreven boekje

‘De slag op het Slaeck’ of een gratis lidmaatschap van onze heemkundekring voor één jaar. Deze premie geldt overigens ook voor een ieder die zichzelf aanmeldt.

Aanmelden kan zowel digitaal als telefonisch bij de voorzitter en/of secretaris. De gegevens vindt u in de colofon van de ‘Cronicke’ of op onze website.

Het bestuur

~~~~~

Notulen algemene ledenvergadering van 21 april 2016

1. Opening door Fons Vlegghels (voorzitter)

Fons opent de vergadering en heet allen namens het bestuur van harte welkom. Er wordt een ogenblik stilte in acht genomen voor de leden die overleden zijn in 2015. In de Cronicke van april 2016 staan de namen vermeld.

Vanavond is het een feestelijke vergadering want in 2016 viert onze kring haar 15-jarig bestaan. Op 8 maart 2001 tekenden de heren Willem Blaak en Cornelis Overwater bij notaris Knook in Tholen de oprichtingsakte van de Heemkundekring Philippuslandt.

Voordat met de agenda begonnen wordt heet Fons een aantal speciale aanwezigen van harte welkom.

- Wienus van Sliedrecht en Rien Mol. Fons bedankt de heren voor hun inbreng bij de organisatie van deze avond door het beschikbaar stellen van hun “kostbaarheden”. In de laatste Cronicke heeft het levensverhaal van Abraham Mol “de Amerikaan” gestaan. Bij dit artikel was een door hem ontworpen Deltaplan afgedrukt. Dit door hem ontworpen plan krijgt een waardevolle plaats in het ‘Watersnoodmuseum’ in Ouwkerk.

- Frederik van Lambalgen. Hij is op ons pad gekomen door Han Fontijne, die elkaar kennen door hun dagelijks werk en hun wederzijdse

belangstelling voor Heemkundekring en stoomtram. Zeer toevallig kwam een zoon van Frederik op een rommelmarkt een dvd tegen welke volgens hem wel de belangstelling zou hebben van zijn vader. Deze film wordt na de pauze getoond.

- Willem Kruf vertegenwoordigt de ‘projectgroep luchtwachttorens’ in Zeeland die er in oorlogstijd hebben gestaan. Zijn aanwezigheid heeft alles te maken met de foto in de laatste Cronicke.

- Jo Mol heeft een foto gevonden van de luchtwachtstoren die in Sint Philipsland heeft gestaan.

- Huib Dekker. Hij verzorgde in november 2015 een lezing over de tramlijn A.J.P.-Steenbergen. Hij is, samen met een collega, bezig aan een presentatie over de tram en we hopen deze in de najaarsvergadering te laten zien.

- Verder noemt Fons nog de bijdrage aan de Cronicke van Leni Verwijs en Corry van Moort. Laatstgenoemde is aanwezig en zij wordt van harte welkom geheten.

De travalje zal aan het eind van dit schooljaar klaar zijn. Inmiddels is er door de Gemeente Tholen een plaats toegewezen. De travalje wordt geplaatst op de hoek van de Oostdijk/Stationsstraat.

2. Notulen ALV van 23 april 2015

Als gevolg van een communicatiefout is Wim de Ruyter niet bij de kascontrole aanwezig geweest. In zijn plaats is de controle uitgevoerd door het reserve lid Piet den Ouden samen met het commissielid Bets Moerland. Verder zijn er geen op- of aanmerkingen en de notulen worden vastgesteld.

3. Ingekomen stukken

Geen ingekomen stukken.

4. Mededelingen

- Bram Wesdorp is afwezig i.v.m. een operatie.
- Gisteren was Fons namens de HKK aanwezig bij de opening door Prinses Beatrix van het 'Roosevelt Informatiecentrum' te Oud Vossemeer. Het was een fantastische bijeenkomst, perfect georganiseerd.
- Fons en Bram Wisse hebben de jaarlijkse herdenking op het kerkhof in Anna Jacobapolder bijgewoond. Het was dit jaar een bijzondere; vooraf was er een bijeenkomst georganiseerd waarbij een oud strijder (een 93 jarige) zijn ervaringen tijdens de oorlog vertelde. De Evangelische Omroep was aanwezig om opnames te maken. Bram heeft nog een verhaal gehouden over Piet Avontuur. Fons zal een artikelje maken voor de krant. De gemaakte opname wordt op 4 mei om 18:00 uur door NPO 2 uitgezonden.

5. Financieel Jaarverslag 2015 door Bram Wesdorp (penningmeester)

I.v.m. de afwezigheid van Bram geeft Fons een toelichting op de cijfers in het financieel jaarverslag.

6. Verslag kascontrolecommissie

Kascommissie is akkoord gegaan met het financieel jaarverslag van 2015.

7. Benoeming nieuwe leden kascommissie en reserve lid kascommissie

Wim de Ruijter komt voor Bets Moerland in de plaats. Fons vraagt om een reserve lid voor de commissie.

8. Bestuursverkiezing

Aftredend: Fons Vlegghels, Lena Polderman en Marieke Wolse

Allen herkiesbaar

Benoeming aanvaard.

9. Rondvraag

Dhr. Kosten vraagt aandacht voor de staat van onderhoud van de gedenksteen bij de uitwateringsluis aan de Zuiddijk. Fons zegt toe dat hierop actie wordt ondernomen.

10. Pauze

11. Presentatie

De RTM- film 'Trams in Nederland van stoom tot elektrisch' wordt vertoond.

Zo wordt ook de film 'RTM-lijn Steenberg – Anna Jacobapolder', gemaakt door Abraham Mol, vertoond; wegens groot succes van vorig jaar vertonen we de film weer.

Voorts wordt wederom de Miniatuur tram tentoongesteld die gemaakt is door Wienus van Sliedrecht.

12. Sluiting

Onder het genot van een drankje en een hapje sluit Fons de vergadering.

~~~~~

Tijdens de Algemene Ledenvergadering werd gevierd dat de heemkundekring 15 jaar bestond. Ter gelegenheid hiervan waren door Loes (<http://hobbyloes.blogspot.nl>) cupcakes gemaakt. De cupcakes waren voornamelijk groen en geel; de kleuren van de voormalige gemeente Sint Philipsland. Ze waren prachtig gemaakt en smaakten ook heerlijk. Bedankt!

Overzicht activiteiten 2016

Overzicht van de activiteiten van heemkundekring “Philippuslandt” in 2016, samengesteld door voorzitter Fons Vlegghels.

- Opknappbeurt aan gedenksteen bij gemaal aan de Zuiddijk;
- Vertegenwoordigen HKK bij opening ‘Roosevelthuis’ in Oud Vossemeer;
- Participeren in werkgroep ‘Tholen Beter Bekend’;
- Voorbereiden deelname aan tentoonstelling ‘Voorstraatdorpen’ ter gelegenheid van het 450 jarig bestaan van Nieuw Vossemeer;
- Onderhoud watersnoodherdenking-smonument dat zich bij NH Kerk bevindt;
- Jaarlijkse herdenking Tweede Wereldoorlog bij oorlogsmonument begraafplaats in Anna Jacoba Polder;
- Uitgifte van het tijdschrift ‘Cronieke’;
- Opstarten traject ‘Bouw nieuwe travalje’;
- Organiseren van tweetal lezingen voor de HKK-leden over de ‘RTM lijn AJP-Steenbergen’ tijdens respectievelijk de voorjaars- en najaarsbijeenkomst;
- Participeren in ‘Werkgroep Luchtwachtstoren’;
- Het ‘Deltaplan’ van Abraham Mol integreren in het Watersnoodmuseum in Ouwerkerk;
- Samenwerking met Koningin Julianaschool om leerlingen te interesseren voor Heemkunde in zijn algemeenheid en het eigen dorp in het bijzonder;
- Op verzoek van het ‘Kadaster Breda’ de toponiemen van Anna Jacobapolder en Sint Philipsland achterhalen en in kaart brengen;
- Bestuursvergaderingen (vinden om de zes weken plaats).

~~~~~

Nieuwe leden in 2016

In het afgelopen jaar hebben we onderstaande personen als nieuw lid van onze vereniging mogen inschrijven.

Dhr. C. van den Berg, Barendrecht
Mw. J.A. Bolier, Sint Philipsland
Dhr. H.H. de Graaf, Anna Jacobapolder

Dhr. P.A. Kaashoek, Rozenburg
Dhr. en mw. Van Strien, Anna Jacobapolder
Dhr. J. Vroegop, Kapelle

~~~~~

In Memoriam

Wij zijn geïnformeerd dat in het vorige jaar de onderstaande leden helaas zijn overleden.
Het is onze gewoonte hiervan melding te maken in de Cronieke.

Dhr. J.W. Wolse, overleden 12 januari 2016 op de leeftijd van 70 jaar
Dhr. A.A. Rijstenbil, overleden 2 mei 2016 op de leeftijd van 92 jaar
Dhr. C.M. Wagemaker, overleden 14 juni 2016 op de leeftijd van 67 jaar
Dhr. J.P. Kaashoek, overleden 2 september 2016 op de leeftijd van 83 jaar
Dhr. G. Noorthoek, overleden 12 november 2016 op de leeftijd van 57 jaar
Mw. C.M. van Nieuwenhuijzen-Vogelaar, overleden 17 november 2016 op de leeftijd van 74 jaar

Herinneringen van Bram Nouwen

De ontwikkelingen van veel handenarbeid en het werken met paarden tot het werken met machinerie in de landbouw. De nu 96-jarige Bram Nouwen uit Anna Jacobapolder maakte het allemaal van zeer nabij mee. In dit artikel volgt zijn verhaal.

door Bram Wisse en Marieke Wolse

Abraham Jacob (Bram) Nouwen zag op 6 april 1921 aan de Noordweg 3 te Anna Jacobapolder het levenslicht. Hij is de zoon van Cornelis Nouwen (overleden in 1963), afkomstig uit Kruisland onder Steenberg en Abrahamina Lindhout, afkomstig uit Oud-Vossemeer. Het echtpaar kreeg tien kinderen: vijf zonen en vijf dochters. Bram was de jongste uit het gezin.

*Een recente foto van
Bram Nouwen.*

Bram was getrouwd met Adriana Zuidweg, dochter van 'de smid' Jan Zuidweg en Agatha Moelker. Zij kregen een zoon Jan, woonachtig in Den Haag, en een dochter Ina, die haar stek uiteindelijk in Middelharnis vond. Ina is getrouwd met Bram Quist, de voormalige secretaris van onze heemkundekring. Bram's vrouw Adriana is in 2008 overleden.

Bram woont nog steeds zelfstandig in Anna Jacobapolder.

Twee broers van Bram, Izak en Piet, waren werkzaam bij 'de tram' van de RTM. De tramlijn liep van Steenberg via Brouwershaven naar Burgh. Van stokers werkten zij zich op tot machinisten. Toen de tramlijn in 1953 opgeheven werd, ging Piet op de veerboot 'de Zijpe' werken. Izak werd chauffeur op een vrachtwagen van de RTM. Twee keer per dag werd vrachtgoed en post aangevoerd. Later ging Izak op de bus van de RTM rijden. In die tijd vervoerde de bus ook vrachtgoed. Later ging het transportbedrijf IJzelenberg uit Bruinisse vracht rijden. Izak werd later chef op het

tramstation in Zierikzee. In het midden van de jaren dertig zijn Bram's andere broers en zusters uit de Polder vertrokken om zich elders te vestigen.

De hofstee 't Hof Rumoirt'

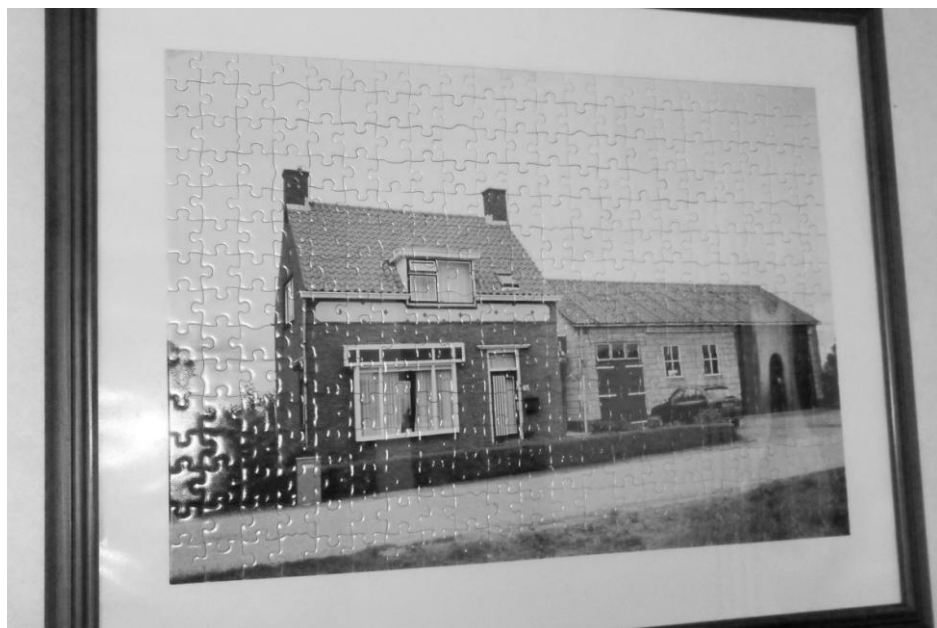
Zowel Bram als zijn vader hebben op 't Hof Rumoirt aan de Langeweg 53 te Anna Jacobapolder gewerkt.

Rumoirt is de naam van het schor, dat samen met het schor 'Nicke' een groot deel van de Anna Jacobapolder vormt. J.A. Klompe veronderstelt in zijn publicatie 'Anna Jacoba Polder' dat Rumoirt een verbastering van 'ruim oord' of van 'oproer, oploop, geweld' is. "Beide beschrijvingen zouden kunnen gelden als oorsprong voor de naam. Het was natuurlijk een ruim oord, een groot watergebied tussen de eilanden, maar het was ook rumoerig, onstuimig, daar waar de uitlopers van de Oosterschelde, de Grevelingen en het Hollands Diep samen kwamen".

't Hof Rumoirt was één van de eerste boerderijen die na de indijking van de Polder werd gebouwd en dateert van 1848. De familie Del Campo, eigenaren van Anna Jacobapolder, verkocht 't Hof Rumoirt aan Abraham Wisse (de grootvader van Bram Wisse, de vicevoorzitter van onze heemkundekring) die later opgevolgd werd door zijn zoon Adriaan Wisse, die vervolgens weer opgevolgd werd door zijn dochter Hannie, getrouwd met Johan Verwijs. In 1999 is 't Hof Rumoirt verkocht aan de familie Vermeulen die afkomstig is uit Luyksgestel. Overigens is de Abraham Wissepolder, grenzend aan de Anna Jacobapolder, vernoemd naar de genoemde Abraham Wisse, die toen dijkgraaf was.

Werken bij 't Hof Rumoirt

Bram's vader, Cornelis, heeft eerst een korte periode bij Jan Wisse gewerkt op de boerderij 'Nieuw Rumoirt' en vervolgens bij zijn broer Abraham Wisse van 't Hof Rumoirt. In 1935 is Bram op 14-jarige leeftijd daar ook in dienst getreden. Hij heeft

Huis en schuur aan de Langeweg in Anna Jacobapolder waar Bram nog steeds woont.

daar meer dan vijftig jaar gewerkt zowel in dienstverband (2/3) als zelfstandige.

Het personeel bestond uit een opperknecht die één gulden per week meer verdiende omdat hij meer uren maakte, paardenknechten verantwoordelijk voor de paarden, een schuurknecht die in de winter o.a. verantwoordelijk was voor het voeren van de beesten en vaste arbeiders die bijna allemaal een jaarcontract hadden. De schuur lag vol met graan dat in de winter gedorst moest worden, zo was er het hele jaar werk voor het vaste personeel.

Er waren niet veel seizoenarbeiders nodig. Seizoenswerk was vaak aangenomen werk dat tegen een vastgestelde prijs en tijdsduur door een groep mannen en vrouwen en soms ook kinderen werd gedaan.

Zoals bij de meeste boeren in de Polder werd ook op Rumoirt erwten, graan, klaver (voor de paarden), aardappels, peeën (suikerbieten), vlas en bruine bonen verbouwd. Voor de bewerking van het land beschikte Rumoirt over ongeveer twintig paarden, tien of elf werkpaarden, een aantal jonge paarden en een paar veulens. Als de veulens drie jaar oud waren mochten ze gaan werken. Bram herinnert zich dat er drie paardenknechts waren, namelijk Bram zelf, Marien Borgo (hij was opperknecht) en Willem Feytel.

De benodigde paarden werden gefokt op Rumoirt. Ko Verwijs was de hengstenhouder op het eiland Sint Philipsland.

In zijn beginperiode ploegde Bram met paarden. De paardenploeg (merk 'Melotte') had één schaar. Bij 'makkelijke' grond (lichtere zanderige grond) stonden er drie paarden vóór de ploeg en bij 'moeilijke' grond (zware kleigrond) vier. Meestal waren de paarden niet gemakkelijk, ze sloegen nogal eens op hol. Gelukkig kon Bram goed met paarden omgaan. Hij had bijvoorbeeld een makkelijk paard geleerd om een poot te geven, net als een dat hond doet. De paarden werden beslagen in een travalje bij de smid in de Noordweg, eerst door

Gerardus Rozemond en later door Jan Zuidweg.

Tijdens de oogst werkten er naast de drie paardenknechten acht landarbeiders op de hofstee. Vaak werkten de arbeiders voor een deel van het jaar, vanaf het voorjaar tot aan het najaar, per 'aangenomen' gemet (er gaan 2½ gemet in een hectare). Dan nam een arbeider een paar gemet aan om schoon te houden en/of te rooien en hoopte op die manier meer te kunnen verdienen.

Mannen botten de suikerbieten met de peespa en vrouwen kaptten zowel het loof er af als ook de peekop die als veevoer diende. Een deel van het loof werd 'ingekeuld' hetgeen in de loop der tijd flink

Het tegeltableau, dat in de keuken van Bram Nouwen hangt, toont een zwadmaaiër die door twee paarden wordt getrokken.

begon te stinken. De peekoppen werden 's winters aan het vee gevoerd waardoor de smaak van de melk enigszins veranderde! De peeën werden in eerste instantie afgevoerd per RTM-tram naar Steenberg, bij de tramwissels bevonden zich weegbruggen om deze te wegen. Later werden ze per schip of vrachtwagen naar de suikerfabriek in Steenberg (en later naar Dinteloord) getransporteerd.

Op kleinere stukjes land zaaiden de boeren mangelpéeën die gemalen werden tot veevoer. Ook luzerne werd voor veevoer verbouwd. Een snijmachine, die met een riem vanaf een motor aangedreven werd, sneed de luzerne in stukjes van een paar centimeter.

Werken als zelfstandig loonwerker

Naast het werken op Rumoirt begon vader Cornelis zelfstandig als loonwerker te werken. Dat was in het midden van de jaren dertig. Daarvoor had hij twee maaiers gekocht, één voor de dijk om gras te maaien en één voor het land om klavers te maaien. Elke maaier kostte honderd gulden, het geld voor de aankoop leende hij van zijn baas Abraham Wisse. Cornelis werd in die tijd als zeer ondernemend beschouwd want hij was de enige loonwerker op het gehele eiland Sint Philipsland. Hij woonde op Noordweg 3 in de gelijknamige buurtgemeenschap waar hij naast zijn woning een oud huisje had dat hij als schuurtje gebruikte voor de stalling van zijn twee maaiers. De maaiers werden getrokken door paarden, die hij leende van de boer voor wie hij het loonwerk verrichtte want noch Cornelis noch zoon Bram, die het bedrijf later overnam, hebben ooit paarden bezeten.

De zelfstandige loonwerker was een relatief nieuw verschijnsel in Zeeland. Cornelis Nouwen moet een van de eerste loonwerkers in Zeeland geweest zijn, inderdaad zeer ondernemend!

Bram op de tractor met een stro pers, 24 augustus 1955.

In 1947 nam Bram het loonbedrijf van zijn vader over. Rond 1950 kocht Bram zijn eerst tractor, een Canadese 'Allis Chalmers' (type G). Een paar jaar later kocht hij een tweede tractor van hetzelfde merk (type B). Om in 1953 zijn trekkers voor zoutwater schade te behoeden 'evacueerde' Bram, met behulp van een buurman, ze na de Rampnacht naar Breda.

In 1957 kocht Bram land van Willem van der Sluis aan de Langeweg en liet er een huis en schuur neerzetten (zie foto). Zijn loonbedrijf groeide gestaag en zodoende had hij meer ruimte nodig. Langzaamaan breidde Bram zijn bedrijf uit met nog meer maaiers voor diverse gewassen, met zaaimachines voor vlas, graan, peeën, erwten en met een rooier.

Met zijn twee banen had Bram een druk bestaan. In het hoogseizoen sliep hij vaak maar twintig uur per week. 's Nachts zaaide hij graszaad, vlas, graan en peeën. Bram maaide ook dikwijls de dijken, in het begin zelfs met paarden (zie foto).

Als hij tijd over had werkte hij op Rumoirt. In het begin van de jaren zestig werd de vlaseelt erg populair, met name in Zeeuws-Vlaanderen. De boeren daar hadden grond nodig en huurden zelfs grond in de Polder, dat Bram weer werk opleverde.

Hij was een keer 's nachts vlas aan het zaaien ter hoogte van de 'Eendenkooi' en Maarten van de Velde bij de 'Kijkuit' aan de andere kant van de polder. Ze konden elkaars lampen zien. Ineens zag Bram de lampen van de trekker van Maarten niet meer. Later bleek dat Maarten op het eind te kort had gedraaid en toen was de trekker stilgevallen. Toentertijd waren de accu's niet zo sterk en door het gebruik van de lampen was de accu uitgeput en kon de trekker niet meer starten.

Klaver werd gezaaid als onderteelt voor vlas. Vlas werd geplukt door een plukmachine. Bram deed het daarvoor (vóór dat zo'n machine er was) nog met de hand. Dat was scherp voor de handen en uiterst zwaar werk. Na de oogst van het vlas kon de klaver doorgroeien zodat deze later gemaaid kon worden. Het vlas werd daarna gebonden op bosjes, die schuin tegen elkaar werden gezet op 'stukken' om te drogen. Als deze op het land bewaard moesten worden, werden ze vervolgens op 'schelven' (hoger dan 'stukken') gezet. In de vlasfabriek werden ze nogmaals gedroogd en verder verwerkt. Daarna werd er linnen van gemaakt. De dichtstbijzijnde vlasfabrieken waren in Zeeuws-Vlaanderen en in Dinteloord.

Geoogste aardappelen werden met een voorraadrooier op het land gegooid. Rijtje voor rijtje. En dan raapten mannen, vrouwen en schoolkinderen die op en deden ze in juten zakken. De aardappels werden bewaard in een aardappelhoop. Er werd eerst een put gegraven. De aardappelen er in, een laag stro van ongeveer tien centimeter dik erop en dan ongeveer dertig centimeter grond. Dan konden ze niet bevriezen. Bij het rapen werd door de voorman aangewezen hoeveel iemand moest rapen. Hij legde dan bijvoorbeeld een jas weg tot hoever ze moesten komen. Een zak aardappelen woog 70 tot 80 kilo. Het hing er vanaf hoeveel grond er nog aan zat. Kunstmest zat in zakken van 100 kilo. Van 'peebalen' (jute zakken) werd een zaaikleed gemaakt dat om de schouder werd geknoopt. Met de hand werd de kunstmest uitgestrooid. In zo'n zaaikleed ging 25 kilo. Bram verzucht dat er tegenwoordig zelfs niet eens meer gewerkt wordt met zakjes van 25 kilo. Het officiële toegestane maximale gewicht is momenteel 23 kilo. "Vroeger waren de mensen veel sterker", meent Bram.

Viering van Koninginnedag

Vóór de Tweede Wereldoorlog werd Koninginnedag uitbundig gevierd in de Polder. Deze werd gevierd op 31 augustus, de verjaardag van Koningin Wilhelmina, en luidde ook het einde van de schoolvakantie in. Er waren praalwagens, opgesierd met papieren rozen en getrokken door versierde paarden. Bovenop werd iets van het koninklijk huis of een beroep uitgebeeld.

Ook werd er stoelendans met paarden gedaan. Bram Joppe, een bekende inwoner van het gehucht 'De Sluis', speelde op zijn accordeon. Er stonden stoelen in een kring, er was er een te weinig. Als de muziek ophield, moest je gauw van je paard af springen en op een stoel gaan zitten. Was je te laat, dan was je af. Zodra de muziek weer begon, moest je snel weer op je paard springen. De paarden hadden geen teugels en waren ook niet gezadeld.

Ook was er dan een jachtrit over de graanstoppels of op de Noordweg tussen de bebouwing. Je moest een pop meenemen op het paard. Die pop was een overall volgestopt met stro. Wie het eerst heen en weer was gereden, had gewonnen. Ook deden ze aan ringrijden in de Noordweg.

Tweede Wereldoorlog, burgerlijke ongehoorzaamheid en twee evacuaties

Bram herinnert zich een aantal voorvallen van de Tweede Wereldoorlog nog goed. De sloot bij de buurtgemeenschap 'De Sluis' hadden de Duitsers laten verbreden om er een tankval (een diepe, brede, met water gevulde, sloot met steile oevers die voor tanks en pantservoertuigen onmogelijk over te steken is) van te maken met als doel een aanval van de geallieerden tegen te houden.

Aan de Rijksweg is op 14 oktober 1943 bij een luchtgevecht een Duitse jager neergestort op het perceel dat nu boomgaard is. Bram was juist de paarden aan het inspannen op de hofstee. Gelukkig sloegen de paarden niet op hol.

Aan weerskanten van de Rijksweg hadden de Duitsers ijzeren Krupp palen gezet, omdat ze bang waren dat de geallieerden op de Rijksweg zouden landen. Ook lieten de Duitsers in verband daarmee populieren omzagen en lieten daar palen van maken en plaatsten ze hier en daar om luchtlandingen tegen te gaan.

De mensen zaagden ze 's nachts af, omdat ze brandstof voor de kachel nodig hadden. Piet Tiggeloven (machinist op de tram) deed daar ook aan mee. Hij werd opgemerkt, maar kon nog net ontsnappen en heeft toen een hele nacht in een varkenskot gezeten. Gelukkig vonden ze hem niet. Bij de Tramhaven stalen de mensen briketten van de Duitsers om de kachel te kunnen stoken.

De vader van Wim Verwijs, Ko Verwijs, werd op een gegeven moment bevolen iets te vervoeren voor de Duitsers. Zodoende werd hij meegenomen. Hij wist niet waar naar toe. Toen hij zijn kans schoon zag, stak hij een steen tussen het houten wiel, zodat de moer losdraaide en het wiel er af liep. Ze konden toen niet verder en Ko mocht naar huis.

Op een gegeven moment vorderden de Duitsers paarden. De paarden werden op de Voorstraat in Flipland gekeurd en genoteerd. Later werden ze dan bij de eigenaar opgehaald. Een van die op transport zijnde paarden konden de Duitsers niet houden en ontsnapte. In Kruisland werd het beest gevangen. Wat er verder van terecht is gekomen weet Bram niet.

Adriaan Wisse werd geordonneerd de langs de zeedijk staande bunkers van drinkwater te voorzien. Daarom kreeg Bram een vergunning om drinkwater bij de Duitsers te brengen – één keer per een of twee weken. Natuurlijk gebeurde dat onder begeleiding van een Duitse soldaat. Hij bracht het water bij de bunker aan de Tramhaven en bij de bunker in de dijk van de Willemspolder.

's Zondags werd er kerk op de hofstee Rumoirt gehouden. Bram ging daar nooit naar toe omdat zijn vrouw bij een oom en tante in Hoogerheide was en daarom ging hij 's zondags daarheen. Terugkomend uit Hoogerheide nam Bram vaak een 'musterbos' (takkenbos) mee voor de bakker om de oven te stoken. Het was soms een gevaarlijke reis vanwege de overvliegende V 1 en V 2 raketten, gericht op Antwerpen en de Westerschelde. Toen het weer eens gebeurde, raakte zijn vrouw zo in paniek dat zij vóór het wiel in plaats van onder de kar ging zitten.

Van maart tot november 1944 stond de Polder onder water. Uit strategische overwegingen zetten de Duitsers de sluizen open zodat de bewoners elders

een onderkomen moest vinden. Bram en zijn gezin zijn toen in het dorp Flipland opgevangen.

De zwager van Abraham Wisse, Jaap Naber, woonde in Sprang-Capelle. Hij had plaats voor het stallen van de machines van 't Hof Rumoirt. Zodoende vertrokken Bram en zijn baas met een McCormick-Deering tractor, die een dorskas (dorsmachine) en een balenpers trok, daarheen. Bram op de tractor en Adriaan Wisse fietste er naast. Om daar dezelfde dag aan te komen moesten ze zeer vroeg vertrekken. Het was een gevaarlijke reis. Ze reden via Oudenbosch, bij Kruisland hadden ze last van hevig onweer. In de buurt van Gilze-Rijen besloten ze dat Adriaan al vast vooruit zou fietsen. Maar later haalde Bram hem weer in, want Adriaan moest plotseling in een sloot duiken vanwege luchtgevechten. Daarna reden ze samen met de fiets weer terug naar huis.

Vanwege de inundatie en evacuatie in 1944 van Schouwen-Duiveland werden de paarden van de aan de Wisse's verwante familie Van der Bijl uit Zonnemaire, die op de boerderij Rumoirt stonden, door Bram naar Wadenhoijen gebracht, waar kennissen van de Wisse's woonde. De reis duurde twee dagen. De paarden moesten regelmatig rusten, eten en drinken en Bram moest ook een boerderij zien te vinden om te overnachten. Dat lukte in de buurt van Tilburg. De tweede dag slaagde hij erin, nadat hij de Maas en de Waal overgestoken was, om op tijd in Wadenhoijen te arriveren. Na de Tweede Wereldoorlog bracht Gerard Noorthoek de paarden terug. Hij vertrok er met twee, maar kwam er met één terug, want het andere paard sprong van de pont bij Hedel af en verdronk.

Vanwege de inundatie stonden de bandenwagens van Rumoirt bij Ko Stols, die op de Henriëtte Hoeve in de Henriëttepolder woonde. Ze waren bang dat de Duitsers deze mee zouden nemen, daarom haalden ze de banden er af en bracht Bram ze 's nachts door het water (!) terug naar Anna Jacobapolder. Hij verstopte ze achter een schot in de schuur van 't Hof Rumoirt. In de Polder is er nooit sprake van nijpende voedselschaarste geweest. Men trachtte familieleden elders, waar voedsel schaars was, zoveel mogelijk te helpen. Een zus van Bram, Rika, woonde in Rotterdam en kwam soms om eten naar de Polder. Toen ze een keer met de boot 'De Minister' met een volle koffer terugging, ging ineens het handvat van

Een foto uit 1950 van Bram die met behulp van touwen en met een speciale maaier het gras aan het maaien is aan de steile binnenkant van de dijk.

de koffer kapot. Ze nam de koffer toen maar onder haar arm. Dat viel op. Helaas hebben de Duitsers het eten afgepakt. Rika was niet de enige ...

Hoewel de Polder in november 1944 bevrijd is, heeft er in de nacht van 22 op 23 januari 1945 toch nog een Duitse overval plaatsgevonden om de watertoren, die als observatiepost voor de geallieerden diende, te vernietigen. Bij 't Hof Rumoirt kwam het tot een vuurgevecht (zie 'Cronieke' 9 uit 2004). Met Schouwen-Duiveland en Goeree Overflakkee nog in handen van de Duitsers lag de Polder in de frontlinie zodat de bevolking wederom het bevel kreeg de Polder te verlaten en een evacuatie adres te zoeken. Niemand kon begin 1945 vermoeden dat het evacuatiebevel zich acht jaar later in 1953 nog eens zou herhalen. Als gevolg van de Ramp werd de familie Nouwen toen in Etten-Leur ondergebracht.

Na de Tweede Wereldoorlog

Zoals vermeld heeft Bram na 1947 zijn bedrijf steeds verder uitgebreid. In 1983 heeft hij zijn machines verkocht aan de gebroeders Van

Poortvliet. Daarna heeft hij alleen nog onderhoudswerk gedaan. Rond 1990 is hij hiermee ook geleidelijk gestopt hoewel er zo nu en dan nog steeds een beroep op hem wordt gedaan. En dat is niet aan dovemans oren gericht!

Helaas is zijn vrouw in 2008 overleden. Gelukkig heeft hij goede contacten met zijn kinderen en vier kleinkinderen en is hij druk met zijn grote moestuin. Tijdens het gezellige bezoek aan Bram Nouwen zijn we heel wat te weten gekomen over de wederwaardigheden van Bram over een periode van ongeveer 90 jaar.

Naschrift van de redactie

De herinneringen van Bram Nouwen illustreren de enorme veranderingen die zich in de laatste eeuw in de agrarische sector hebben voltrokken.

Door de aanleg van de tramlijn (in 1900) werd het op Flipland mogelijk om op grote schaal bulkproducten zoals suikerbieten te verbouwen. Dergelijke bulkproducten maakten het ook weer noodzakelijk om weegbruggen te construeren, waardoor voor een ieder duidelijk was hoeveel van

een landbouwproduct werd geleverd. Niet voor niets werden deze weegbruggen aanvankelijk 'Fairbanken' genoemd. Voor die tijd werd gehandeld in mudden, maar een mud aardappels kon 70 maar ook 80 kilo wegen.

De mechanisatie van de landbouw was al in de negentiende eeuw begonnen, maar de invoering van nieuwe machines ging uiterst traag. Uiteraard vergden deze machines forse investeringen van de landbouwers, die daar voor simpelweg het geld niet voor over hadden, bovendien was arbeid goedkoop en in ruime mate beschikbaar.

In zekere zin waren de boeren in Zuidwest Nederland verslaafd aan goedkope arbeid. De lonen van landarbeiders waren in dit gebied de laagste van heel Nederland. Deze waren zelfs lager dan die in Groningen. De landarbeiders waren op hun beurt weer afhankelijk van de boeren, er was immers nauwelijks andere werkgelegenheid voorhanden. Enkelingen slaagden er in om commies of politiebeambte te worden of om een opleiding te volgen, maar de meeste kinderen van landarbeiders moesten als 14-jarige ook aan de slag in de landbouw. De meesten hadden daarvoor al veel school verzuimd om een bijdrage te kunnen leveren aan het karige gezinsinkomen.

Berucht en gehaat was de oogst van zilveruien, meestal werk voor vrouwen en kinderen. Ambachtslieden en andere middenstanders hadden vaak ook een knecht en een meid in dienst. Als de knecht in de leer was dan kostte dat niet meer dan kost en inwoning, het verschuldigde leergeld was een aardige bijverdienste voor de patroon.

Tijdens de Crisis werden de verhoudingen tussen landbouwers en landarbeiders steeds slechter. De arbeiders organiseerden zich en vroegen om hogere lonen, die de meeste boeren niet konden of wilden betalen. Tijdens de bezetting verhoogde de bezetter de lonen van landarbeiders, die de boeren door de sterk gestegen prijzen van landbouwproducten wel konden betalen.

In ons deel van Zeeland duurde dat maar kort, in 1944 werden grote delen van Flipland en Tholen onder water gezet en moesten de bewoners evacueren naar droog gebleven delen van deze eilanden of nog verder weg. Na de bevrijding in

oktober/november 1944 konden de geëvacueerden niet 1-2-3 terugkeren. Bovendien lagen Sint Philipsland en Tholen in de frontlinie, waardoor de hervatting van het gewone leven lang op zich liet wachten. Soms nog langer dan in later bevrijde delen van Nederland.

De Heidemaatschappij speelde een belangrijke rol bij het herstel van de schade aan de landbouw. Het drooggevalen land werd ontzilt door het strooien van gips. De Heidemij had daarvoor veel personeel nodig en was bereid om veel hogere lonen te betalen dan in de landbouw waren toegestaan. Boeren kwamen zo zonder personeel te zitten en waren soms de wanhoop nabij. Door allerlei importbeperkingen was de invoer van landbouwmachines en kunstmest lange tijd nog niet mogelijk.

Door de Marshallhulp van 1948 kwamen deze wel beschikbaar. Zo verscheen de combine harvester op het toneel, waardoor het dorsen in de winter niet meer nodig was en er dus ook geen werk meer was voor landarbeiders in de wintermaanden. Tegelijkertijd verschenen andere machines die het zware werk vervingen, zoals de vlasplukmachine. Weliswaar verlichtte deze het werk maar daardoor werd het werk ook eentoniger. Aanvankelijk werden deze machines nog voorgetrokken door paarden.

In zijn boek 'Zeeland 1945-1950' meldt Dr. Jan P. Zwemer dat in 1950 8 percent van de landbouwbedrijven op Tholen en Flipland gebruik maakte van een kunstmeststrooier, bijna alle bedrijven maakten gebruik van een zaaimachine, 40 percent van een wiedzmachine, 10 percent van een aardappelrooier en 7 percent van een bietenrooier. Daaruit blijkt dat veel zwaar werk nog steeds door landarbeiders werd gedaan. Het uit de hand strooien van kunstmest was berucht. Wieden en rooien waren zwaar, maar vormden niet zo'n gezondheidsrisico als het verspreiden van kunstmest..

Steeds meer landarbeiders werden in de wintermaanden brodeloos, de herstelwerkzaamheden na 1944 en na de Ramp boden nog enig soelaas. Zo ook de grootschalige herverkaveling op Tholen in de jaren vijftig. Maar daarna verdween de ene na de andere landarbeider uit de landbouw om elders zijn dagelijkse brood te verdienen. Zo ontstond de pendel, onder andere op de havens van Rotterdam.

Het volgende slachtoffer van de mechanisering was het landbouwpaard, dat nu het veld moest ruimen voor de tractor met luchtbanden. Daarmee verdwenen ook de paardenknecht, de hengstenhouder, de hoefsmid en de paardenhandelaar van het toneel. In het begin van de jaren zestig waren de meeste landbouwpaarden verdwenen en vervangen door tractoren. De vooroorlogse trekker met metalen wielen was nog geen concurrent voor het landbouwpaard, maar was meer een statussymbool van de rijke herenboer!

De herinneringen van Bram Nouwen illustreren ook de overgang van het landbouwbedrijf met een relatief grote kern aan vast personeel, via minder vast personeel en meer tijdelijke krachten (zoals de loonwerker) naar een bedrijf met nauwelijks of geen vast personeel.

Het gebruik van herbicides heeft het handmatig wieden verdrongen. Het spuiten van bestrijdingsmiddelen was typisch werk voor loonwerkers.

Onbesproken blijft de enorme invloed die de overheid heeft gehad en nog steeds uitoefent op de agrarische sector. Deze dateert uit de Eerste Wereldoorlog en werd nog groter tijdens de Crisis met de crisismaatregelen, gevolgd door de bezetting, de wederopbouw met garantieprijzen, het plan

Mansholt voor grotere bedrijven, de EEG, de EU en nu met allerlei voorschriften voor dierenwelzijn, voedselveiligheid, milieu, etc. Eigenlijk al net zolang als de agrarische carrière van Bram Nouwen! Ook blijft grotendeels onbesproken de introductie van totaal nieuwe gewassen, zoals maïs en zonnebloemen of van nieuwe rassen van traditionele producten. Er worden nu heel andere tarwerassen benut dan vroeger het geval was. Het huidige tarweras is minstens twintig centimeter korter dan dat van voor de Tweede Wereldoorlog!

De droom van de modale landarbeider om ook ooit boer te worden is verdampt. Verdwenen met de dromer, maar de boer ploegt voort ... maar die zit nu zelf op de tractor.

Voor de lezers die meer willen weten, zijn de volgende publicaties aan te raden. Deze zijn in opklimmende moeilijkheidsgraad:

- 'Landarbeiders. Verhalen om te onthouden' door Kees Slager (Nijmegen, 1981);
- 'Zeeland 1945-1950' door Dr. Jan P. Zwemer (Vlissingen, 2000);
- 'Provincie in de periferie. De economische geschiedenis van Zeeland 1800-2000' door Paul Brusse & Willem van den Broeke (Utrecht, 2005).

~~~~~

De veren van Sint Philipsland (3)

In dit derde deel van deze serie komen de veren van Anna Jacobapolder aan de orde. In dit blad is al het nodige geschreven over de RTM-veerdienst, die vanaf 1900 de verbinding tussen Sint Philipsland en Schouwen-Duiveland onderhield. Hetzelfde geldt voor de tramlijn van de Rotterdamsche Tramweg Maatschappij (zie: 'Cronieke' nrs. 20-24 voor de waardevolle bijdragen van Han Quist).

Door Jan Heijboer

Het oudste veer van Anna Jacobapolder-Zijpe

Bij de inpoldering van Anna Jacobapolder in 1847 was het noodzaak om een goede verbinding te hebben met Bruinisse. De nieuwe polder was in het rechtsgebied van Bruinisse tot stand gekomen en daarom bij de gemeente Bruinisse gevoegd. Pas in 1858 werd Anna Jacobapolder bij de gemeente Sint Philipsland gevoegd. De post en telegrammen voor

de Polder werden via Bruinisse geleid. Voor de post heeft dat tot 1865 geduurd. Het telegramverkeer liep in 1878 nog steeds via Bruinisse.

De eerste veerman van de Polder op Duiveland (Zijpe) was Willem de Waal, circa 1807 geboren te Bruinisse. Hij is waarschijnlijk in 1849 benoemd door W.F. del Campo. Na zijn overlijden op 10

september 1859 te Papendrecht, zette zijn weduwe Lena Hogerwerf de herberg voort. Willem werd als veerman opgevolgd door zijn zoon Johannes de Waal, geboren 28 april 1836 te Bruinisse.

Het tegenveer, van Zijpe op de Polder, werd onderhouden door Pieter de Waal, die op 26 december 1887 overleed. Pieter de Waal was een jongere broer van Willem de Waal. Pieter werd opgevolgd door zijn zoon Izak, die op 30 mei 1891 in Bruinisse overleed. Vervolgens was C. van den Berge veerman van Zijpe op Anna Jacobapolder.

Willem en Pieter de Waal waren zoons van de mosselvisser Arij de Waal (ca. 1776-1856) en kleinzoons van Johannes de Waal (ca. 1737-1830), veerman van Bruinisse op Sint Annaland.

Voor het veer Anna Jacobapolder-Zijpe en vice versa was bijzonder weinig geregeld: er was geen reglement, de heffing van veerrechten was niet bekrachtigd door een Koninklijk Besluit en er waren geen veerrechten. Het veerrecht berustte bij het dijkbestuur van Bruinisse.

In maart 1889 zocht W.F. del Campo voor Anna Jacobapolder een havenmeester, veerman, herbergier tevens logementhouder. Blijkens de aankondiging in de 'Zierikzeesche Nieuwsbode' van 9 maart 1889 zocht hij ook een beurtschipper.

Jacobus Mannus Plandsoen uit Stavenisse werd benoemd, nadat Johannes de Waal Del Campo om pachtvermindering had verzocht. Plandsoen runde in de Polder een café met daaraan verbonden een wachtlokaal.

Plandsoen werd in 1898 opgevolgd door Adrianus Hendrik(us) Muller. Hij roeide in een halfuur van de Polder naar Zijpe. Muller huurde zoals zijn voorgangers De Waal en Plandsoen het veerhuis van Del Campo. Na het gereedkomen van de RTM-veerdienst in 1900 trad Muller samen met zijn collega C. van den Berge in dienst van de RTM. Het is mogelijk dat Van den Berge vanaf de zomer van 1905 het veer onderhield tussen Sint Philipsland en de Van Haaftenpolder (op Tholen) (zie 'Cronieke', nr. 29 van maart 2016).

Van 15 september 1900 tot 1916 was Adriaan Hoek veerman op Zijpe en tevens havenmeester van Anna

Jacobapolder. Hij onderhield het veer ook met een roeiboot. Op 1 oktober 1900 verhuisde hij van Zijpe naar Anna Jacobapolder, waar hij een café 'met vergunning' kocht. Dit was waarschijnlijk het veerhuis. Van 1916 tot 1920 onderhield Adriaan Hoek het tegenveer van Zijpe naar de Polder. In 1920 verkocht Hoek zijn boten aan Bram Westbroek.

Op 15 september 1916 ging de pacht van het veer over naar Bram (Abraham) Westbroek. Die pacht aan het dijkbestuur bedroeg honderd gulden per jaar. Deze pacht is tot 1940 betaald. Bram was een zoon van de beurtschipper Pieter Westbroek van Sint Philipsland. Bram Westbroek was, samen met de broers Jacob (Jacob Jannis, *1896) en Nelis (Cornelis Jacobus, *1893) Maas, al op 19 juni 1916 met de veerdienst op Zijpe begonnen. Westbroek was getrouwd met Maria Suzanna Maas, een zuster van de gebroeders Maas.

In 1916 voer de RTM drie keer per dag, er bleef dus genoeg werk voor de drie 'broers'. Door de kolenschaarste werd later de frequentie van de RTM verlaagd tot twee keer per dag. Door een provinciale subsidie werd de frequentie in 1921 weer drie keer per dag. Tegelijkertijd werd een subsidieverzoek van Nelis Maas en Bram Westbroek voor het veer Zijpe-Willempolder afgewezen.

Vanaf 1924 (1921?) werd het veer onderhouden met een motorboot, na 1926 is er sprake van twee motorboten, die de weinig originele namen 'Anna Jacoba' en 'Janus' hadden.

Tot die tijd werd het veer onderhouden met roeiboten. Dat was geen sinecure! De inpoldering van Anna Jacobapolder in 1847 en de afdamming van de Slaak in 1858 hadden geleid tot een nog sterkere stroming in het Zijpe. De eerste stoomschepen hadden daar ook moeite mee en kozen daarom vaak voor de route via de Slaak en de Eendracht. Voor die stoomschepen werd in 1837 bij Zijpe een steiger opgetrokken, zodat de reizigers makkelijker konden inschepen of uitstappen. In 1878 werd een dergelijke steiger bij Stavenisse aangelegd.

RTM versus gebroeders Maas/Westbroek

De succesvolle onderneming van Maas en Westbroek moest wel leiden tot conflicten met de RTM, die zich ontpopte als een ware monopolist.

Door de concurrentie van het vrachtverkeer over de weg kreeg de RTM het financieel steeds moeilijker en moest daarom steeds bij de overheid aan kloppen voor subsidie.

De RTM verbood de broers de toegang tot de tramhaven. De Rijkshavenmeester verbood uiteindelijk in augustus 1928 de broers die toegang, nadat de minister een jaar eerder naar Zijpe was gereisd om met de broers te spreken. In 1928 werden zelfs Kamervragen over deze ‘quaestie’ gesteld. Hetzelfde geschiedde in de Provinciale Staten van Zeeland.

Zelfs in 1945, bij de terugkeer van geëvacueerden naar Schouwen-Duiveland, hinderde de RTM op verschillende manieren de werkzaamheden van Maas en Westbroek.

Nelis Maas onderhield de verbinding vanuit zijn woonplaats Zijpe met de Polder, in 1923 onderhield hij ook een veerdienst op Sint-Annaland. Nelis voer met het motorschip ‘Maria’ (gebouwd in 1923). Westbroek voer met ‘De Zijpe’ van de Polder op Zijpe. Broer III, Jacob Maas, voer met het m.s. ‘Jannis’ (gebouwd in 1926) op Flakkee.

Bij de Ramp (1953) raakten de steigers van de RTM beschadigd, waardoor die veerdienst gestaakt moest worden. De gebroeders schoten te hulp en onderhielden als enigen de verbinding. Zij vervoerden in deze periode ook de post van en naar Schouwen-Duiveland.

In 1954 voeren de gebroeders met de schepen ‘Anna Jacoba’, ‘Maria’ en ‘Jannis’. Bram Westbroek overleed op 18 april 1955 te Sint Philipsland. Na het gereedkomen van de Grevelingendam staakten de gebroeders Maas in april 1965 de dienst tussen Zijpe en de Polder en die tussen Anna Jacobapolder en de Hoek van St. Jacob (op Flakkee). Jacob Jannis Maas werd daarbij gehuldigd. Hij overleed op 4 oktober 1968.

Jan Kempeneers heeft in ‘Cronieke’ nr. 10 van december 2004 het leven en werk van de drie broers op zijn grondige wijze beschreven.

De firma Westbroek en Maas pachtte vanaf 1 oktober 1956 het tweezijdige veer Oud-Vossemeer-Nieuw-Vossemeer van de ambachtsheren voor 1200

gulden per jaar. In maart 1973 werd dit veer opgeheven, het was het laatste ambachtsheerlijke veer in Zeeland.

Van alle in deze serie beschreven veerlieden waren die van de firma Westbroek en Maas de meest ondernemende. Als er behoefte was dan voeren zij uit, ongeacht het weer of tijdstip.

Het RTM-veer: een duik in de voorgeschiedenis

Achteraf is het wel logisch dat RTM-lijn over Sint Philipsland is geleid, maar destijds was de aanleg over het eiland Tholen een reële mogelijkheid. De tramlijn tussen het veer van Tholen naar Bergen op Zoom (en na 1887 verder naar Antwerpen), was al in 1882 geopend. In 1891 was een concessie aangevraagd om deze lijn door te trekken naar Stavenisse en in 1898 volgde een tweede aanvraag.

Dat de route over Tholen twee veren telde, werd niet als een groot bezwaar gezien. Vanaf 1746 liep immers de postroute naar Walcheren via Tholen en vanaf 1766 liep de postroute naar Zierikzee ook via Tholen. De meeste bezwaren golden het aanlandingspunt op Duiveland: Viane. Het Algemeen Handelsblad van 23 januari 1890 stelt: ‘Bij gebreke van eene haven te Viane, moeten bij laag water, en dat komt steeds in ieder etmaal een paar keer voor, de pakketten [brieven] over slikken, ter breedte van ongeveer een half uur, worden gedragen met het gevolg, dat van de tien verzonden postpakketten er in de regel negen in gehavenden toestand aankomen’.

En dan volgt het jaar 1891, dat bar begint en ook weer zo eindigt. In januari komt de veerboot van Stavenisse met de post vast te zitten in het ijs. Een week later is de overvaart door ijsgang niet meer mogelijk en hoopt de post zich op in Stavenisse en in Zierikzee. Vanuit Zierikzee vertrekt een konvooi van twee postwagens en een ‘sleperswagen’, beladen met post, naar Zijpe. Vanuit Stavenisse vertrekken twee postwagens met 60 postzakken om via Tholen naar Anna Jacobapolder te reizen. De veerlieden van Stavenisse, Viane, Zijpe en Jacobapolder slaagden er samen in om de post uit te wisselen. De vanuit Delft verstuurde gist werd snel over Schouwen-Duiveland verspreid zodat de bakkers weer brood konden bakken. Later in januari van dat jaar loste de veerboot van Stavenisse de post in Zierikzee, uiteraard weer met vertraging. Overigens vielen in januari 1891 alle scheepsverbindingen met

Schouwen-Duiveland uit. In december 1891 wordt de regio geteisterd door een storm waardoor de 'nachtpost' dagenlang met zes à zeven uur vertraging in Zierikzee aankwam. De betrokken veerlieden en hun personeel werden later door Koningin Emma persoonlijk bedacht met een geldbedrag!

Overigens waren en zijn dergelijke winters zeldzaam, de winters van 1708/9, 1740, 1788/9, 1838, 1845, 1855, 1875 en 1879 waren zodanig dat door ijsgang geen scheepvaart meer mogelijk was. Het ijs was niet zo zeer het probleem, maar wel dat het ijs in onze delta door het getij en door de wind ging kruien en zo een effectieve barrière vormde voor elke vorm van transport. In de strenge winters van 1947, 1954 en 1963 was dat ook aan de orde. In februari 1954 kon je van Sint Annaland te voet naar Sint Philipsland oversteken, dat was voor 't eerst sinds 1891.

In de loop van de negentiende eeuw nam met name op Schouwen-Duiveland het gevoel van isolement sterk toe. Zeker als er geen post, en niet te vergeten kranten, werden aangevoerd! Dus is gekozen voor een traject over Sint Philipsland met maar één korte oversteek, de Slaakdam lag er al. Op Tholen is na de bouw van de brug over de Eendracht de tramlijn in 1928 doorgetrokken tot in de stad, maar toen waren de hoogtijdagen van tramlijnen door de concurrentie van vrachtwagens en autobussen voorgoed voorbij. In 1937 is deze tramlijn opgebroken.

Het vervoer met de RTM

Vanaf het begin in 1900 is de veerdienst onderhouden met stoomschepen, die minder last hadden van winterse omstandigheden. Niettemin is het veer vaak gestremd geweest door pech of mist. Door deze stremmingen werd dit veer 'wereldberoemd in Nederland'!

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de frequentie van het veer vanwege de heersende kolenschaarste teruggebracht. Nadien heeft de RTM aan de 'subsidie-infuus' gelegen. Zonder subsidies was de begroting van de veerdienst niet sluitend te krijgen. Dat heeft geduurd tot en met de allerlaatste afvaart in 1988.

Minder bekend is dat de veerdienst aanvankelijk gevaren werd tussen Zijpe, Anna Jacobapolder én Stavenisse en terug. Deze dienst is geopend op 30

april 1900. Op dezelfde dag werd de dienst Zijpe-Numansdorp en terug geopend. Numansdorp had weer een tramverbinding met Rotterdam. Op 15 oktober 1900 startte de dienst Numansdorp-Willemstad. In het eerste jaar vervoerde het veer tussen Zijpe, Anna Jacobapolder en Stavenisse maar liefst 28.000 passagiers. Deze verbinding werd onderhouden met het stoomschip 'Zijpe'.

Vanaf 1901 voer een postbode van Stavenisse mee met de 'tramboot', zoals deze op Tholen werd genoemd. Hij begeleidde de uitgaande en binnenkomende zakken met post.

Op het traject Zijpe-Numansdorp Haven reisde in ieder geval in juli 1922 een postconducteur mee, die het onderweg veel drukker had dan zijn collega uit Stavenisse, namelijk met het stempelen, sorteren en bundelen van de losse post die aan boord werd gebracht. Het is niet duidelijk hoe lang deze bijzondere werksituatie geduurd heeft. Er zijn alleen poststempels met de routeaanduiding Zijpe-Numansdorp Haven bekend uit die maand.

De 'tramboot' stopte herhaaldelijk tijdens de Eerste Wereldoorlog vanwege de kolenschaarste en deze dienst is daarna korte tijd hervat. Begin 1921 werd de dienst van de tramboot met vier afvaarten per dag hervat, maar dat gebeurde pas na een forse subsidie van de provincie, van de betrokken gemeentes en later zelfs van betrokken burgers. In januari 1933 werd de provinciale subsidie fors verlaagd. Daarna resteerden nog twee afvaarten per dag. Na het beëindigen van de provinciale subsidie, werd de 'tramboot' per 1 januari 1939 gestaakt.

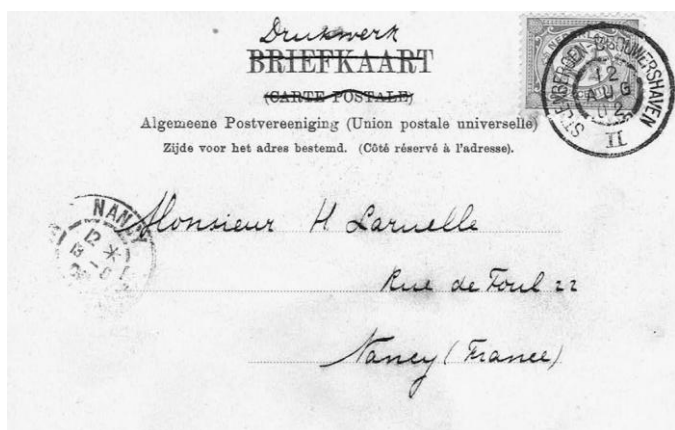
Gedurende de jaren 1921 tot 1939 was de route van de tramboot Stavenisse – Zijpe – Anna Jacobapolder; het aantal reizigers op het eerste traject nam gestaag af. Tholen raakte steeds meer gericht op Bergen op Zoom en veel minder op Schouwen-Duiveland. Voor de reis naar Holland koos men steeds meer voor de trein. De gemeente Sint-Annaland weigerde de 'tramboot' te subsidiëren, de gemeente subsidieerde wel de veerdienst van Pieter van den Boogaart van Sint-Annaland op Zijpe en Anna Jacobapolder (zie: 'Cronieke' nr.28 van maart 2015).

Met de tramboot werd de post uit Holland voor Noord-Zeeland aangevoerd. De uitgaande post werd

met de tram Steenberg-Brouwershaven / Burgh Haamstede verzonden. De postconductor reisde mee in het bagagerijtuig, ook hij moest onderweg aangeboden post stempelen, sorteren en bundelen. In PTT-jargon was dit 'werkend vervoer'. Op 16 juni 1900 werd Johannes Dirk van der Graaff uit Scherpenisse aangesteld als postconductor. Deze beschikte vanaf september 1900 over een geëigend stempel met de tekst Steenberg-Brouwershaven en na 1913 ook een met de tekst Brouwershaven-Steenbergen. In de zomer van 1915 werden deze vervangen door stempels met de tekst Steenberg-Burgh en Burgh-Steenbergen. Het werkend vervoer op tramlijnen is per 1 januari 1933 gestaakt. In juni 1948 is deze dienst hervat op het traject op Schouwen-Duiveland met stempels met de tekst Zijpe-Burgh Haamstede of Burgh Haamstede-Zijpe. Met de Ramp is deze postdienst gestaakt.

Voor de liefhebbers is het eerste stempel een zogenaamd grootrondstempel en de latere zijn blokstempels. Deze bestaan uit drie delen, in het middelste tweede deel staat de datum en dienstaanduiding. In het bovenste en onderste segment staan de plaatsaanduidingen, die onderling verwisseld konden worden. Het grootrondstempel Steenberg-Brouwershaven en het blokstempel Burgh-Steenbergen komen het meest voor, de andere stempels zijn schaars tot uiterst zeldzaam.

Na de Eerste Wereldoorlog kreeg het veer tussen de Polder en Zijpe steeds meer personen- en vrachtauto's te vervoeren. Het aantal overvaarten nam toe en er kwam een tweede veerboot bij, waarschijnlijk de 'Hollandsch Diep'. In 1933 volgde een kleiner motorschip voor personenvervoer, de 'Anna Jacoba'.

Links: Prentbriefkaart 'Tramhaven Zype der R.T.M.', gestempeld op 12 augustus 1902 in het bagagerijtuig van de R.T.M. met het grootrond stempel Steenberg-Brouwershaven II en verzonden naar Nancy in Frankrijk en daar aangekomen op 13 mei.

Rechts: Briefkaart van 3 cent, verzonden met de tram van Anna Jacobapolder naar Sint Philipsland, op 26 januari 1918 gestempeld met het blokstempel Burgh - Steenberg II.

Links: Briefkaart van 5 cent, verzonden van Sint Philipsland naar Maasland, op 3 januari 1920 gestempeld met het blokstempel Burgh - Steenberg I.

De Rijksweg naar de Rijkstramhaven werd op 23 juli 1938 geopend. In het volgende jaar zouden grotere veerponten in de vaart gebracht zijn.

In mei 1940 werd de ‘Zijpe’ in Breskens tot zinken gebracht. Later is het schip gelicht en weer in gebruik genomen. Het veer werd in de tussentijd onderhouden door het s.s. ‘Numansdorp’. In maart 1944 is het veer, na de inundatie van Schouwen-Duiveland gestaakt. Na de capitulatie werd de dienst hervat met een gehuurde motorboot en november 1945 met de ‘Veerdienst V’ gehuurd van de gemeente Dordrecht.

In 1948 werd de aftandse ‘Zijpe’ vervangen door het s.s. ‘Grevelingen’. In de periode voor de Ramp werd de verbinding nog onderhouden met dit schip. In 1953 werd door de ‘Zijpe’ en later de ‘Minister Ph. W. v.d. Sleyden’ gevaren van Anna Jacobapolder op Zierikzee.

In 1953 werden de veerponten van de Polder naar Zijpe vervangen door ‘kopladers’. De oude ponten waren niet geschikt voor het vervoer van het materiaal dat nodig was voor het herstel van de enorme schade op Schouwen-Duiveland. Er werd gevaren met de ‘Krammer’, die tot 1936 dienst had gedaan bij de Moerdijk. In 1959 kwam de ‘Zijpe’ (ex ‘Willemsdorp’) in de vaart, die ook dienst had gedaan bij het Moerdijkveer. In 1972 kreeg de ‘Zijpe’ een motor en een moderner uiterlijk. De ‘Krammer’ werd uit de vaart genomen. Deze twee zusterschepen konden elk 250 passagiers vervoeren. Op 6 juli 1988 werd na het gereedkomen van de Philipsdam is de veerdienst tussen Anna Jacobapolder en Zijpe gestaakt.

Een nog onderbelicht aspect van het vervoer over de RTM-lijnen betreft het vervoer van klein vracht tussen Rotterdam en de eilanden in de zuidwestelijke delta. Op de tramstations en de aanlandingspunten werden personen aangesteld als RTM-agent, die goederen aannamen en uitreikten aan de kopers.

In Stavenisse werd de veerman M. Boomsluiters aangesteld als RTM-agent. In de jaren dertig had hij een besteldienst om goederen op Tholen te distribueren. De RTM en Boomsluiters verloren deze slag omdat veel inwoners de voorkeur gaven aan het vervoer per trein via Bergen op Zoom of over de weg via de nieuwe Moerdijkbrug van 1936.

Op Sint Philipsland fungeerde de caféhouder van Anna Jacobapolder als RTM-agent. Bij hem was naast een wachtlokaal ook een bestelhuis voor aangebrachte en aangeboden goederen gevestigd. Deze caféhouders waren achtereenvolgens Pieter Aarnoudse, Leendert Cornelis Boudeling, Maarten Marinus Geelhoed en Lourens Overbeeke. Verder fungeerde de caféhouder Gillis Bossers als RTM-agent. Ook op Sint Philipsland kon de RTM niet concurreren met andere vervoerders.

De RTM verloor op alle fronten de concurrentie met andere vervoerders van bulkproducten, ‘kleine vracht’, post en van personen. Uiteindelijk bleef alleen het veer over en dat kon alleen door de monopoliepositie en subsidies. De andere vervoerders waren flexibeler en konden tegen veel lagere kosten werken. Het onderhouden van tramlijnen was immers een kostbare zaak!

Tot slot

Dit is het laatste deel over de veerdiensten van en naar Sint Philipsland. Onderbelicht zijn gebleven de veerdiensten van Bruinisse op Sint Philipsland, daarvoor is verder onderzoek nodig in de archieven van Bruinisse en in de Zeeuwse kranten. Hetzelfde geldt voor de veerhuizen in Sint Philipsland en in Anna Jacobapolder. Tijdens mijn onderzoek is de krantenbank van het Zeeuws Archief gesloten en niet meer te raadplegen. Een begrijpelijk besluit – vanuit het perspectief van het Zeeuws Archief – maar erg schadelijk voor onderzoekers die niet in de nabijheid van een van de Zeeuwse archieven wonen.

Het bovenstaande maakt ook duidelijk waarop deze drie artikelen grotendeels zijn gebaseerd: archiefonderzoek in het gemeentearchief van Tholen, met name de gebundelde ingekomen stukken en de gemeenteverslagen leverden nieuwe informatie. Tot het sluiten van de Zeeuwse krantenbank heb ik veelvuldig gebruik gemaakt van de gedigitaliseerde krantenbestanden, met name de Thoolse en Zierikzeese bladen bieden informatie, die anders vrijwel onvindbaar is. Uiteraard heb ik ook veel gebruik gemaakt van de oudere nummers van ‘Cronieke’. Verder heb ik alle literatuur, tijdschriftartikelen en boeken, die ik te pakken kon krijgen verwerkt. Voor de biografische gegevens heb ik meer dan eens de site ‘Zeeuwen Gezocht’ geraadpleegd.

1987: een enerverend jaar voor Fliplanders!

Bij het lezen in de annalen kwam ik er gaandeweg achter dat het jaar 1987 de gemoederen in Flipland behoorlijk heeft bezig gehouden. Op allerlei vlak was er veel te melden, niet in de laatste plaats omdat het dorp in dit jaar haar 500-jarig bestaan vierde. Alleen daarover is al erg veel te vertellen, daarom heb ik er een apart artikel aan gewijd in deze Cronieke. Lees met me mee wat ons en ons dorp zoal overkwam. Velen van u hebben het allemaal zelf nog beleefd en voor hen zal het veelal een déjà-vu zijn, voor mij was het allemaal nieuw maar daarom niet minder interessant en leuk om het allemaal te ervaren hoe het was en hoe het allemaal heeft kunnen plaatsvinden.

Door Fons Vleghels

Veroordeling daders overval Anna Jacobapolder

Op 9 juni 1986 vond een overval plaats op het postagentschap in Anna Jacobapolder waarbij de beheerder van het postagentschap, de heer M. Nelisse, op brute wijze werd vermoord. De hoofddader werd in 1987 door de rechter veroordeeld tot twee jaar gevangenschap, de twee mededaders kregen ieder negen maanden celstraf aan de broek.

Drie jubilarissen hout- en bouwbond CNV

Landelijk ondervoorzitter Piet Onderdijk huldigde in 'de Wimpel' Cent Quist uit Anna Jacobapolder, penningmeester Jan Ligtendag en Dirk Breeman uit Sint Philipsland voor respectievelijk 50, 25 en nog eens 25 jaar lidmaatschap.

Vernieuwing Ons Dorpshuis Anna Jacobapolder

Gedeputeerde mevrouw Maris-Kosters metselde met veel plezier, onder toeziend oog van burgemeester Vogel, een gedenksteen in het uitgebreide dorpshuis met het opschrift 'gerenoveerd 1987'. Met het doorslaan van een lint opende de 88-jarige mevrouw Del Campo het gerenoveerde dorpshuis.

Jan Stouten, de weerprofeet van Sint Philipsland

Jan Stouten (53) was dagelijks bezig met het weer. Niet alleen buiten met het blote oog en met meetinstrumenten maar ook binnen op zolder waar hij apparatuur bediende die weerkaarten en satellietfoto's konden ontvangen. Voor zijn woonplaats Sint Philipsland hield hij als gepensioneerd (!) militair een weerjournaal bij.

Voorbeeldige bloeddonoren Rode Kruis

Erevoorzitter Menger huldigde in februari 1987 de gebroeders Leen (62) en Merien (63) den Engelsman voor zestig keer trouw bloed geven. Andere trouwe donoren waren: mevr. Hiemstra-Noorthoek (50x),

A. Goudzwaard uit Poortvliet, A. Mol uit Tholen, M.A. Mol, mevr. A. Reijngoudt-van Dommele en C.M. Verwijs uit Sint Philipsland (allen 25x), mevr. N. Boudeling-de Visser, M. v.d. Doe, J. Koolaard en F. Quist uit Sint Philipsland (allen 5x).

Verbree benoemd tot burgemeester Reimerswaal

De vroegere gemeentesecretaris A. Verbree van Sint Philipsland werd op 16 april 1987 benoemd tot burgemeester van Reimerswaal. De 40-jarige de Bree was van 1973 tot 1977 gemeentesecretaris van het toen nog zelfstandige Sint Philipsland.

Flipland kringkampioen EHBO

In maart 1987 werden Cor Overbeeke, Janny van de Reest en Riet Vermaas uit Sint Philipsland kampioen van de EHBO-afdeling door bij een regionale wedstrijd als winnaars uit de strijd te komen.

Inrichting Emmastraat/Stationsstraat

De herinrichting van het binnenterrein Emmastraat/Stationsstraat vergde fl. 124.000. Eerder was al geraamd dat met de sloop en herinrichting een bedrag van fl. 307.610 zou zijn gemoeid. De verkoop van garages viel erg tegen. Er was slechts één gegadigde voor de koop van een garage, voor huur bestond meer belangstelling. Later in het jaar droeg aannemer A. van de Reest de sleutels van de zes nieuwe garages over aan burgemeester Vogel, onder toeziend oog van de enige koper de heer Jac. Moerland.

Officiële sluiting Philipsdam

In mei 1987 verrichtten de toenmalig minister van Verkeer en Waterstaat Neelie Smit-Kroes en haar Belgische collega De Croo samen de officiële sluiting van de Philipsdam. Deze dam is genoemd naar Sint Philipsland waarmee deze gemeente juist in het jaar van haar 500-jarig bestaan een fraai

cadeau kreeg. Een compliment waard voor de regering voor deze voortreffelijke planning!

Ds. Cysouw met emeritaat

Wegens invaliditeit ging de 47-jarige hervormde predikant ds. A.B. Cysouw uit Sint Philipsland vervroegd met emeritaat.

Sint Philipsland 500 jaar

Het 500-jarig bestaan werd feestelijk gevierd tussen 12 en 27 juni 1987. Dagelijks vonden verschillende activiteiten plaats. In het verlengde van het havenplateau werd een feesttent met 400 zitplaatsen ingericht. Toenmalig Commissaris van de Koningin dr. C. Boertien verrichtte de opening op 12 juni bij welke gelegenheid een boek, geschreven door gemeentearchivaris H. Uil, werd gepresenteerd. Dit boek verhaalt de geschiedenis van Sint Philipsland en heeft als titel 'Sint Philipsland, een eiland in de Zeeuwse Delta 1487-1987'. Alle dagen (behalve op zondag) werden in de herdenkingsweken volop evenementen georganiseerd welke voor iedereen gratis toegankelijk waren. Sjaak Jasperse en Connie Hiemstra traden bij gelegenheid van het 500-jarig bestaan in historische kledij in het huwelijk. De heer N.J.G. Jansen, tweede voorzitter van het 'Organisatiecomité 500 jaar Sint Philipsland' overhandigde bij de officiële opening de eerste gedenkplaque aan burgemeester Vogel. De ontwerper van de plaque, Piet den Ouden, ontwierp al eerder een soortgelijke plaque voor de '700 jaar Heerlijkheid Bergen op Zoom'. Vanzelfsprekend werden er bij de officiële opening veel toespraken gehouden welke alle één ding gemeen hadden: kritiek op de Haagse drang om kleine gemeenten op te heffen.

Postbesteller Van de Merbel uitgezwaaid

Met een druk bezochte receptie in 'de Wimpel' in juli 1987 heeft postbesteller J.W. van de Merbel (61) uit Sint Philipsland afscheid genomen van de PTT. Hij was de laatste besteller in het rayon Bergen op Zoom die per bromfiets het buitengebied van post voorzag.

Onthulling bord van het 'Zeeuws Landschap'

Toenmalig gedeputeerde, mevr. De Vries-Hommes, onthulde in juli 1987 een informatiebord bij de 'Eendenkooi' in Sint Philipsland. Het bord werd door de Provincie geschonken aan de Stichting Het Zeeuwse Landschap'. Burgemeester Vogel,

toenmalig voorzitter van de Stichting, zei dat daarmee het sluitstuk van het informatiecentrum was bereikt.

Twee 'gewone burgers' als ambtenaar van de burgerlijke stand in Sint Philipsland

Op 14 januari 1987 werden mevrouw Van Strien-van Leeuwen (38) uit Anna Jacobapolder en mevrouw Visser-Tuk (29) uit Sint Philipsland beëdigd als ambtenaar van de burgerlijk stand. Ze waren uitsluitend belast met het voltrekken van huwelijken. Daarmee beschikte de gemeente naast burgemeester Vogel en de gemeentesecretaris De Kok over vier mensen die deze functie konden uitoefenen. Gemiddeld werden in die tijd 15 huwelijken per jaar afgesloten.

Specifiek Fliplands kruidendrankje

Uit handen van de heer Drenth ontving burgemeester Vogel bij de opening van slijterij 'L' apéritif een fles met daarin een specifiek Fliplands drankje. De vraag dient zich nu aan of het drankje nog steeds verkrijgbaar is en zo ja waar dan wel!!

VVD Statenlid Ph. van den Hoek naar de Flevo

Ph. van den Hoek (43) uit Sint Philipsland verliet per 1 januari 1988 de Provinciale Staten in verband met zijn vertrek naar Zeewolde in Zuidelijk Flevoland. Van den Hoek had verschillende functies in de landbouw zoals landelijk bestuurslid van de Suikerunie, vicevoorzitter van de ZLM kring Tholen/Sint Philipsland, plaatselijk ZLM voorzitter en bestuurslid van de RABO-bank.

Tweeling Reijngoudt 100ste lid CNV Flipland

De 20-jarige tweeling Leen en Adrie Reijngoudt werden door voorzitter De Raat en secretaris Ligtendag van de 40-jarige 'Hout- en Bouwbond CNV Sint Philipsland' gehuldigd omdat ze samen de 100 leden vol maakten.

Klaas de Frel winnaar Sint Vincent

Vanwege zijn grootse zege op de Sint Vincent vlucht werd Klaas de Frel uit Sint Philipsland uitvoerig gehuldigd. Met zijn overwinning werd Klaas nationaal winnaar op deze beroemde en beruchte vlucht.

Klaas zelf sprak de wijze woorden "het is puur geluk". Hij was overigens de snelste van 38.000 deelnemers. De vraag is of je dan nog van puur geluk kunt spreken!!

Verkerke directrice gezinsvervangend tehuis

Nog voor de jaarwisseling werd Joke Verkerke (24) uit Sint Philipsland benoemd tot directrice van het gezinsvervangend tehuis voor geestelijk gehandicapten in Sint-Annaland. Joke sprak destijds van een hele uitdaging.

Conclusies aan het eind van een bewogen jaar.

1. Er gebeurde heel wat in een doorgaans zo rustig dorp.
2. Burgemeester Vogel, daar kon niemand omheen in Sint Philipsland.

~~~~~

Het 500-jarig bestaan van Sint Philipsland

In mijn artikel op de voorgaande pagina's schreef ik al dat het jaar 1987 een opvallend jaar was qua bijzonderheden die zich in dat jaar hebben voorgedaan. Wat ik in dat artikel bewust niet schreef, was dat Sint Philipsland dat jaar 500 jaar bestond. Het leek mij wel een aardig idee om aan deze heuglijke gebeurtenis een apart artikel te wijden. Ik neem u mee terug naar wat er dertig jaar geleden zoal georganiseerd werd om met elkaar dit gedenkwaardige feit te vieren.

Door Fons Vlegghels

Een uit twaalf personen bestaand comité had een programma samengesteld om het vijfde eeuwfeest feestelijk te vieren. Tussen 12 en 27 juni 1987 vonden dagelijks activiteiten plaats. In het verlengde van het havenplateau stond een feesttent opgesteld met daarin ongeveer 400 zitplaatsen. De opening op 12 juni werd bijgewoond door de toenmalige Commissaris van de Koningin Dr. C. Boertien. Bij de opening werd een boek over de geschiedenis van Sint Philipsland gepresenteerd. Dit boek werd met medewerking van de heer J.A. Klompe samengesteld door streekarchivaris H. Uil.

Alle evenementen waren gratis toegankelijk. Het organisatiecomité had bij de samenstelling van het programma geprobeerd zoveel mogelijk het plaatselijk verenigingsleven in te schakelen. Het feestprogramma zag er als volgt uit:

vrijdag 12 juni 1987:

- officiële opening in aanwezigheid van de Commissaris van de Koningin en burgemeesters van

Een trouwerij in historische kledij. (foto Eendrachtbode, 1987)

de buurgemeenten. Tevens presentatie van het boek over de historie van Sint Philipsland. Muzikale omlijsting door het koperensemble Paul van Belzen, organist Gerard de Waardt en 'Concordia';

zaterdag 13 juni:

- muzikale rondgang 'Concordia' met versierde fietsen e.d., grote zeskamp in de Voorstraat en de gehele dag regionale brandweerwedstrijden;

maandag 15 juni:

- optreden van de gezamenlijke koren m.m.v. de pianist Loek van de Leede;

Piet den Ouden ontwierp een massief bronzen gedenk-plaquette. (foto Eendrachtbode, 1987)

dinsdag 16 juni:

- show van Zeeuwse klederdrachten door de eeuwen heen met muzikale omlijsting door Engel Reinhout;

woensdag 17 juni:

- 's middags voor de kinderen poppentheater 'Robhetty' en 's avonds voetbalwedstrijd NOAD'67 tegen een Thoolse selectie;

donderdag 18 juni:

- demonstratie parachutespringen en vendelzwaaien, demonstratie door de gymnastiekvereniging 'De Flippers', demonstratie trampolinespringen door de gymnastiekvereniging 'Olympia' uit Tholen;

vrijdag 19 juni:

- optreden vrouwencabaretgroep 'De Capritholen';

zaterdag 20 juni:

- braderie op Voorstraat en Kerkring met oude ambachten, standwerkers, modelschepen en een sjoelbak van 30 meter lang, 's middags parasailing in de haven, damsimultaan op 40 borden met Ton Sijbrands;

maandag 22 juni:

- Israëliische volksdansen door leerlingen van 'De Luyster', oefeningen door de EHBO: één oefening anno 1900 en één oefening anno 1987;

dinsdag 23 juni:

- Tractorbehendigheidwedstrijd bij de tent;

woensdag 24 juni:

- kindercircus 'Hoger Op', 's avonds in de feesttent m.m.v. de humorshow de 'Raffaschols', Les Benson internationale variété en Mr. Walter komische fietsacts;

donderdag 25 juni:

- muziekshow op het havenplateau met o.a. majorettes, een tamboerkorps en een blaaskapel;

vrijdag 26 juni:

- tentoonstelling van oude gebruiksvoorwerpen in de Kon. Julianaschool, feestavond in de feesttent georganiseerd door het Oranjecomité;

zaterdag 27 juni:

- ouderwetse kinderspelen in de Voorstraat, kleiduivenschieten, demonstratie P.H.V. 'De Schaerepe Blick' op de Tramput; muzikale rondgang door 'Concordia' m.m.v. de korpsen uit de gemeente Tholen, individueel optredens van de deelnemende muziekkorpsen en taptoe in de Voorstraat.

Tijdens de feestweken was in de hal van het gemeentehuis en in de raadszaal een beeld te zien van Sint Philipsland in vroeger jaren. Ook alle inzendingen van de fotowedstrijd 'Mens, dier en natuur' waren op deze tentoonstelling te zien. Deze wedstrijd werd georganiseerd door de afdelingen van de Plattelandsvrouwen en de NCVB.

Op 20 en 27 juni kon met een schip van de zeilvloot Zeeuwse Stromen een tocht worden gemaakt van Sint Philipsland naar Sint-Annaland en terug. De organisatie was in handen van ijsvereniging 'De Tramput'. Op initiatief van 'De Flippers' werd een bronzen herinneringsplaquette gemaakt. De gymnastiekvereniging had deze zelf ontworpen.

De bevolking werd gevraagd gedurende de twee feestweken oude klederdrachten te dragen. Ook werden de straten versierd. Op de toegangswegen

naar het dorp stonden borden die op de twee feestweken wezen. Om de kinderen van Anna Jacobapolder bij de festiviteiten te betrekken was busvervoer geregeld. Alle Fliplanders ontvingen een boekje met daarin op overzichtelijke wijze het hele programma over 500 jaar Sint Philipsland.

Na 14 dagen feestvieren werd op zaterdagavond 27 juni met een grandioos vuurwerk de viering van het 500-jarig bestaan afgesloten. Comitévoorzitter burgemeester T.A. Vogel noemde tijdens de sluiting het een machtige finale en stelde: “De gevarieerde activiteiten hebben een hele feestelijke band tussen de inwoners gegeven. Dit had het dorp echt nodig. Het gemeenschapsgevoel is opmerkelijk verlevendigd, dat hoorde je allengs. Mensen die voorheen nauwelijks met elkaar contact hadden, hebben nu samengewerkt, heb bijna geen negatieve geluiden gehoord. Het is ook nergens uit de hand

gelopen. De inzet van het comité was werkelijk verbluffend”.

Wanneer ze op 14 dagen feest terugkijkt, constateert de secretaresse van het feest comité Jannie de Kok, dat het programma grote belangstelling heeft gekregen. “De zeskamp is verregend, maar toch waren er veel kijkers. Het enige dat wegens het weer niet op de geplande plaats kon doorgaan was de muziekshow van donderdagavond. Die moest van de Voorstraat verplaatst worden naar de feesttent en die was bomvol”.

De rust keerde weer terug in Sint Philipsland. De fototentoonstelling in het gemeentehuis werd afgebroken want aan het eind van de week stond er een trouwpartij gepland en dan moest de raads- en trouwzaal weer vrij zijn.

Bron: ‘Eendrachtbode’ juni 1987

De braderie trok een recordaantal belangstellenden. (foto Eendrachtbode, 1987)

Herinneringen aan Sint Philipsland

Als dochter van een ‘Fliplandse’ moeder heb ik jaarlijks Sint Philipsland bezocht. Mijn naam is Corrie van Moort en ik ben in 1947 geboren in Maastricht. Mijn moeder Koos (Jacoba) Reinhout is na haar huwelijk in 1946 met Jan van Moort in Maastricht gaan wonen. Mijn opoe [grootmoeder] Johanna Reinhout-van Moort en opa Marinus Reinhout woonden op ‘t Stoofhof [een buurtschap dat zich onderaan de huidige Oostdijk bevond; de woningen op ‘t Stoofhof werden in 1972 gesloopt; zie: ‘Cronieke’ nr. 9 (2004) - Red.]

Door Corrie van Moort

Naast mijn grootouders woonde de moeder van Corrie Reijngoudt-Verhage [zie: ‘Uit het leven van een Fliplandse schippersvrouw’ in ‘Cronieke’ nr. 27 – red.]. Corrie kwam samen met haar man Rinus bij ons in Maastricht op de koffie als zij met hun schip ‘De Onderneming’ bij de ENCI (de cementfabriek in Maastricht) lagen. Mijn zus Marijke (die inmiddels al jaren in Canada woont) en ik hebben fijne herinneringen als we op bezoek gingen op hun schip, we werden heerlijk verwend.

Van het huis van mijn grootouders op ‘t Stoofhof kan ik me niet zoveel meer herinneren omdat ik toen nog erg klein was. Het enige wat ik nog weet is dat er een bedstee was en dat er een varken achter in het tuintje stond. Er was achter ook een bruggetje (tenminste zoiets kan ik me voor de geest halen) en dan liep ik naar Mietje (die al heel oud was) en Lena, Saar en Keetje Verhage (ik hoop dat deze namen correct zijn). Lena Steijn-Verhage was altijd een goede vriendin van mijn moeder en iedere keer als we op Flipland waren, brachten we een bezoek aan Lena en haar gezin.

Bijzonder hartverwarmend is dan ook dat haar dochter Annie samen met haar man Fons Vleghels afgelopen zomer bij mij op bezoek zijn geweest, dit naar aanleiding van een mail naar de heemkundekring. [Corrie zag de site van de heemkundekring en heeft toen een mail gestuurd naar Fons met de mededeling dat ze nog een groot aantal oude foto’s van Flipland had, niet wetende dat haar moeder met de schoonmoeder van Fons, Lena Steijn-Verhage, bevriend was geweest. – Red.] Wat kan het leven toch raar lopen!

Op de bank zitten opa en opoe Reinhout-Van Moort.

Aan de Ramp heb ik alleen de herinnering dat mijn moeder en ik naar Pindorp bij de Wouwse Plantage heel lang door de sneeuw hebben gelopen, we waren te vroeg uit de bus gestapt! [Corrie woonde in Maastricht en heeft dus de Ramp niet meegemaakt; na de Ramp ging ze met haar moeder op bezoek bij hun geëvacueerde familie in Pindorp. – Red.] Opoe en opa en hun dochter Thona en schoonzoon Cent van Schelven waren tijdelijk ondergebracht bij oom Jo en tante Tini in Pindorp. Oom Cent vertelde altijd het verhaal dat hij aan tante Thona had gevraagd: “heb je alles bij je”, toen ze moesten vluchten, “tuurlijk”: zei tante Thona en later bleek dat ze alleen de kat Mies in haar tas had.

De evacués hebben heel lang samen met andere bewoners bij ‘den Alt’ in de kou op hulp moeten wachten. [De grootouders en oom en tante van de auteur hadden hun familie in Pindorp gevraagd of ze opgehaald konden worden bij de ‘halte’; daarom

stonden ze - met nog een aantal andere mensen - te wachten bij de tramhalte in Sint Philipsland.]

Na de Ramp zijn opoe en opa bij hun dochter Thona en haar man Cent aan de Voorstraat 12 gaan wonen. Opa is in 1955 gestorven. Opoe zie ik nog altijd voor me met haar zwarte bloemetjesjurk en altijd maar breien. Ze kon me de stuipen op het lijf jagen als ze een kip moest slachten, dan zat ze met een emmer warm water de kip te plukken en kwam ze mij met de kippenkop achterna.

Ook heb ik kennis gemaakt met het slachten van varkens bij hun buurman Piet Reijngoudt (bekend als Piet van Pau) en zijn vrouw Sjaan. Het branden en daarna ophangen van die arme varkens om het bloed eruit te laten lopen, ik zie dat beeld nog voor me!

Aan de andere kant woonden hun burens Marien en Tine Verwijs, ze hadden een melkhandel en 's zondags na de kerkdienst zongen Tine met Marien aan het orgel psalmen. Ik mocht dan heel zachtjes naar de radio luisteren, Radio Luxemburg met de hitparade. De zondagsrust werd gerespecteerd en daarom kwam er pas vele jaren later een televisie in huis. Reden hiervoor was vooral om de klanten van oom Cent (die aannemer was) niet voor het hoofd te stoten. Ook de boodschappen werden over de winkeliers verdeeld, o.a. bakker Beneker, bakker Stols, bakker Everaers, kruidenier Jacob Neele, de kruidenierszaak van de gezusters Stols, slager Bosman, Kees Neele, de winkel met huishoudelijke artikelen van Breeman, enz. Ik zie die winkels nog zo voor me!

Opoe en Corrie in de tuin in Maastricht.

Voordat de Deltawerken klaar waren was een dagje naar het strand in Renesse nog een hele onderneming. Beladen met broodjes en limonade namen we eerst de BBA-bus naar Zijpe. Eenmaal op Schouwen-Duiveland moesten we heel wat dorpen en stadjes door met de bus eer we in Renesse aankwamen. Van badkleding was nog geen sprake (behalve bij mij, een zelfgebreid badpak van prikwol, brrr) dus de broekspijpen werden opgerold en een zakdoek werd geknoopt met vier punten op het hoofd gezet. Tot grote ergernis van mijn familie durfde ik dan de zee niet in. Dit heb ik jarenlang moeten aanhoren!

Tante Thona gaf leiding aan de meisjesvereniging 'Tabitha' van de Nederlands-Hervormde Kerk en heel wat avonden werd vergaderd met o.a. Gommarina Quist, Plonie Beurkens, Lenie Moerland en Paula Wolse. Oom Cent was bij de vrijwillige brandweer. Een dagje uit met de meisjesvereniging naar de Efteling of een dagje uit met de brandweer was dan ook erg leuk [wanneer Corrie in Flipland logeerde, mocht ze meedoen met de activiteiten van de meisjesvereniging – Red.] Ook de goede doelen zoals het Rode Kruis, het Blindeninstituut in Grave, het Christelijk Instituut Effatha voor doven, werden niet vergeten, ik heb heel wat vakanties met succes gecollecteerd langs de file die voor Zijpe stond. [In de weekends en feestdagen in de zomer stond er vaak een lange rij auto's te wachten bij het veer Anna Jacoba – Zijpe om overgezet te worden; sinds 1988 is Sint Philipsland via de Philipsdam verbonden met de Grevelingendam richting Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland; het veer Anna Jacobapolder - Zijpe werd hiermee overbodig. – Red.]

Ook zijn er indertijd [in augustus 1956 – Red.] twee jongens in de zomervakantie in huis opgenomen die uit Duitsland kwamen met een bus, al die kinderen werden toen verdeeld over diverse gezinnen. [Door de Vrouwelijke Vrijwillige Hulpverlening (VVH), waarin drie plaatselijke vrouwenbonden t.w. de Christelijke Boerinnen- en Plattelandsvrouwen Bond, de Nederlands Christelijke Vrouwenbond en de Neutrale Vrouwenbond, waren verenigd werd een actie gevoerd om Oost-Europese vluchtelingenkinderen, die in West-Duitsland ondergebracht waren in kampen, voor zes weken op te nemen. Het Beierse Rode Kruis bemiddelde hierin. Toen het 'transport' arriveerde bleken er 25

Huwelijk van vader en moeder op 19-9-1946. Op de achtergrond staat tante Kee van Moort-Moerland.

kinderen meer te zijn dan de 41 op wie gerekend was. De 25 kinderen moesten aanvankelijk in het Westland worden geplaatst. Omdat daar kinderverlamming heerste, werden ze door-gestuurd naar het eiland Sint Philips-land. In Anna Jacobapolder werden toen 31 Hongaarse kinderen geplaatst en de rest in het dorp Flipland. Bron: artikelen uit de 'Eendrachtbode' van augustus 1956. Met dank aan Fred

van den Kieboom, gemeentearchivaris van Tholen – Red.]

Iedere zomer was het voor mij feest omdat de twee katten Mek en Mies van tante Thona en oom Cent dan jongen hadden en die mochten dan blijven totdat ik weer naar Maastricht vertrok. Oom Cent bracht ze daarna naar een boerderij. Ik weet dat de gebroeders Fonteijne, die een paar huizen verderop woonden op de Voorstraat niet zo blij waren met al die katten in verband met hun liefde voor de duivensport. Wat ik nu ook wel begrijp.

Om de tijd te vullen ging ik vaak samen met de nichtjes van oom Cent, die bij hun oma en opa Van Schelven in de Prins Hendrikstraat logeerden, zwemmen bij de dijk of 's zaterdagsmiddag over de Voorstraat heen en weer lopen met een zakje frites of een ijsje, dat was de wekelijkse traditie. Ook met Hannie en Liesbeth Harrewijn (nichtjes van Piet en Sjaan Reijngoudt uit Rotterdam) ging ik de families langs. Bij tante Lien die samen met Piet van den Berg een drogisterij had. Naar tante Met die in de Schoolstraat woonde. Bij de familie Kreeft, van wie de broers Kreeft na het beëindigen van hun schippersbestaan bij ons in Maastricht in dezelfde straat woonden! Bij de moeder van Bram Guiljam, Neel Guiljam, een nicht van opoe, en bij Neel de Gids, ook een nicht van opoe, en haar dochter Lijntje die na het boodschappen doen altijd een kopje koffie

kwam drinken bij tante Thona. Bij tante Kee van Moort-Moerland (schoonzus van opoe) in de Emmastraat 11, en Jan en Mat die daar inwoonden. Tante Kee had aan de muur een kooi met een duif. Ze noemde dat een roepduufje. Tante Kee verwende me altijd met iets lekkers. Trouwens dat verwennen was bij ieder gezin waar ik kwam het geval, iedereen was zo gastvrij! Bij dominee Van Dieren heb ik vaak met hun dochter Ali gespeeld. Ook vonden we het spannend om bij de smid Roozemonnd op de Oostdijk te gaan kijken hoe de paarden werden voorzien van nieuwe hoefijzers.

Mijn moeder met Jan van Moort, zoon van tante Kee en oom Kees.

In de zomer speelde de moestuin ('den hof') achter de Schoolstraat ook een grote rol. In de tijd van het wekken zijn heel wat boontjes, bietjes en aardbeien door mijn handen gegaan. [Het moestuincomplex lag achter de school. Na de Ramp is het verdwenen. Nu staat op die plek een rij huizen in de Mosselkreekstraat. – Red.] Voordat oom Cent en tante Thona een douche kregen, gingen we vrijdags naar het badhuis. Het wachten in die vochtige en

Achter in de tuin Voorstraat 12: oom Cent met poes Mies, tante Thona, opoe en tante Tiny, echtgenote van oom Jo.

warme ruimte totdat er weer een douche vrij kwam. Pfff! Tjonge in wat voor een luxe tijd leven we nu!

Ook de geur van ‘juun’ [tot aan het midden van de vorige eeuw werden zilveruien handmatig geteeld en geoogst; in de zomer vond het ‘juun rooien’ plaats; zie: het artikel ‘De zilveruitenteelt op Sint Philipsland’ in Cronieke 20 (2010) – Red.] die in grote vrachtwagens voor de deur op de Voorstraat stonden te wachten totdat ze op de kade werden gelost, kan ik nog naar boven halen!

Later kwam ik met mijn eigen gezin ook ieder jaar bij tante Thona en oom Cent. Opoe heeft samen met Tanja, mijn dochter, de eerste stapjes gemaakt. Haar eerste schoentjes (die nu 42 jaar later nog bij Tanja staan te pronken) heeft opoe bij de schoenwinkel Kramer aan de Voorstraat voor haar achterkleindochter gekocht. Mijn kinderen Tanja en Remco hebben altijd met volle teugen op Flipland genoten, ze hebben wat heen en weer gelopen door de achtertuin op de klompen van oom Cent en tante Thona! Het bereiden van de kruukels, de door oom Cent geplukte maaltjes lamsoren en de heerlijke worsteballetjes staan nog in hun geheugen gegrift. Ook hebben we heel wat keren de Mosseldam bezocht op zoek naar krabben, dat deed ik als klein

kind al met mijn vader. De vele ritten naar het strand van Renesse gingen gelukkig sneller dankzij het Deltaplan dan in mijn jeugd!

Dankzij de liefdevolle verzorging door Mennie Voorwinden-Maan heeft tante Thona nog vele jaren op de Voorstraat kunnen blijven wonen. Sinds het overlijden van tante Thona in 2010 ben ik nooit meer op Sint Philipsland geweest maar ik hoop dit dierbare stukje grond waar ik zoveel dierbare herinneringen aan heb spoedig weer te kunnen bezoeken.

Onlangs heb ik ontdekt dat mijn voorouders van zowel van mijn vaders kant: overgrootvader Johannes van Moort, geboren 05-12-1852, overleden 04-07-1923, als van mijn moeders kant: overgrootvader Jan van Moort, geboren 20-07-1858, overleden 06-02-1937 op St. Philipsland zijn geboren. Die Zeeuwse mentaliteit zit in me, vooral op de manier waarop ik tegenslagen in mijn leven heb overwonnen. ‘Luctor et Emergo’: Ik worstel en kom boven!

Dus ondanks dat ik in Maastricht geboren en getogen ben, ben ik toch een ‘Zeeuws meisje’.

Linksboven: Overgrootvader Jan van Moort

Rechtsonder: Overgrootmoeder Thona van Moort-Smits

*Rechtsboven: Opoe en opa Reinhout-Van Moort.
Vermoedelijk was dit een verlovingfoto.*

Weer een Zeeuw op Paaseiland

In 2015 heb ik een reis gemaakt naar Chili en het Polynesisch eiland Rapa Nui, bij ons meer bekend als Paaseiland. In 1888 werd het eiland door Chili geannexeerd. Vanaf de Chileense hoofdstad, Santiago, is het zo'n vijf uur westwaarts vliegen over een groot, leeg wateroppervlak. De 'Stille Oceaan' kan met recht 'stil' worden genoemd.

Door Prieneke van Hoeve

Een paar geografische en historische gegevens: het vulkanische Paaseiland heeft drie grote uitgedoofde vulkanen die het eiland een driehoekige vorm geven, heeft de grootte van Texel, heeft een naaste buur (eiland Pitcairn) die zich op 2.000 kilometer afstand westelijk bevindt terwijl het vasteland van Chili zo'n 4.000 kilometer oostelijk ligt. Waar vind je een nog meer geïsoleerd eiland op deze aardbol?

Een veelbewogen geschiedenis

Ondanks verschillende theorieën wordt algemeen aangenomen dat de eerste bewoners van Paaseiland, afkomstig zijn van één van de Polynesisch eilanden, die rond 1250 arriveerden. In de daarop volgende eeuwen is de specifieke Paaseilandcultuur ontstaan waardoor het eiland zo beroemd is geworden. Verspreid over het eiland stonden honderden grote stenen beelden, moai genoemd, die tot negen meter hoog zijn. Ze zijn uniek in geheel Oceanië. Een beeld bestaat uit een torso met armen waarvan de handen op de buik liggen en een zeer groot hoofd met langgestrekte oorlellen, diepe oogkassen en toegeknepen lippen. Ze zijn gemaakt van grijze tufsteen, een betrekkelijk zacht vulkanisch gesteente, dat op het eiland voorradig is. Vaak droegen ze een cilindervormig hoofddekseel (pukao genoemd) gehouwen uit lichtrode vulkanische steen. De beelden werden op een twee of drie meter hoog platform (ahu genoemd) gezet, waarop ze soms alleen en soms met een groep stonden.

De Zeeuw Jacob Roggeveen zette op eerste Paasdag - 5 april 1722 - voet aan wal op het door hem gedoopte 'Paaseiland'. Het is niet zeker of hij de eerste Europeaan was maar het is wel zeker dat hij voor het eerst schriftelijk verslag uitbracht over het eiland inclusief de beelden. Ongeveer vijftig jaar later maakte de Spaanse kapitein Gonzalez zijn

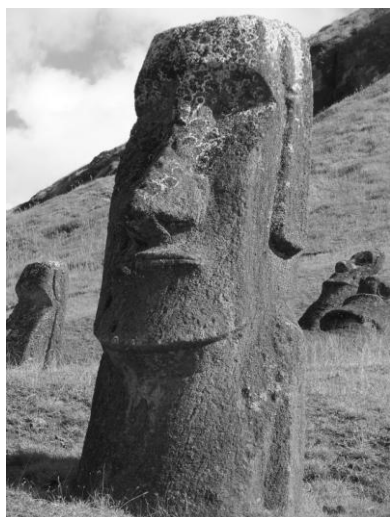

Op de plek 'Tonariki' staat een rij beelden met op de achtergrond 'Kaa Roggeveen'.

opwachting. Hij plantte onmiddellijk na aankomst drie grote kruizen en de Spaanse vlag op een heuveltop, claimde het eiland voor Spanje, vertrok en kwam nooit meer terug! In 1774 arriveerde de beroemde ontdekkingsreiziger James Cook. In zijn scheepsjournaal maakte hij ook melding van grote stenen beelden maar in tegenstelling tot Roggeveen vermeldde hij dat de meeste beelden omgevallen en kapot op de grond lagen. Waarom waren ze tussen 1722 en 1774 vernield? Men vermoedt vanwege stammen- en familieoorlogen veroorzaakt door overbevolking, ontbossing en uitputting van de beperkt aanwezige natuurlijke grondstoffen.

De volgende desastreuze gebeurtenis vond plaats in 1862 toen Peruviaanse mensenhandelaren arriveerden. Zij namen bijna alle eilandbewoners gevangen - waaronder de bestuurders en schriftgeleerden - en voerden ze af naar de, vóór de Peruviaanse kust gelegen, Chincha-eilanden. Ze werden onder erbarmelijke omstandigheden als dwangarbeider te werk gesteld in de guano (vogelmest) mijnen. De meesten hebben dit niet overleefd. De guano werd uitgevoerd om te dienen als kunstmest.

Eén van de vele beelden die zich nog op de plaats (een zijwand van de vulkaankrater Ranu Raraku) bevinden waar de beelden uitgehakt zijn.

Toen een paar jaar later de eerste missionarissen op Paaseiland arriveerden troffen ze slechts 110 schuwe bewoners aan, die niet wisten wat de betekenis van de kapotte beelden was noch de reden waarom ze in zo'n deplorabele staat verkeerden. Ook hun hiërogliefenschrift, genaamd Rongorongo, konden ze niet lezen. Tot op de dag van vandaag zijn deze tekens nog niet ontcijferd.

De volgende ramp kondigde zich al snel aan. In 1888 annexeerde Chili Paaseiland. De door Chili gestuurde missionarissen bekeerden de weinig overgebleven bewoners tot het christendom en moedigden hun bekeerlingen aan hun uitstervende cultuur, taal en tradities te vergeten. Het beheer van het eiland werd overgedragen aan schapenfokkerijen. Eerst aan een Chileense firma en in het begin van de twintigste eeuw aan de Britse firma Williamson, Balfour & Co gevestigd in Liverpool. Via de Compañía Explotadora de Isla de Pascua bestuurden ze het eiland met harde hand, de schapen waren belangrijker dan de lokale bevolking. De bewoners werden gedwongen voor weinig of geen loon te werken en mochten alleen in het dorp wonen want de rest van het eiland was voor de schapen. De flinke winsten gingen naar Liverpool. Pas in 1953 trok de Chileense regering de licentie in en nam de Chileense marine het bestuur over. Dat bracht helaas geen verbetering. Nog steeds hadden ze geen stemrecht, nog steeds werd hun taal onderdrukt en nog steeds hadden ze niets te zeggen over hun eiland.

Het getij keerde enigszins ten goede door de aanleg van een vliegveld in 1967. Het isolement werd doorbroken en de deur ging open voor grootschalig toerisme. Langzamerhand werd met de restauratie van een paar beelden begonnen. De enorme

internationale aandacht voor het eiland dwong de Chileense regering tot het verbeteren van de situatie voor de bevolking: er kwam waterleiding, electriciteit, een school en een ziekenhuis. In de jaren tachtig werd op aandringen van NASA het vliegveld zelfs uitgebreid tot een noodlandingslocatie voor de spaceshuttle!

In 1995 werd Paaseiland opgenomen in de werelderfgoedlijst van de UNESCO.

Ontsluiering van de geheimen

In de afgelopen eeuw kwam niet alleen het internationaal toerisme op gang maar arriveerden er ook onderzoekers met een reeks brandende vragen: hoe hebben ze de zware beelden, die in de zijwand van een vulkaan zijn uitgehouwen, naar de kust getransporteerd en op hun stenen altaren getild? Waarom hebben ze dit gedaan? Wat stellen de beelden, die zoals gezegd op platforms staan, voor? Waarom kijken ze bijna allemaal landinwaarts? In 1914 arriveerde Katherine Routledge en in de vijftiger jaren William Mulloy en Thor Heyerdahl.

De Engelse Katherine Routledge is de eerste wetenschapper geweest die serieus archeologisch onderzoek op het eiland heeft verricht. Het echtpaar Routledge liet een boot bouwen, de Mana, om naar Paaseiland te varen. Er was geen andere mogelijkheid om het eiland te bereiken. Het doen van onderzoek was evenmin eenvoudig. Er was geen infrastructuur en de gedesillusioneerde bewoners leken niet geïnteresseerd in hun eigen geschiedenis. Hoewel het Katherine en haar team moeite kostte om voldoende hulp van de Polynesische bevolking te krijgen, was zij erop voorbereid om alle obstakels te overwinnen. En die waren er. In 1915 brak er een opstand uit tegen het Chileense gezag. Angata, een oude vrouw, had in een droom de boodschap gekregen dat de Polynesiërs weer bezit mochten nemen van de opbrengsten van hun eiland. Deze 'profetie' was het sein tot oproer en 'stelen' van vee. Ook Katherine werd erbij betrokken. De ongeregelde heden liepen met een sisser af, al bleef de onvrede broeien.

Kort daarna werd het eiland bezocht door Duitse oorlogsschepen. De Duitsers vertelden dat er oorlog was uitgebroken met Groot-Brittannië, de Britten zouden reeds verslagen zijn en zij eisten dat het Britse onderzoeksteam zou vertrekken. Het nieuws

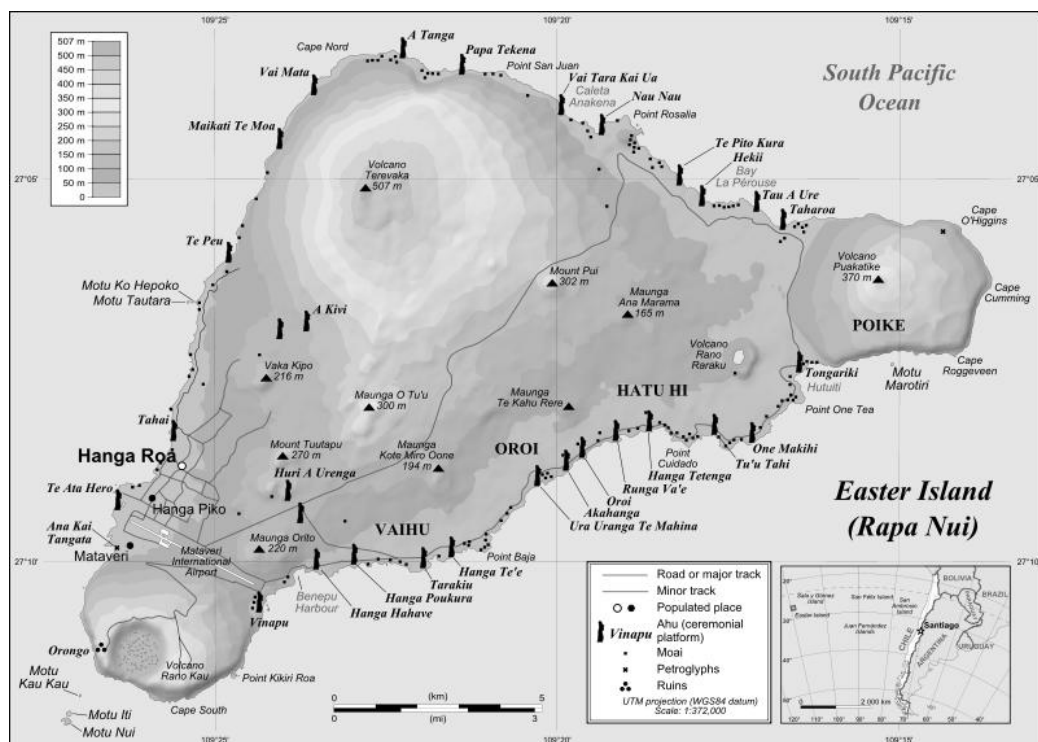
van de Grote Oorlog was nog niet tot Paaseiland doorgedrongen. Ook nu liet Katherine zich niet van haar stuk brengen. Zij zorgde ervoor dat de Duitsers wegbleven van de plekken waar onderzoek gedaan werd en wees erop dat, omdat Chili neutraal was in dit conflict, de Duitsers niets te zoeken hadden op Chileens grondgebied. De Duitsers vertrokken.

Een verslag van haar reis, het onderzoek en de conclusies heeft Katherine beschreven in 'The Mystery of Easter Island', dat in 1919 verscheen. Het is een doorwrocht werk, met foto's en tekeningen, theorieën over het ontstaan van de beelden en de latere verwoesting ervan en suggesties voor restauratie. Thor Heyerdahl en zijn team hebben in de jaren vijftig goed gebruik kunnen maken van haar aanwijzingen bij het restaureren van de beelden. De huidige Paaseilanders kijken positief terug op Heyerdahl's bezoek. Zijn expeditie zette het eiland echt op de kaart.

Na uitgebreid onderzoek zijn de geleerden het nog steeds niet eens hoe de eilandbewoners zonder metalen werktuigen en zonder lastdieren de reusachtige beelden hebben kunnen uithakken, over het gehele eiland kunnen verslepen en opgericht hebben. Wel dat alle beelden voorouders voorstellen die na verloop van tijd een soort goddelijke status kregen. Ze zouden een oogje in het zeil houden en over bovennatuurlijke krachten (mana) beschikken om hun afstammelingen bescherming te bieden. Daarom keek de overgrote meerderheid landinwaarts als of ze over hun kroost de wacht hielden!

Gerestaureerde beelden

Zoals gezegd gaat het nu eindelijk de goede kant op met Paaseiland. De kleine 6000 inwoners verdienen goed aan het toerisme. Er wordt veel archeologisch onderzoek gedaan, beelden worden gerestaureerd en

Kaart van het Paaseiland, de meeste beelden staan landinwaarts gericht aan de oceaankant.

sinds 1973 kun je een klein maar zeer interessant antropologisch museum bezoeken.

Hoewel nog maar acht procent gerestaureerd en recht op gezet is, gaat er van zo'n rij vijftien landinwaarts kijkende stenen wachters met hun toegeknepen lippen en diepe oogkassen een mysterieuze kracht uit. Of op het zijn Polynesisch te zeggen: je kunt bijna voelen dat de moai, staande op hun ahu, via hun met wit koraal ingelegde ogen mana aan hun nakomelingen geven!

Jacob Roggeveen en Pontiaan van Hattem

Intussen heeft u zich natuurlijk afgevraagd wat heeft dit allemaal met Flipland te maken behalve het feit dat ikzelf uit Flipland afkomstig ben en Paaseiland heb bezocht? Wel, er is een verband. Te beginnen met Jacob Roggeveen. Jacob (1659-1729) werd in Middelburg geboren. Zijn vader, Arent Roggeveen, was een zeer ontwikkeld man. Hij was cartograaf bij de Kamer Zeeland van de Verenigde Oost-Indische Compagnie en hield zich bezig met onderzoek naar het onbekende Zuidland, in het Latijn Terra Australis (in die tijd dacht men dat er ergens op het zuidelijke halfrond nog een onbekend continent was om de landmassa's op het noordelijke en zuidelijk halfrond in evenwicht te houden. Uiteindelijk leidde

dat tot de ontdekking van Australië en Antarctica). In 1671 kreeg Arent een octrooi van de West-Indische Compagnie om een ontdekkingsstocht te maken maar vanwege het Rampjaar 1672 werd het project afgelast. Zijn zoon Jacob kreeg wel de kans en in 1721 rustte hij op 62-jarige leeftijd drie schepen (de 'Arend', de 'Thienhoven' en de 'Africaensche Galeij') uit voor de reis, die gedenkwaardig werd vanwege de toevallige ontdekking van Paaseiland.

Jacob had al een veelbewogen leven achter de rug voordat hij aan de Zuytsee expeditie begon. In 1683 vestigde hij zich als notaris in Middelburg, in 1690 promoveerde hij tot doctor in de rechten aan de Universiteit van Harderwijk en tussen 1707 en 1714 werkte hij als Raadsheer van Justitie te Batavia.

Na zijn terugkomst in Middelburg in 1715 begon hij te sympathiseren met de ideeën van vrijzinnige predikant Pontiaan van Hattem. Van Hattem raakte in opspraak door het uitbrengen van diens pamflet 'De val van 's werelds afgod'. Het eerste deel, dat te Middelburg in 1718 verscheen, werd onmiddellijk door het stadsbestuur in beslag genomen en in het openbaar verbrand. Roggeveen moest daarna Middelburg, en voor dezelfde reden later ook Vlissingen, verlaten. Hierna vestigde hij zich in Arnemuiden, en bracht deel 2 en 3 uit van de serie, waardoor hij opnieuw controverse veroorzaakte.

En zo komen we bij Pontiaan van Hattem (1645-1706) terecht. Pontiaan was van 1672 tot 1683 predikant in Sint Philipsland. In die tijd ontwikkelde hij, mede beïnvloed door de ideeën van Spinoza, zijn vrijzinnige opvattingen, die hij in zijn 'Verhandeling of lessen over den Catechismus' bekendmaakte. Rond 1680 begonnen geruchten te circuleren dat zijn denkbelden afweken van de heersende kerkleer en enige tijd erna werd hij beschuldigd van onrechtzinnigheid. Voor de calvinisten was deze leer gelijk aan libertinisme of zelfs atheïsme, en daarom onaanvaardbaar. In 1681 werd hij geschorst. Hij poogde zich in zijn Verantwoording aan den Coetus (1683) te verontschuldigen, doch dit hielp niets. In 1683 werd hij uit zijn ambt ontzet en moest Sint Philipsland en ook Zeeland verlaten. Hij vestigde zich in zijn geboorteplaats Bergen op Zoom, waar hij in 1706 overleed.

Zijn volgelingen werden hattemisten genoemd. Een daarvan was Dina Jans (Vecke), Pontiaan's huishoudster in Sint Philipsland. Na zijn vertrek vestigde zij zich in Zierikzee, waar zij zijn leer verkondigde. Zij huwde in 1687 met Dingeman Isackse de Groene en hertrouwde in 1695 met Steven Anthonisse Dane, geboren te Stavenisse. Daarna werd zij aangeduid als Dina Dane of als Dominee Dina! Zij werd uit Zierikzee verbannen. Na de dood van Pontiaan bleef het hattemisme zijn aanhangers houden, waarvan Jacob Roggeveen wel

Boven: Moai staande op ahu

Rechts: Een standbeeld met wit koraal ingelegde oogkassen en van obsidiaan gemaakte pupillen.

de bekendste is. In Sint Philipsland is verder niets te bespeuren van het hattemisme, in Stavenisse echter wel, daar werden in 1715 drie bewoners door de baljuw van Zierikzee gedagvaard vanwege hattemisme.

Paaseiland en Zeeland

Bij de inrichting van het nieuwe gebouw van het Zeeuws Archief is de ontdekking van Paaseiland als thema gekozen. De opening van het Zeeuwse Archief werd in 2000 verricht door wijlen Boudewijn Büch, een zelfverklaarde ‘eilandengek’. Van de buitenmuur tot de toiletten kom je bij wijze van spreken het eiland tegen in de aangebrachte decoraties. Of daarbij wijze lessen beoogd zijn voor de archiefbezoeker, laat zich raden. Gaat u zelf een keer kijken, de toegang is gratis!

Verwoeste beelden op Paaseiland.

Met dank aan Ellettha Schoustra voor de aanvullende informatie over Katherine Routledge en

aan Jan Heijboer en het Gemeentearchief Tholen voor hun aanvullingen m.b.t. Pontiaan van Hattem.

~~~~~

Zoekplaatje

Eerst even terug naar het zoekplaatje in de vorige ‘Cronicke’. De opdracht luidde: Wie kan de werkgroep, die onderzoek doet naar de luchtwachttorens in oorlogstijd, helpen aan een foto van de luchtwachtoren die ooit heeft gestaan bij het getijdenhaventje aan de Sluisweg in Anna Jacobapolder?

Door Fons Vlegghels

Een zoekplaatje zonder plaatje want dat was nou juist de vraag. Heel lang heeft het er naar uit gezien dat het mysterie van de luchtwachtoren niet opgelost zou worden. De werkgroep had ik al laten weten dat zelfs een oproep in de ‘Cronicke’ niet het gewenste resultaat had opgeleverd. Totdat op de ledenavond in april 2016 Jo Mol op mij afstapte met een foto waarop behalve twee jonge dames op de voorgrond daarachter overduidelijk de lang gezochte luchtwachtoren te zien was. Dat Jo in het bezit was van deze foto was geen toeval omdat de jongedame

rechts op de foto zijn toenmalige vriendin en huidige echtgenote Janny Quist is en de andere dame haar beste vriendin Sjaan Verstrate. Sjaan is later gehuwd met Kommer Kosten die helaas veel te vroeg op 59-jarige leeftijd is overleden. Sjaan woont nog steeds in Flupland.

Deze foto ging die avond van hand tot hand. Zeker voor de aanwezige mensen uit de Polder was het een moment van herkenning. Kennelijk heeft de foto een discussie op gang gebracht want niet lang daarna

vertelde de heer Ten Hove (nog steeds woonachtig in de Polder) mij dat hij als reservist destijds had gediend in diezelfde luchtwachtstoren.

De heer Willem Kruf van de werkgroep toonde zich nog het meest verguld met de oplossing van het mysterie want tot op dat moment ontbrak nog steeds het bewijsstuk dat er ooit een luchtwachtstoren aan de Sluisweg had gestaan.

Het bracht de werkgroep weer een stap verder in haar onderzoek. Als dank voor het speurwerk wordt later door een van de leden van de werkgroep een lezing over dit onderwerp verzorgd. Jo Mol heeft inmiddels de prijs voor het oplossen van het zoekplaatje ontvangen.

Dan nu de volgende opdracht. Opnieuw betreft het een zoekplaatje zonder plaatje omdat we daar weer naar op zoek zijn. Wederom is het een externe partij

die onze hulp heeft ingeroepen bij hun zoektocht naar fotomateriaal.

Dit keer is het de heer Theo Aernoudse die namens Stichting Landschapsbeheer Zeeland op zoek is naar een foto van het baarhuisje dat heeft gestaan op het oude kerkhof op de hoek Oostdijk X Deensestraat. Hij zou helemaal in zijn nopjes zijn als er ook fotomateriaal op zou duiken van de baar die in het huisje werd opgeslagen.

Laten wij met zijn allen ons uiterste best doen hem te helpen bij zijn zoektocht naar fotomateriaal. We zijn dat min of meer verschuldigd vanwege de door deze stichting verleende subsidie voor de restauratie van de weegbrug.

Voor de winnaar ligt weer een mooie prijs te wachten!

De foto van Jo Mol met zijn echtgenote Janny Quist en haar vriendin Sjaan Kosten, geboren Verstrate. Op de achtergrond is duidelijk de luchtwachtstoren te zien aan de Sluisweg.

Rabobank Clubkas Campagne 2017

Wij doen mee met de Rabobank Clubkas Campagne 2017! Via deze campagne steunt Rabobank Oosterschelde verenigingen en stichtingen. Onder het motto 'een aandeel in elkaar' maken ze verbinding met de klanten, leden en de samenleving.

Als u lid bent van de Rabobank Oosterschelde dan kunt u in de periode van 6 april tot en met 18 april uw stem uit brengen op uw favoriete vereniging of stichting.

Voor leden betekent dit: ledeninvloed in de meest zuivere vorm.

Voor verenigingen en stichtingen: hoe meer stemmen, des te hoger is de bijdrage die aan de club wordt uitgekeerd.

Steun onze Heemkundekring door het uitbrengen van uw stem.

Alvast hartelijk dank!

Bestuur Heemkundekring Philippuslandt

A promotional poster for the Rabobank Clubkas Campagne 2017. The background features silhouettes of a diverse group of people. Above them are various circular icons representing different interests: a tree, a bow, a telescope, a camera, a microscope, a chess knight, a microphone, a person in a wheelchair, a lightbulb, a magnifying glass, a football, and a paint palette. In the center is a large dark oval with the text 'Rabobank CLUBKAS CAMPAGNE' and icons of a basketball, a bicycle, and a person. To the right, text reads: 'Lid van Rabobank Oosterschelde? Breng jouw stem uit en steun ons!'. Below this, it says 'Stem van 6 t/m 18 april 2017 via www.rabobank.nl/oosterschelde'. At the bottom right are the logos for 'Een aandeel in elkaar' and 'Rabobank'.

Drukke agenda bij Algemene Ledenvergadering

De algemene ledenvergadering wordt dit jaar gehouden op 20 april a.s. De vergadering vangt aan om 19.30 uur en is als volgt opgedeeld.

Door Fons Vlegghels

Behandeling agenda

Na het openingswoord door de voorzitter wordt de gebruikelijke agenda behandeld. In zijn openingswoord doet hij o.a. een oproep voor nieuwe bestuursleden in verband met het vertrek afgelopen jaar van Marieke Wolse en het vertrek in een eerder stadium van Han Quist.

Mede hierdoor wordt het ontbreken van een bestuurslid met veel parate kennis over de

geschiedenis van het dorp als een groot gemis ervaren!

Presentatie door kinderen van de Juliana school

Het is een al lang gekoesterde wens van het huidige bestuur om jongeren te enthousiasmeren voor Heemkunde in zijn algemeenheid en die van het eigen dorp in het bijzonder. Met als doel deze wens om te zetten in een daad werd bij het begin van het huidige schooljaar door de HKK voorzitter contact opgenomen met klassendocent Kees Bakker van de

Koningin Julianaschool. Zoals verwacht reageerde Kees meteen enthousiast en niet lang daarna werd onder zijn leiding met de groepen 6, 7 en 8 een Heemkunde-project opgestart. Toen verderop in het jaar door het organisatie-comitee “450 jarig bestaan van Nieuw Vossemeer” onze medewerking werd gevraagd bij het opzetten van een tentoonstelling over de Voorstraten in diverse dorpen in de regio, is het idee ontstaan om ook de school hierbij te betrekken. Hiermee werd het enthousiasme van de leerlingen alleen maar vergroot. Vanavond laten enkele kinderen aan de hand van een door hen zelf samengestelde presentatie ons zien wat zij de afgelopen maanden over Heemkunde (en die van ons dorp in het bijzonder) te weten zijn gekomen en wat zij daarbij zo interessant vinden. Zou hiermee het bestaansrecht van de HKK Philippuslandt tot in lengte van jaren verzekerd zijn!!

Lezing Taalkunsten door Paul Asselbergs

Paul Asselbergs (1945) is een geboren en getogen Bergenaar en is een echte ‘taalkunstenaar’. Woordspelingen zijn z’n handelsmerk. Paul heeft intussen 13 boekjes met komische verhaaltjes en punt dichtjes op zijn naam staan. Hij is al vele jaren vaste columnist voor een huis-aan-huisblad in Bergen op Zoom e.o.

Hij is ook een veel gevraagde BABS (Buitengewoon Ambtenaar van de Burgerlijke Stand) in Bergen op Zoom. Hij sloot intussen al ruim 600 huwelijken.

Zijn verhaallijn ziet er ongeveer als volgt uit:

- Paul is al ‘taalgek’ vanaf de lagere school. Hij geeft wat ‘school’ voorbeelden.
- Hij leest een aantal komische verhaaltjes voor uit zijn boekjes en ook een aantal punt dichtjes. Extra aandacht is er voor zijn meest bekende gedicht De Verliefde Asperge, maar ook de Aardbei, Ansjovis en de verliefde (Thoolse) Aardappel komen ter sprake.
- Hij staat ook even stil bij het auto-ongeluk in het jaar 2000, maar vooral bij het feit dat hij daarna een nieuw en zeer waardevol leven heeft mogen oppakken.
- Hij vertelt ook over komische en serieuze kanten van zijn werk als trouwambtenaar.
- Verder kunt u genieten van enkele columns en staat hij extra stil bij zijn recent uitgekomen boek met de titel Trouwbelevissen.

Reserveer 20 april nu alvast in uw agenda!!

Een impressie van het heemkundeproject van de leerlingen van groep 6, 7 en 8 van de Koningin Julianaschool in Sint Philipsland.

Memoires van M.M. Vermeij-Filius – aflevering 3

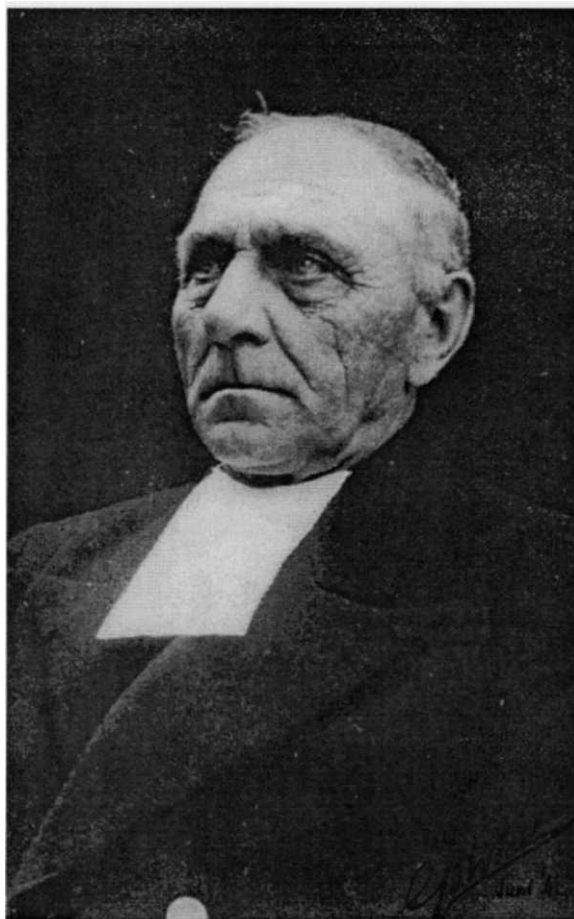
In deze derde aflevering een aangrijpend verhaal over de dokter en de dominee. Een verhaal uit een tijd toen ziekenfonds en verplichte zorgverzekeringen nog een onbekende begrippen waren.

Redactie: Jo Mol

De dokter en de dominee

In 1937 was moeder ernstig ziek. In het voorjaar was het heel erg, ze at noch dronk en slapen kon ze ook niet. In het najaar van 1936 was het al begonnen met slechte eetlust. In de winter die volgde ging ze nog meer mankeren. Niet kunnen slikken, gejaagdheid, diarree en sterke vermagering. Zelf dacht ze in het begin dat ze ziek werd van het wonen in het altijd donkere onderhuis. Het bovenhuis was toen in gebruik als winkel bij oom Gerard Noorthoek. Als ze bijvoorbeeld eens boven in de zonneschijn kon zitten, dan zou het wel overgaan. Dat bovenhuis kwam vrij, maar het bracht geen genezing. De ziekte werd erger. Moeder werd bedlegerig. Dag en nacht lag ze te staren zonder een woord te kunnen zeggen. Ze kon haar mond niet open doen, haar tanden zaten op elkaar geklemd. De dokter schreef versterkende middelen voor zoals melk en eieren. Maar hoe kreeg ze dat naar binnen? Eet en drink maar eens als je je mond niet open kunt doen! Wat was dat toch voor vreemde ziekte?

Dominee Blaak ¹⁾ kwam haar bezoeken. Hij zei tegen mijn vader “het lijkt wel hetzelfde als wat onze dochter Jo mankeerde”. De dominee gaf de naam van de inrichting waar zijn dochter voor behandeling was geweest en waar ze een poosje later weer genezen naar huis gekomen was. Met die informatie ging mijn vader naar de dokter ²⁾. In de spreekkamer gekomen vertelde hij wat hij van de dominee vernomen had. De dokter en zijn vrouw luisterden welwillend, doch dat was dan ook alles. De dokter gaf als weerwoord: “ik weet heus wel wat ze mankeert, maar je vrouw is zo ernstig ziek en daardoor erg verzwakt dat er maanden nodig zijn eer ze genoeg op krachten is om een operatie te ondergaan. Bovendien kost het wel duizend gulden, dat kun je immers nooit betalen”. Zijn echtgenote had in zoverre meer sociaal gevoel dat ze daarop reageerde met te zeggen: “een operatie en alles wat verder noodzakelijk is kost dan wellicht duizend gulden, maar een begrafenis toch zeker ook wel honderd gulden en die ontbreken evenzeer”. Zo kon mijn vader gaan - de dokter deed niets!

Dominee Blaak

‘Sint-Elizabeth’

Dus besloot mijn vader om moeder op eigen initiatief in die inrichting te brengen. Het was op zaterdag voor Pinksteren. Hij mocht de auto van Kees Neele van grossierderij ‘de Eendracht’ gebruiken. Tante Janna (Noordhoek) ging mee en ik mocht ook mee. Het was heel erg, moe zo ziek en weg van huis. Als pleister op de wond kreeg ik een pop. Pa stopte in Steenberg even voor de winkel van P.A. Vermeulen. Ik mocht daar de pop uitkiezen die ik zelf het allerliefste vond. Wat was ik blij met die naakte pop! Toen werd de reis voortgezet naar Etten-Leur, waar we in de inrichting ‘Sint-Elizabeth’ door de nonnetjes vriendelijk ontvangen werden. Ik mocht mee naar de keuken en kreeg daar een beschuit met aardbeien. Moe moest direct vocht en

kunstmatige voeding hebben. Levensreddende voeding!

Mijn nog zo kort daarvoor verkregen pop raakte ik echter alweer kwijt. Breng dat een kind van nog geen vier jaar maar eens aan het verstand. Als je van Steenberg tot in 'in de Leur' in het bezit bent geweest van zoiets liefs en de zusters van liefde vinden dan meteen dat een naakte pop niets is. Dan protesteer je toch zeker. Ik dus ook. Er moest echt heel wat uit de kast gehaald worden eer ik mijn lieveling bij de nonnen achterliet. Twee lievelingen zelfs, want mijn moeder bleef daar ook in dat grote gebouw, voor wel tien weken. Zo lang duurde het eer ze voldoende op krachten was gekomen.

Bij het eerstvolgende bezoek kreeg ik mijn pop terug. Nu heel mooi in de kleertjes, een roze zijden jurkje met smokwerk op het rokje en het lijfje en roze met wit gehaakte sokjes. Als ondergoed van wit katoen: een hemdje, broekje en onderjurkje, alles met lintjes en knoopjes zodat het aan en uit kon, want aan- en uitkleden is heel belangrijk voor een poppenmoeder.

Dat wisten de nonnetjes ook wel, ooit waren ze immers ook kleine meisjes geweest. Het gemis was dus niet voor niets geweest. Al de weken die nog volgden om moeder te bezoeken, mocht de pop mee in de auto. Ook mijn blauwe koffertje, op reis ga je tenslotte met je bagage. Telkens was het gevuld met bananen, druiven en sinaasappels.

Allemaal goede gaven van familie, burens en bekenden. Na tien weken in 'Sint-Elizabeth' verpleegd te zijn dacht de patiënte zelf dat ze beter was. Ze kon immers weer goed eten en mocht zelfs al in de tuin wandelen, maar beter, niets was minder waar. Naar huis nog lang niet.

Struma

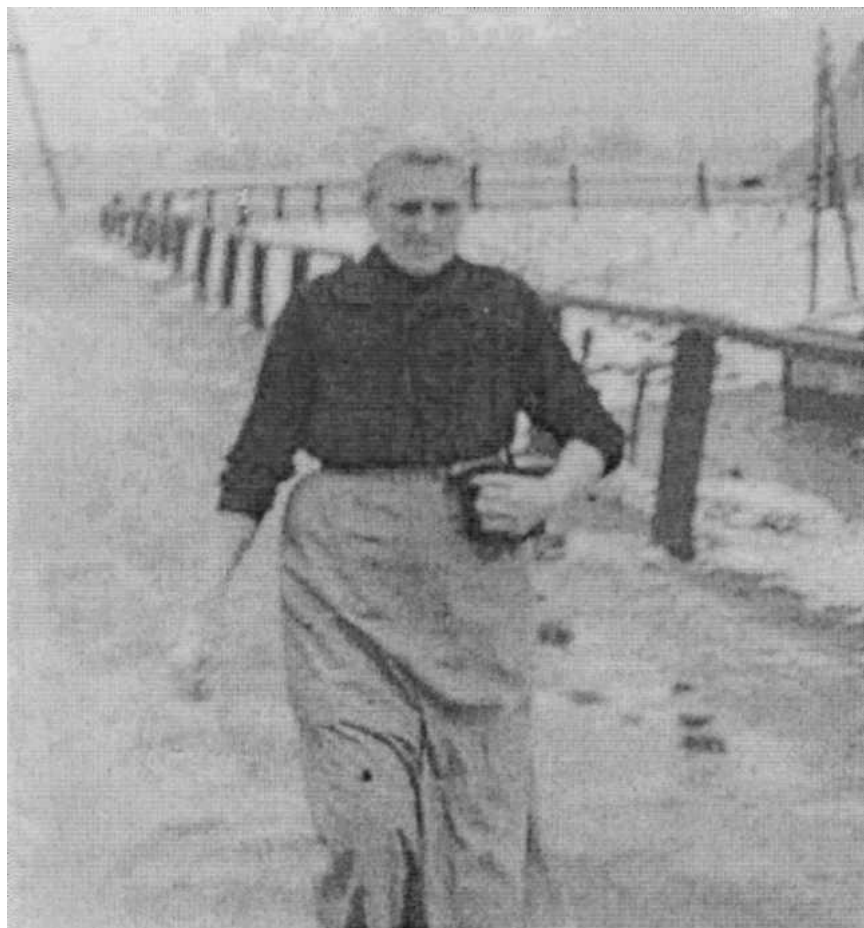
Uit de vele onderzoeken bleek dat moeder struma had, haar schildklier werkte veel te snel, vandaar die ontregeling. Daaraan kon ze alleen operatief geholpen worden. Daarvoor moest ze naar een ziekenhuis in Breda. In het Sint-Ignatius ziekenhuis werd ze geopereerd, een hele zware ingreep. Zeker voor die tijd. Na zes weken mocht ze genezen naar huis. Een heel groot wonder was dat. De dokter op het dorp had haar niet te genezen verklaard, hem waren ze geen dank verschuldigd. Hij gaf immers geen cent voor haar leven. Passieve euthanasie, dat was het alternatief, alleen omdat een mens arm was. Mijn ouders waren 'de Bewarende Hand' heel erg dankbaar, maar heel veel goede mensen ook.

Tante Janna

We kregen hulp van de familie C. Neele voor het vervoer. Maar ook van tante Janna en oom Kees Noorthoek. Bijzondere mensen waren dat, hun hele leven lang. Al die tijd vingen ze mij liefdevol op en gingen mee bij moeder op bezoek. Tante sloeg nooit over, terwijl ze toch genoeg te zorgen had, al was het alleen al voor mij. Elke morgen kwam ze naar de Oostdijk om me uit bed te halen, te wassen en aan te kleden. Daarna mocht ik met mijn rieten poppenwagen mee naar hun witte huisje. Tante was toen 56 jaar. Zelf bereikte ik die leeftijd in 1989, in dat jaar heb ik veel aan haar gedacht. Vol bewondering voor wat ze uit pure liefde voor ons gezin deed en over had. Ze mocht heel oud worden, ruim 97 jaar, mijn 'bijna oma'.

Jo van dominee Blaak

Toen het een beetje vooruit ging met moeder, is Jo van de dominee een keer mee op bezoek geweest. Ze

*Tante met snelle pas, op weg naar... waar hulp te bieden was.
Plus pannetje soep en alleen maar das, met opgestroopte mouw
...zelfs... door de winterkou!*

wilde de zusters nog wel eens zien en die kenden haar ook nog. Mijn vader had juist die keer een tweezitter auto van iemand geleend. Met Pa achter het stuur en tante, met de zondagse kanten muts op, ernaast, kon ik nog net tussen hen inzitten en was de auto vol. Zo'n sportwagen had een z.g. 'kattebak', dat leek op een soort koffer achterop.. In die koffer was blijkbaar plaats om te zitten. Jo zat dus in de 'kattebak' en vond dat heel leuk. Als ik op mijn knieën gezeten door het achterrautje keek, zwaaide ze vrolijk naar mij. Haar hoofddoekje wapperend in de wind.

Geelzucht

Voor tante werd de zorg nog zwaarder. Want ik kreeg tot overmaat van ramp geelzucht en moest met die ziekte de hele dag in bed blijven. Toen mocht ik zelfs in haar bedstee met de witte mooi gesteven gordijntjes liggen. Overdag ging dat goed, maar na een nacht wist tante het wel, ik hield haar uit de slaap. Nee dat werd niets, elke avond droeg ze mij toen, zolang het nodig was, naar mijn eigen bed.

Zo'n eind naar de Oostdijk met een kind van haast vier jaar in een deken in je armen. Als ze me had waar ik zijn moest, dan hield ze ook nog de wacht tot ik in slaap was.

Mijn vader

Mijn vader maakte juist in die tijd lange dagen, hij reed zand en grind voor de 'Nieuwe weg' die toen over ons schiereiland werd aangelegd. Een groot geluk die extra werkgelegenheid. In die tijd 'geen werk, geen geld' en ziekte bracht veel extra kosten met zich mee. Aan de andere kant betekende het ook dat bijna alle zorg voor mij op tante neer kwam. Toen ik nog niet ziek was, haalde mijn vader mij elke dag op om een poosje mee te rijden in de vrachtwagen. Het was prachtig zomerweer met warme dagen. Daarom kocht Pa een keer een flesje 'Perl' voor me. Nooit eerder had ik zo'n flesje gezien, laat staan de inhoud gedronken, ik had er geen moeite mee, eer Pa het beseft was het al leeg. Toen ik pas geelzucht had, mocht ik alleen droge beschuit met jam eten, dat lustte ik ook wel. Het was immers evenmin dagelijkse kost, vervolgens kwam er karnemelkse pap bij.

Oom Kees kwam tussen de middag thuis eten, geroerde sla met spekjes, heerlijk. Maar dat was niet goed voor mij. Ik mocht alleen nog maar pap, dat ging echter wel eens minder snel naar binnen. Ter aanmoediging zei oom Kees dan : "toe eet mer op dan zie je de paeretjes". Beiden, zowel oom als tante, hadden met me te doen, daarom mocht ik uit het mooiste bordje uit 'de spinne' eten. Daar stond de Slag bij Waterloo afgebeeld, met o.a. Wellington te paard, vandaar de 'paeretjes'. Die liefdevolle kleine attenties, je vergeet ze nooit.

Nico Mol

Nico Mol reed eveneens met een vrachtauto zand en grind voor de Nieuwe weg. Zijn ouders waren naar Schouwen-Duiveland verhuisd. Elke dag heen en weer over het Zijpe nam teveel tijd in beslag. Daarom sliep hij bij ons in het bovenhuis op een bed op de vloer. Ik herinner me hem als een leuke jongeman vol grapjes die dikwijls met mij speelde. Ik mocht op zijn knie zitten en met zijn andere been trapte hij dan heel hard. Dat heette racefietsje en hoe

wilder het ging hoe leuker ik het vond. Heel vroeg in de morgen als mijn vader al naar beneden was om thee te zetten, tilde Nico me uit mijn bed en droeg me naar zijn ‘kermisbed’. Dat was een attractie voor mij, zo’n bed op de vloer had toen al iets weg van kamperen. Als ik op dat plekje lag zei hij “ga nu maar lekker slapen, straks komt tante Janna je weer halen”. Hij was ook zorgzaam en lief voor me. Vorig jaar hoorde ik van familie van Nico dat hij was overleden. Hij was in de tachtig jaar oud. Hij zal het ook erg gevonden hebben, zo’n klein meisje met geelzucht en dan ook haar moeder nog in het ziekenhuis.

Betonweg

Als herinnering aan die tijd, aan mijn vader, aan Nico en ook aan mijn man, is er nog een stukje betonweg richting het kanaal. Vanaf de afrit bij het ‘uusje van De Ruijter’ tot aan de eerste bocht van de Campweg. Van 1 december 1983 tot 1 november 1989 hebben mijn man en ik in dat huisje gewoond. Nog zes goede jaren nadat we terugkwamen uit Zuid-Holland. Als we ’s avonds bij mooi weer naar het kanaal kuierden dan stampte mijn man weleens met zijn klomp op het beton en zei: “heel goed werk, na vijftig jaar nog in prima staat”. Als dertienjarige jongen werkte hij ook aan die weg, met een stamper die bijna groter was dan hijzelf. In dienst van de ‘Noord-Nederlandse Wegenbouw’ en aangenomen dankzij Driekus Wareman. Die was in dienst bij die maatschappij en lag in de kost bij ‘bure Lies’ Nelisse. Hij hielp zijn buurjongen aan werk. Driekus kreeg verkering met Marie Nelisse en later trouwden

ze. ‘Ons wegje’ noemden we dat stukje weg, maar helaas het is allemaal herinnering.

Moeder die al in 1937 gedoemd was heen te gaan, mocht zo verhoedde God, nadien nog zestig jaar langer leven. Ze overleed op 5 februari 1997 in het A.B.G. in Bergen op Zoom 96 jaar en 4 maanden oud.

¹⁾ Dominee W.H. Blaak was voorganger van de Oud-Gereformeerde gemeente van 1931 tot 1946.

²⁾ Dokter J.J. de Groot was huisarts in Sint Philipsland van 1932 tot 1945.

P.S. van Jo Mol

Als je dit verhaal leest, blijft er één vraag onbeantwoord. Hoe heeft de heer Filius die rekening van duizend gulden betaald? Om daar een antwoord op te vinden heb ik contact gehad met de kinderen van mevrouw Vermeij, André en Liesbeth en met mijn jeugdvriend, de broer van mevrouw Vermeij, Rinus Filius. Dat leverde een verrassend verhaal op.

Toen mevrouw Filius genezen was verklaard, heeft haar echtgenoot een gesprek aangevraagd met de behandelend geneesheer om te zien of er een betalingsregeling getroffen kon worden. De dokter vertelde dat de familie zich geen zorgen hoefde te maken; de rekening was reeds betaald! Wie deze weldoener is geweest, is altijd een raadsel gebleven. De dokter had de betaler beloofd zijn naam niet bekend te maken.

~~~~~

Aanvulling op de Cronicke 29 van maart 2016, pagina's 41 t/m 44

In het artikel ‘De familie Faasse: schippers in hart en nieren’ is o.a. uitvoerig geschreven over Miep Faasse, echter zonder dat zij hiervan vooraf op de hoogte was of om toestemming was gevraagd. Hiervoor bieden wij onze excuses aan.

Voorts hebben wij via de Rechtsagent van Miep Faasse vernomen dat zij het heel onplezierig heeft gevonden dat door deze publicatie een persoonlijke en pijnlijke gebeurtenis is opgerakeld. Dat was zeker niet de bedoeling van de auteur en ook niet van het redactieteam, het tegendeel was juist het geval. Wij betreuren ten zeerste dit onbedoelde en volstrekt niet te verwachten effect.

De redactie

De tien meest voorkomende familienamen in onze ledenlijst

Over het ontstaan van familienamen

Een interessant artikel bestaande uit twee delen. Met toestemming van de auteur is het eerste deel ‘Van wie bin joe d’r êên?’ van Pau Heerschap overgenomen uit het tijdschrift ‘Nehalennia’ (nr. 191, voorjaar 2016). Door de redactie is het artikel enigszins gewijzigd. Het tweede deel van dit artikel is geschreven door Veronique De Tier. Zij blikt terug op de herkomst van de tien meest voorkomende familienamen in onze ledenlijst.

‘Van wie bin joe d’r êên?’

“Van wie bin joe d’r êên?” vroeg mijn Flakkeese moeder altijd, als er een voor haar onbekende collectant aan de deur kwam. Als er dan een naam genoemd werd, waarvan er op het dorp veel voorkwamen, was het noemen van de naam van de vader soms zelfs niet voldoende om te weten met wie ze te maken had. Er moest dan nog wat toegevoegd worden om duidelijkheid te verschaffen, bijvoorbeeld de naam van de grootvader of soms een bijnaam.

Door Pau Heerschap

Aanvankelijk werden ooit personen benoemd met alleen een eigennaam, maar als er op een bepaalde plaats teveel gelijklopende roepnamen voorkwamen, was een bij- of toenaam noodzakelijk om te kunnen weten met wie men precies van doen had.

Het toekennen van namen

Het toekennen van familienamen in ons cultuurgebied is een betrekkelijk recent verschijnsel. In de eerste eeuwen van onze cultuurgeschiedenis bestonden er alleen roepnamen, die bijna alle van Germaanse oorsprong waren. Deze eigennamen hadden een duidelijke betekenis. De inhoud van de naam was eigenlijk bedoeld als een wens voor het leven. Belangrijke deugden waren in die tijd: moed, vechtlust en strijdbaarheid. Bij de geboorte gaf men een kind een naam waarin deze deugden tot uiting kwamen.

Enkele voorbeelden ervan zijn, met de betekenis van het Germaanse woord erachter vermeld, de namen Bart (bijl), Brecht (schitterend), Bald (sterk), Win (vriend), Ger (speer). Op een gegeven moment werden er ook twee elementen gecombineerd tot één naam: Ger-hard (hard als een speer), Bald-win (stoutmoedige vriend), Wil-helm, (beschermd door zijn wilskracht), Friede-gonde (zij die strijdt voor vrede), Hu-brecht (geest die straalt), Sieg-linde (schild der overwinning). De eerste groep bevat éénstammige, de tweede groep tweestammige namen. Een derde groep is die, waarin twee

eigennamen tot één samensmelten. Enkele voorbeelden: Gerhard + Sieglinde wordt Gerlinde, Landrik + Hubrecht wordt Lambrecht.

Vanaf het jaar 1000 kwamen er veel christelijke namen bij. Vooral personen uit het Nieuwe Testament werden vernoemd, onder andere namen als Anna, Elizabeth, Magdalena, Jozef, Andreas, Petrus, Lucas, Mattheus, Paulus. Daarnaast werden ook namen aan de heiligen ontleend: Anastasias, Hiëronymus, Barbara. Als een kind geboren werd op de naamdag van een heilige kreeg het vaak de naam van die betreffende persoon. Vanaf 1200 werd Maria, de moeder van Jezus, steeds meer gebruikt bij naamgeving.

Veel van deze oude namen zijn tot op de dag van vandaag nog gangbaar, maar de betekenis ervan wordt meestal niet meer begrepen, omdat die verstaend is. Wie beseft bijvoorbeeld nog dat Boudewijn hetzelfde is als het Germaanse Baldwin en dus ook dezelfde betekenis draagt? En dat Wouter, Walter en Wolter (heer in het leger) dezelfde oorsprong hebben, maar slechts regionaal verschillen in klank?

Het ontstaan van familienamen

In het dichtbevolkte graafschap Vlaanderen ontstonden rond 1200 de eerste achternamen. Men gaf personen bijnamen om ze te kunnen onderscheiden van anderen. Zo werd bijvoorbeeld de naam van de vader, de plaats van herkomst of een

bijzondere eigenschap aan de eigennaam toegevoegd: Dirk Janszoon, Lambrecht van Aken of Pierre den Dikken. Als een bijnaam erfelijk wordt, spreken we van een familienaam. De bijnaam ging dan over van vader op zoon of dochter en in een enkel geval van moeder op zoon of dochter. Aanvankelijk had zo'n toevoeging een letterlijke betekenis. In later tijd waren het slechts etiketten waarvan men de oorspronkelijke betekenis niet meer kende.

Rond 1300 ontstonden er in het hertogdom Brabant familienamen. In Holland en Zeeland gebeurde dat pas in de vijftiende en zestiende eeuw. Rond 1665 hadden de meeste Hollanders en Zeeuwen een familienaam.

In het oosten en noorden van Nederland kwamen tot 1811, toen de burgerlijke stand ingevoerd werd en een achternaam verplicht werd, heel weinig familienamen voor. Dat gold ook voor de Asjkenazische joden. Iedereen moest toen over een achternaam beschikken en wie er nog geen had, moest er een verzinnen. Sommigen dachten dat die Franse verordening wel van voorbijgaande aard zou zijn en verzonnen als grap een bespottelijke naam, als Zondervan. Anderen namen reeds gebruikte namen over, zoals Bakker, Molenaar, Jansen en Van Sliedrecht.

De herkomst van familienamen is heel divers. De mogelijkheden zijn onder te brengen in een viertal categorieën: afstamming of familierelaties, beroepen en bezigheden, uiterlijke kenmerken, eigenschappen en voorvallen, en geografische herkomst. Deze categorieën worden in het vervolg nader uitgewerkt, maar er zullen zich daarbij enkele hindernissen voordoen, want niet van alle grondwoorden zal de betekenis direct herkenbaar zijn.

Oorzaken van misverstanden

Dezelfde grondwoorden vertonen vaak regionale verschillen. In Nederland worden diverse dialecten gesproken en dat komt ook tot uiting in de klanken en vormen van woorden. Een voorbeeld is het woord broer.

In bepaalde streken van Nederland komt datzelfde woord voor als breur en bruur. Denk in dit geval aan de achternaam Breur, of Breure. Zo komt de achternaam Bakker ook voor als Bekker, Bekkers en De Bakker.

In veel gevallen zijn woorden verbasterd of gereduceerd tot een onderdeel van het grondwoord. De achternaam Van der Vloed wordt dan bijvoorbeeld gereduceerd tot Vervloet. Van der is dan samengesmolten tot Ver. Denk in dit verband ook aan Verkaik, Verkade en Kaik, allemaal achternamen die terug te voeren zijn naar het grondwoord kade. Ver komt ook voor als een verbastering van het woord Vrouwe, dat gereserveerd is voor een vrouw van stand. Een gewone vrouw uit het volk werd aangeduid met wuuf of wief. In dit verband is de achternaam Verbaet, afgeleid van Vrouwe Beatrix, een voorbeeld. Ook zijn bepaalde grondwoorden niet meer te herkennen, omdat ze in onbruik geraakt zijn. Wie denkt bijvoorbeeld nog aan kleermaker bij namen als Snijder(s) of De Sutter?

Tot 1804, toen de spelling Siegenbeek voor het Nederlandse taalgebied in gebruik genomen werd, spelde iedereen zoals het hemzelf goed dacht. De spelling was tot die tijd vrij, er waren geen voorschriften. Daarom bestonden er van een en hetzelfde woord veel spellingvarianten. Het woord klerk werd bijvoorbeeld ook wel gespeld als Clerq, Clerck en Clercq. Toen in 1811 iedereen in de Nederlanden een achternaam moest bedenken, werden de nieuw bedachte namen gespeld volgens de spelling Siegenbeek. Alleen in de zuidelijke provincies nam men het niet zo nauw en werd er vooral in Limburg, Brabant en Zeeland naast modern gewoon nog 'ouderwets' gespeld.

Familienamen als gevolg van afstamming of familierelaties

De gemakkelijkste vorm om iemand nader aan te duiden is de vermelding van de naam van de vader. Hiervan zijn genoeg voorbeelden te bedenken: Joosse, Klaasen, Cornelisse, Jansen, waar het element zoon steeds is verbasterd tot -se(n). We spreken in dit verband van patroniemen, genoemd naar de vader.

Ook matroniemen, genoemd naar de moeder, komen voor. Dat werd soms gedaan als de moeder van hogere geboorte was dan de vader. Voorbeelden hiervan zijn al de eerder genoemde Verbaet(e) en Kalle, van Katelijne en Mak, van Machteld.

Een aantal achternamen is ontleend aan andere familierelaties, zoals De Neve, Ooms, Zuster, Broer, Broere, Breur.

Beroepen en bezigheden

Talrijk zijn de achternamen die als grondwoord een beroep als oorsprong hebben. Het probleem is dan dat veel verouderde namen niet meer als een beroepsnaam te herkennen zijn. Opvallende voorbeelden hiervan zijn:

- **kleermaker:** de Schepper, Snijder, Sneijders, Schreuder, Parmentier, De Nooijer, De Naaijer;
- **molen:** Meulenaer, Mulder(s), Smulders, Van der Molen, Vermeulen;
- **bakker:** Bekker, Bekkers, Blom (komt van bloem=meel);
- **herder:** Den Harder;
- **koster:** Coster, Kuster, Custers;
- **boer:** Den Boer, Boers, Boeren, Huisman, Bouwman;
- **knecht:** De Knecht, Den Boef(t) (boeve is een verouderd woord voor knecht);
- **rietdekker:** Dekker, Den Dekker, Dikkers;
- **schiller van eikenschors** voor leerlooierijen: Den Houter, Houtman;
- **bereider van meekrap**, genoemd naar de werkplek, de droogoven: Van der Est, Van Eest, van Reest, Droogers, Stampers;
- **kooiker**, van de eendenkooi: Van der Kooij, Kooijker, Kooijman;
- De familienaam De Ruijter heeft een bijzondere herkomst. De aanvankelijke betekenis van het woord ruiter is landloper of soldaat van het voetvolk. De betekenis ‘berijder van een paard’ is pas veel later ontstaan;
- **koeherder:** de Koeijer, de Wachter;
- **hoeder** van kippen en hanen: Hanegraaf of Hanegreef;
- **koning** van de schutterij of een gilde: De Koning.

Uiterlijke kenmerken, eigenschappen en voorvallen als uitgangspunt

Lichamelijke kenmerken als basis voor een achternaam zijn bijvoorbeeld: De Lange, Den Dikken, De Korte, Den Dunnen, Den Breejen.

Geestelijke kenmerken en eigenschappen: De Vreugd, Den Eerzamen, De Vriend, Rustige, Goedegebuur.

Geografische herkomst

Dit is een heel ruime categorie. Hieronder vallen niet alleen de namen van steden en dorpen, maar ook die van elementen in het landschap. We rekenen er ook de planten, bomen en dieren, die in het landschap voorkomen, toe.

Achternamen als Van Groningen, Van Sint Annaland, Van Nimwegen en Melissant spreken voor zich. Ieder kan zelf nog wel meer voorbeelden bedenken. Laten we eens nagaan welke elementen uit het landschap de basis hebben gevormd voor een achternaam. In de Middeleeuwen, de tijd dat bijnamen, de voorlopers van onze huidige familienamen, noodzakelijk waren om dragers met dezelfde roepnaam van elkaar te onderscheiden, waren grote delen van de lage landen nog onontgonnen terrein, woestenijen bestaande uit heide, bos en moeras. Ons familienamenbestand heeft dan ook heel veel namen die naar deze natuurlandcomponenten verwijzen.

Allereerst het woord veld. Daarmee werden de stukken land aangeduid tussen de nederzettingen. Familienamen die daarvan zijn afgeleid zijn Van der Velde(n), Veldman, Van 't Veld, Ter Velde.

Ongeveer van dezelfde orde zijn de woorden woestijn en heide. Voorbeelden hiervan zijn de achternamen Van den Woestijne, Van der Heide, Van der Heijden, Van Ede(n), variërend in klank naar gelang van de regionale dialectvarianten.

Het woord moeras is een betrekkelijk jong woord. Het was dan ook in de middeleeuwen geen grondwoord voor een familienaam. Wel zien we het terug in de naam Moerenhout, Moerland, Moermans en De Moor.

Een oude benaming voor een drassig stuk land is broek. En dat vinden we terug in de familienamen Van den Broek, Ten Broeke, Broekman, Broeck(x). Van dezelfde orde is het woord poel voor stilstaand water. We zien het terug in Van der Poel, Van der Pol, Polleman(s) en Pulleman.

Ven en veen komen allebei van het Germaanse fanja, dat ‘moerassige waterplas’ betekent. We zien de woorden terug in Van der Ven, Venneman en Van Veen.

Het oudste woord voor bebouwd land is akker. We vinden het terug in de familienamen Van den Akker, Akkerman, Akershoek.

Mede, meers en beemd zijn oude benamingen voor uitgestrekte hooilanden op waterrijk terrein. Ook hierop is een aantal familienamen gebaseerd: Van der Made, Vermaat, Maten, Miedema, Van der Ben(t), Vermeer.

Vink is een heel oud woord voor drassig grasland. De familienamen Vink en Vinke zijn hierop gebaseerd. Het is zeer waarschijnlijk dat ook de naam Kurvink hierop terug te voeren is.

Van het grondwoord dijk zijn ook familienamen afgeleid: Van Dijke, Zoutendijk, Legendijk.

En van het woord kade zagen we reeds eerder voorbeelden.

Boomgaard is natuurlijk het grondwoord voor Van den Boogerd, Bogert en Bogerman.

Ook planten, bomen en dieren in het landschap zijn de basiswoorden van een aantal familienamen: Blom, Van Eijken, Van den Abele, Noteboom, Van der Els(t), De Vos, Vogel, De Vogel, De Wolf, Kattestaart, Roseboom.

Een bijzondere categorie is die van de huisnamen. In vroeger tijd was er geen sprake van een adres met een straatnaam en een huisnummer. Vrijwel elk huis had een naam, die vaak op een houten bord aan de gevel of op een uithangbord vermeld werd, verluchtigd met een geschilderde voorstelling. De bewoners kregen dan dezelfde achternaam als de huisnaam of van een deel ervan. Enkele voorbeelden: De Zwaan, Van der Zwan, Maan, 't Mannetje (van Het mannetje op de maan), Den Hoed.

Interessant is de naamgeving van vondelingen. Van de Kerckhove is de naam die werd gegeven aan een kind dat op het kerkhof gevonden is, dus vlak bij de kerk, waar elke dag mensen kwamen om de mis bij te wonen.

Ook de grootvader van de bekende schrijver Simon Vestdijk dankte zijn achternaam aan de plek waar hij in Haarlem te vondeling werd gelegd.

Meer gegevens over familienamen

Heel veel leuke gegevens over achternamen zijn te vinden op de Nederlandse familienamenbank van het Meertens Instituut te Amsterdam (www.meertens.knaw.nl/nfb/). De familienamenbank geeft informatie over de familienamen in Nederland. Er zijn ongeveer 320.000 namen opgenomen, de 300.000 namen van de Nederlanders van nu, aangevuld met namen die niet meer voorkomen. De familienamenbank is gebaseerd op de volkstelling van 1947 en het namenbestand van de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) van september 2007. Bij een naam wordt voor 1947/2007 een verspreidingskaart getoond. Voor 2007 geldt daarvoor een minimum van vijf naamdragers. Momenteel vindt u bij 120.000 namen aanvullende informatie over onder andere naamsverklaring en genealogische verwijzingen.

Nieuwe familienamen

De groep familienamen is een vrijwel gesloten klasse. Er zullen niet veel familienamen meer bijkomen, tenzij iemand zijn achternaam verandert. Zo heeft iemand uit Zierikzee zijn achternaam Bil eens laten veranderen in Bin, omdat hij die naam associeerde met achterwerk. Ten onrechte! De naam Bil is een verbastering van het woord bijl, een verouderd woord voor een bepaalde soort sluis. Zo zijn er op Schouwen ook personen die de achternaam Van der Bijl dragen. Dat wordt dan in dialect uitgesproken als Van der Biel. Iemand schijnt eens gezegd hebben: "Ik iete Van der Biel, maar op z'n Ollans schrief je dat mit de ij van puupe" (=pijp).

[Hier vergist de auteur zich heerlijk. Sinds 1947 zijn er 100-duizenden mensen vanuit de voormalige koloniën en andere delen van de wereld naar Nederland gekomen en zich hier gevestigd. Daardoor is het arsenaal aan familienamen sterk toegenomen.

Soms zijn de buitenlandse namen vernederlandst of hebben vluchtelingen om veiligheidsredenen Nederlandse namen aangenomen. Een bekend recent voorbeeld is de Iraanse vluchteling Sander Terphuis, die met Terphuis een nieuwe Nederlandse familienaam schiep. Zo is ook de familienaam Van Mokum gecreëerd. Anderen hebben een familienaam aangenomen, omdat zij in land van herkomst geen familienaam hadden. In IJsland is een

ieder bekend onder zijn patroniem, de voornaam van de vader wordt dan de achternaam met uitgang –son of –dottir voor respectievelijk een jongen of een meisje.

Veel familieleden van ‘foute Nederlanders’ hebben na de oorlog hun achternaam laten wijzigen. Er zijn niet veel Mussert’s meer en de resterende Rost van Tonningen’s lopen ook niet met hun naam te koop.

De namen van Nederlanders in de traditionele emigratielanden zijn ook aan verandering onderhevig. Van Nieuwenhuizen wordt dan ingewisseld voor Newhouse, de lange IJ in een naam wordt een Y, Van den Berg wordt dan Vandenberg of Vanden Berg of een onuitspreekbare Nederlandse naam wordt vervangen door een andere die beter ‘beekt’.

De verandering van familienamen is al eeuwen aan de gang. Vluchtelingen uit de zuidelijke Nederlanden en Frankrijk vernederlandsten na aankomst vaak hun familienaam: Le Comte werd De Graaf, Hardy werd Stouten, Seresee werd Zierikzee.

Om nog maar niet te spreken van verminkingen zoals Van As in Van Ast, Van Nieuwaerde in Van Iwaarden of Quequierre in Geschiere. Ook Britse namen werden in meer of mindere mate verminkt, zo werd Murray Murre.

De Zeeuwse familie Van As, met of zonder eind ‘t’, heette oorspronkelijk Van Aschs en was mogelijk afkomstig uit As / Asch in Belgisch Limburg of uit Asse / Assche in Belgisch Brabant. Van een relatie met de meekrapteelt is geen spoor van bewijs, zoals wel beweerd wordt op de site van het Meerstens Instituut..

Heel wat merkwaardige Nederlandse familienamen danken inderdaad hun oorsprong aan de Franse wetgeving van 1811, waarbij de klerken op het stadhuis opschreven wat zij dachten te horen.

Zo werd de Schotse naam Abercrombie Apekrom, het eveneens Schotse McCloud werd Makloet. In onze regio diende in 1849 de genoteerde naam Waesdorp terugveranderd te worden in Westdorp!

Namen als Naaktgeboren en Poepjes bestonden overigens al voor 1811, beide namen hebben Duitse wortels. Er is weinig humoristisch aan het ontstaan van deze namen. Naaktgeboren is waarschijnlijk afgeleid van het Duitse Nachgeboren, het kindje was geboren na de dood van de vader. Zo is ook de Nederlandse naam Posthumus ontstaan. Poepjes verwijst naar Poepen, een scheldnaam voor Duitse seizoenarbeiders in het noordoosten van Nederland.

Familienamen sterven uit als er geen naamdragers meer zijn. Soms stellen nakomelingen er prijs op om deze naam te behoeden door deze aan de eigen naam toe te voegen. Dat kost nogal wat werk en „, geld, maar dan heb je ook wat. In ieder geval een nieuwe familienaam. In onze regio kent de redactie maar een dubbele familienaam: Bentschap Knook in Sint-Maartensdijk, over het ontstaan tast de redactie in het donker.

Tegenwoordig is het ook mogelijk dat een echtpaar er voor kiest om alle kinderen de familienaam van de moeder te geven. Genealogisch gezien ontstaat op deze wijze een nieuwe familie. Overigens geldt hetzelfde voor kinderen die buiten een huwelijk zijn geboren en die de naam van de moeder dragen.

Overigens is het dragen van dezelfde familienaam geen bewijs dat men inderdaad ook familie van elkaar is. Daarvoor is genealogische bewijs nodig en tegenwoordig ook DNA-onderzoek. – Red.]

Geraadpleegde bronnen:

Uit: ‘Het Dialectenboek – Van de streek: de weerspiegeling van dialecten in familienamen’ onder de redactie van Veronique De Tier en Ann Marynissen, de volgende hoofdstukken:

- Magda Devos, ‘Het landschap in eigennamen’, vanaf p. 17;
- Leendert Brouwer, ‘Specifieke familienamen in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht’, vanaf p. 185;
- Jan Berns, ‘Van Aalbrechtse en Breunesse, familienamen in Zeeland’, vanaf p. 211;
- Jacques Van Keymeulen, ‘De 430 frequentste Vlaams-Brabantse namen’, vanaf p. 285;
- Veronique De Tier, ‘Dialectsporen in Oost-Vlaamse familienamen’, vanaf p. 303.

De tien meest voorkomende familienamen in onze ledenlijst

Veronique De Tier, werkzaam bij de Universiteit van Gent en de ‘Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland’, is de betekenis van de tien meest voorkomende familienamen in onze ledenlijst nagegaan.

Deze waren:

- op nummer 1 (met stip): Verwijs;
- op nummer 2: Reijngoudt;
- op nummer 3: Den Braber, Quist & Van der Reest (ex equo);
- op nummer 4: Kempeneers & Moerland (ex equo)
- op nummer 5: Geense, Neele & Noorthoek (ex equo).

Door Veronique De Tier

Heel wat familienamen verwijzen oorspronkelijk naar de naam van de vader. Dat is in ons namenbestand onder andere het geval voor **Neele**, **Geense** en **Reijngoudt** en varianten. Soms gaat de naam terug op een Germaanse voornaam.

Ooit was er een Germaanse voorouder bij de **Reijngoudts** die Ragingud heette. Die naam was zelf al een samenstelling van twee oudere namen, waarvan het eerste deel ‘raad’ betekent en het tweede ‘god’. Deze naam heeft geen achtervoegsel, in tegenstelling tot de naam **Geense**. Dat is ook een naam die teruggaat op de naam van de vader, maar het achtervoegsel -se betekent ‘zoon van’. Het is een typisch Zeeuws achtervoegsel, want elders is dat achtervoegsel meestal -sen. Geense is dus een vadersnaam die teruggaat op de Germaanse voornaam Gerard waarvan het eerste deel ‘speer’ betekent en het tweede ‘hard, stevig, sterk’. De naam Geense betekent dus ‘zoon van Gerard’. Overigens bestond er op Tholen in de zestiende eeuw een familie Geene.

In andere gevallen zijn vadersnamen ook wel eens koosnamen. Dat is het geval bij de naam **Neele**, een koosnaam van Daniel, of van de heiligennaam Cornelis of van de voornaam Nicolaas. Cornelis is de beschermheilige van het hoornvee en de veeboeren. Zijn hulp werd ingeroepen tegen een plotselinge dood, epilepsie, jicht, koorts, reuma, stuipen, oorpijn en kinkhoest.[Overigens stammen alle Neele’s en Nelissen af van de soldaat Jan Nelis (ca. 1636-1714), van zijn zoon Steven Jansse Neelse/Nelissen (1668-1738) en zijn kleinzoon Jan Stevense Nelis (1693-1738) - Red.]

Naast vadersnamen hebben we ook een hele hoop namen die verwijzen naar de plaats waar iemand woont. Een adresnaam, dus. Iemand die **Van der Reest** heet woonde oorspronkelijk bij een eest ‘ast, droogoven’. Men moet de naam lezen als Van der Eest. De r van Reest is versprongen van het lidwoord der naar de naam Eest. Absolute zekerheid is er niet wat de herkomst van namen betreft. De naam zou ook terug kunnen gaan op heest ‘beukenbos, struikgewas’. Zeeuwen spreken de h niet uit, zodat ook een beukenbos een eest werd genoemd. De voorouders woonden in dit geval bij een beukenbos.

Iemand met de naam **Moerland** woonde in de buurt van een veenland, een veengebied, een uitgemoerd land.

Ook **Quist** is een adresnaam. Het is een familienaam uit Tholen, die ontleend is aan de Walcherse veldnaam ‘t Quistken, een stuk grond waarover een kwestie bestond, en waarover dus getwist werd.

Namen die met Ver- beginnen, waren oorspronkelijk Van der- namen. Een Verwijs heette vroeger **Van der Wijs**. Deze adresnaam verwijst naar wijs, wijst dat ‘vochtige strook grond; laaggelegen, vochtige grond, moeras’ betekent. De voorouders van meneer of mevrouw Verwijs woonden dus net als de Moerlanden in de buurt van een moeras.

Familienamen verwijzen ook dikwijls naar de plaats waar men vandaan kwam. De familie **Den Braber** werd in eerste instantie gegeven aan iemand die afkomstig was uit het hertogdom Brabant en zich elders vestigde.

Dat geldt ook voor de naam **Kempeneers**. Een Kempenaar is iemand die uit Kempen of uit De Kempen komt. De Kempen is de naam van een streek in het zuidoosten van Nederland en het noordoosten van België. Kempen is ook een plaats bij Krefeld in de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen.

De familie **Noorthoek** kwam misschien uit de plaats Noordhoek in de provincie Noord-Brabant. Noordhoek zelf betekent ‘noordelijk gelegen hoek’.

Bronnen waarop Veronique De Tier deze bijdrage baseerde:

- familienamendatabank Meertens instituut: www.meertens.knaw.nl/nfb/;
- familienamendatabank België: www.familienaam.be;

- Debrabandere, F. (2009), ‘Woordenboek van de familienamen in Zeeland’, geraadpleegd op <http://www.naamkunde.net/>.

~~~~~

Het vernoemen van de dominee in Sint Philipsland

Het vernoemen van kinderen was en is in belangrijke mate nog steeds gebonden aan onofficiële regels. Achtereenvolgens werden, als regel, de grootouders en vervolgens de ooms en tantes van de kinderen vernoemd. Eén van de uitzonderingen, die deze traditie kon doorbreken, willen we hier aan de orde stellen, namelijk het vernoemen van predikanten.

Door H. Uil

Het vernoemen van de dominee

Vroeger werd in de Gereformeerde Kerk het eerste kind, dat een nieuwe predikant doopte, vaak naar hem werd genoemd. In het geval van meisjes werd de vrouwelijke variant van de mansnaam gehanteerd. Wij hebben de indruk dat dit een gebruik was, dat vooral in de 18de eeuw voorkwam. Maar tot in de 19de eeuw was het in zwang. Het vernoemen van predikanten bij hun eerste doopbediening kwam onder meer voor op Walcheren¹ en Schouwen-Duiveland.

Het zou interessant zijn deze Zeeuwse naamgevingspraktijken nader te onderzoeken. Dit zou stellig belangwekkend materiaal kunnen opleveren over dit verschijnsel, de periode waarin dit voorkwam, de geografische spreiding en aanvullende vragen, zoals het vernoemen van de echtgenotes van de predikanten.

Men zou kunnen tegenwerpen dat door het verlies van vele Zeeuwse doopboeken het onderzoek bij voorbaat onvolledig is. Hoewel dit een niet te onderschatten handicap is willen wij in deze bijdrage aan de hand van Sint Philipsland, het kleinste

(voormalige) Zeeuwse eiland, laten zien dat er toch resultaten geboekt kunnen worden.

De doopboeken van Sint Philipsland

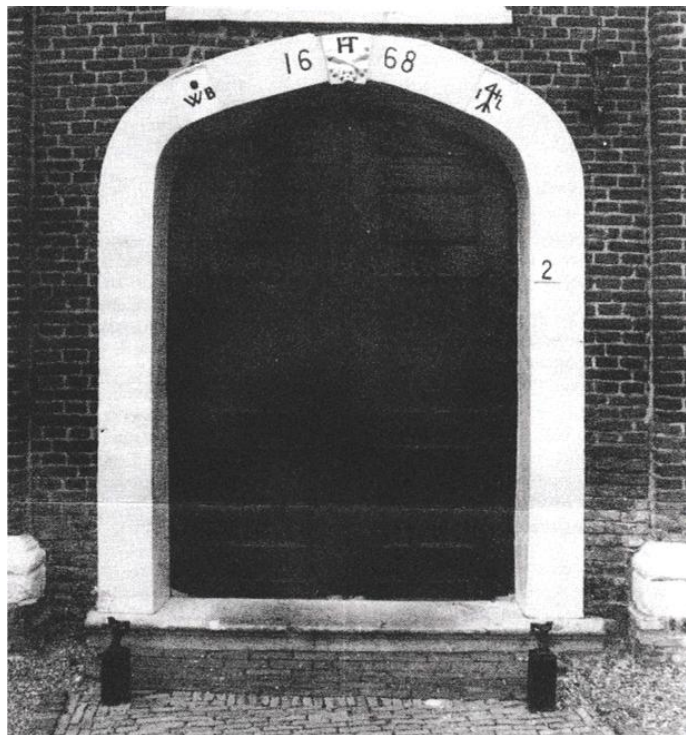
Sint Philipsland werd ingedijkt in 1487, maar ging na de zware stormvloed van 1530 en 1532 verloren. In 1645 kwam de herdikking gereed. Twaalf jaar later, in 1657, deed de eerste predikant intrede en werd een kerkenraad geformeerd. Het oudste door hem aangelegde doopboek, dat liep over de periode 1659-1780, ging helaas verloren tijdens het zo noodlottige bombardement van Middelburg in mei 1940 waarbij het Rijksarchief zwaar werd getroffen.

Thans hebben wij niets anders dan enkele summiere aantekeningen, gemaakt door de Zierikzeese genealoog en gemeentearchivaris, P.D. de Vos.² Het doopboek over de periode 1779-1810 bleef bewaard.³

Vernoeming voor 1780

Vanaf 1657 tot 1810 werd Sint Philipsland door achttien predikanten bediend.⁴ Bij gebrek aan het oudste doopboek is het voor 1780 niet eenvoudig om na te gaan of het eerste door een nieuwe predikant

gedoopte kind de naam van die dominee kreeg. Immers veel voornamen zijn zo alledaags, dat ze weinig opvallen. Bovendien kwam het vaak voor dat jonge kinderen op zeer jeugdige leeftijd stierven en de begraaflijsten van Sint Philipsland zijn onvoldoende gespecificeerd, in die zin dat bij jong overleden kinderen de voornaam als regel werd weggelaten.

De ingang van de uit 1668 daterende Hervormde kerk van Sint Philipsland. Tussen de cijfers 16 en 69 zijn een doodskop, met twee over elkaar gekruiste doodsbeenderen te zien. Daarboven de in elkaar geplaatste letters H T, waarmee hoc templum (= dit is de kerk) zal zijn bedoeld. Links staan de initialen W.B. Boven deze letters is een bal(letje) te zien. Deze letters staan voor Willem Marinisse Bal, afkomstig uit Bruinisse en één van de aannemers van de bouw van de kerk. Rechts staan de initialen LL., met een huismerk. Vermoedelijk betreft het hier een andere aannemer.

Meer mogelijkheden zijn er wanneer de predikant een opvallende voornaam droeg. In Sint Philipsland zijn daarvan twee voorbeelden. In de eerste plaats ds. Quirinus Lambertus Pijll, die predikant was in Sint Philipsland in de periode 1742- 1748.⁵ In het geraadpleegde bronnenmateriaal troffen wij onder

meer aan: Quirinus Lambertus Nelissen, een zoon van Leendert Nelissen en Barbel Boogaert. In het eerste bevolkingsregister van Sint Philipsland, daterend van 1813, wordt hij opgegeven als oud 70 jaar. Hij overleed in Sint Philipsland op 13 mei 1816, oud 73 jaar. Daarmee komen we als geboortejaar uit op 1742/1743, de periode waarin ds. Pijll als predikant begon.

Het tweede voorbeeld betreft ds. Casper(us) Engelbert(us) Heggers, die Sint Philipsland diende van 1758-1780.⁶ Ook hij droeg opvallende voornamen. Op 22 oktober 1789 deed ondertrouw in Sint Philipsland: Casparus Engelbertus Noorthoek, jongeman van Sint Philipsland, met Neeltje Bestebroer, jongedochter van Stavenisse. Hij overleed als Kasper Noorthoek op 10 november 1826 in Sint Philipsland, oud 67 jaar. Zonder twijfel is hij genoemd naar ds. Heggers.⁷

De voorgangers van ds. Pijll en ds. Heggers hadden weliswaar geen bijzondere voornamen, maar aan de andere kant waren er voor Sint Philipsland tamelijk ongewone voornamen bij. De predikanten, die Sint Philipsland voor het genoemde tweetal dienden, waren Daniël Ketelaer (1657-1660), Anthonie Caerman (1661- 1666), Vincent Bolle (1666-1671), Pontiaan van Hattem (1672-1683), Adrianus Reijgersman (1683-1686), Nicolaus Wouters (1686-1688), Johan Boeye (1688-1695), Johannes van der Kruyssen (1695-1711), Samuel Specht (1711-1714), Samuel Wopkens (1715-1720), Joachim Bierman (1720-1742) en Gerardus Sevenhuysen (1749-1758). Raadpleging van het bewaard gebleven trouwboek, begraaflijsten, lijsten van personen, die belijdenis hebben afgelegd, de rechterlijke en weeskamerarchieven en andere bronnen leverden geen duidelijke aanwijzingen op. Vanzelfsprekend moet worden opgemerkt dat het lastig zoeken is met een dergelijke vraagstelling.

Vernoeming na 1780

Het bewaard gebleven doopboek maakt het ons gemakkelijk om vanaf 1780 na te gaan of het eerste kind naar de predikant werd genoemd. Op 20 januari 1782 deed Cornelis Jacob Pols intrede als nieuwe predikant in Sint Philipsland.⁸ Op 2 februari van dat jaar doopte hij het eerste kind, dat naar hem werd genoemd: Cornelis Jacob Braber, een zoon van Joannes (ook: Janus den) Braber en Leuntje Danser. Zoals min of meer gebruikelijk was de predikant

getuige. Dit kind overleed vermoedelijk anderhalf jaar later en werd op 28 juli 1783 begraven.

De opvolger van ds. Pols werd ds. Cornelis van den Brink. Hij werd in Sint Philipsland op 25 februari 1787 bevestigd.⁹ Op 4 maart doopte hij het eerste kind, een zoontje van landbouwer Willem Steenpoorte en Pieterella van Dijke. Het op 18 februari tevoren geboren kind kreeg de voornaam van de dominee, namelijk Cornelis.¹⁰ De dominee en zijn echtgenote, Catharina den Exter, waren getuigen.

Op 25 november 1792 deed ds. Cornelis Schiettekate intrede.¹¹ Het eerste kind, dat hij doopte op 2 december, was een meisje. Het was de dochter van Fincent Abrahamsen Braber en Cornelia van den Doel. Het kind kreeg bij de doop de naam Cornelia. Ook ditmaal waren de predikant en zijn vrouw getuigen. Het kind was geboren op 25 november 1792 en overleed op 11 december 1809.

Van de volgende twee predikanten, Jacobus Hoogklimmer van Heulen (1797- 1808) en W.L. van Oosterzee (1809-1815), weten we zeker, dat zij niet vernoemd zijn.¹²

Ds. Cornelis van den Brink -volgens overlevering- (Coll.: M.C. in 't Anker te 's-Gravenhage)

Samenvatting

Van de achttien predikanten, die Sint Philipsland dienden in de periode 1657-1810, konden wij er vijf

achterhalen, die vernoemd werden bij hun eerste bediening van de Heilige Doop. Van twee kunnen we met zekerheid stellen, dat ze niet vernoemd werden. Hoewel die oogst gering is, blijkt dat het vernoemen ook in Sint Philipsland voorkwam. Bovendien illustreert dit voorbeeld, dat ook voor plaatsen waarvan de doopboeken geheel of gedeeltelijk ontbreken het mogelijk moet zijn om vast te stellen of het vernoemen wel of niet plaatsvond. Een aardige bijkomstigheid is dat het in deze gevallen mogelijk is de geboorte- en doopdatum nader te preciseren.

Het zou een goede zaak zijn om het vernoemen van predikanten systematisch te onderzoeken. Bovendien zou het nuttig zijn indien in genealogische publikaties melding werd gemaakt van zulke vernoemingen. Als deze bijdrage daartoe een aanzet kan geven is onze moeite meer dan beloond.

Noten

1. H. de Jong, De dopeling(e) heet naar de dominee! Naamgeving als herinnering aan de eerste doopbediening van een nieuwe predikant, in: Zeeuws Tijdschrift, 37 (1987), p. 180, 181.
2. RA in Zeeland, Verzameling P.D. de Vos. Een kopie is aanwezig in het Streekarchivariaat Schouwen-Duiveland en Sint Philipsland, Zierikzee (SAZ).
3. In SAZ, Archieven Gemeente Sint Philipsland berust een in de 19de eeuw ter gemeentesecretarie vervaardigde index op het doopboek, 1779-1810. Het origineel van het doopboek berust in het RA in Zeeland, een kopie in het SAZ.
4. H. Uil, m.m.v. J.A. Klompe, Sint Philipsland, eiland in de Zeeuwse delta 1487-1987 (Sint Philipsland, 1987), p. 81-98.
5. Quirinus Lambertus Pijll kwam als proponent uit 's-Hertogenbosch. Hij deed intrede op 18 november 1742 te Sint Philipsland, waar hij overleed op 17 december 1748. H.Uil, a.w., p. 93.
6. Casper Engelbert Heggens kwam als proponent van de Classis Utrecht naar Sint Philipsland, waar hij op 6 juli 1758 intrede deed. Hij vertrok in 1780 naar Oud- en Nieuw-Gastel, waar hij reeds op 20 februari 1781 overleed. H.Uil, a.w., p. 95, 96.
7. Volgens het bevolkingsregister van Sint Philipsland werd Casparus Engelbertus (ook: Casper Engelbert of Kasper) geboren te Sint Philipsland op 19 november 1758. Hij was een zoon van Anthonie Noorthoek en Cornelia van Straeten. Hij deed

belijdenis te Sint Philipsland op 17 april 1790. Hij huwde (ondertrouw Sint Philipsland 26 juni 1789) Neeltje Bestebroer, geboren Stavenisse 26 januari 1767, begraven Sint Philipsland 12 april 1795, dochter van Frans Bestebroer en Kaetje Tjoeke. Hij hertrouwde (ondertrouw Steenberg 13 februari 1796) Stabina Schotsman, geboren Steenberg. Deze gegevens dank ik voor een deel aan mevr. A.J. Giljam te Dreischor.

8. Cornelis Jacob Pols kwam als proponent naar Sint Philipsland en deed intrede op 20 januari 1782. Op 12 september 1784 nam hij afscheid. H.Uil, a.w., p. 96. Hij vertrok niet naar Zoutelande, zoals aldaar abusievelijk vermeld, maar naar Vrouwenpolder.

9. Cornelis van den Brink kwam hier als proponent. Hij nam op 2 mei 1790 afscheid wegens vertrek naar Krabbendijke. H.Uil, a.w., p. 96, 97.

10. Als bijzonderheid merken wij nog op dat van dit echtpaar in de periode 1784-1808 maar liefst negentien kinderen werden gedoopt, waaronder een tweeling.

11. Cornelis Schiettekatte kwam te Sint Philipsland als proponent. In 1797 vertrok hij naar Gapinge.

12. Dat de gewoonte om kinderen naar de predikant te noemen ook in de 19de eeuw in Sint Philipsland nog bestond blijkt bij de komst van ds. Arnoldus Frederik Gerlach, predikant in Sint Philipsland van 1842 tot 1852. Naar hem werd genoemd: Arnoldus Frederik Kempeneers, geb. Sint Philipsland 21 december 1842. Hij was een zoon van Johannis Kempeneers, van beroep schipper, en van Maria van Ast. Het kind overleed Sint Philipsland 21 januari 1845. Deze gegevens dank ik aan de heer J. Kempeneers te Sint Philipsland.

Schipper Kempeneers scheidde zich kort na de doop van het kind af van de Hervormde gemeente en sloot zich aan bij de afgescheiden gemeente van P. van Dijke c.s. (thans Oud Gereformeerde Gemeente in Nederland).

J.M. Vermeulen, Toen hij 't ambt ontvangen zou, Leven en werk van ds. P. van Dijke (1812-1883) (Zwijndrecht, 1984), blz. 65 e.v.

Dit artikel is door de heer H. Uil gepubliceerd in het gelegenheidsboek 'Spelerieë'. De heer Uil heeft toestemming gegeven dit artikel over te nemen.

~~~~~

NIEUWE – en oude – LINK' en met Flupland

In het voorjaar van 2014 was er een reünie van de nakomelingen van JAN NIEUWELINK (1894-1964) en zijn vrouw JACOB A CORNELIA HOOGLANDER. Van het geslacht HOOGLANDER was ooit al eens een zeer uitgebreide stamboom gemaakt, van de lijn NIEUWELINK bestonden alleen wat beknopte gegevens. Tijd om daar iets aan te gaan doen.

Door Gre Nieuwelink-Reit

JAN-van-Krien en KOOS-van-Arjanne (beiden geboren op Sint Philipsland) kregen maar liefst 8 kinderen. Niet iedereen was in 2014 in de gelegenheid om naar Amersfoort te komen, maar er waren zelfs familieleden uit Frankrijk, uit Zuid Afrika en de UK. Maar mag ik me eerst zelf voorstellen: GRE (Greta) W.F.H.REIT (Winschoten 1943, opgegroeid in de stad Groningen), op 28-11-1968 getrouwd met PIETER NIEUWELINK (Rotterdam 10-3-1930 / overleden 22-9-2012 in Amersfoort), zoon van JAN & KOOS.

Mijn man was oorspronkelijk werkzaam als computerspecialist, ik bij personeelszaken. Na een

aantal jaren hebben we van onze hobby ons vak gemaakt: postzegelhandel met specialisatie thematische filatelie (tot 2010). Het was een tamelijk druk bestaan, met een groeiende kinderschaar, kantoor-aanhuis, veel beurzen en tentoonstellingen. Maar regelmatig trokken we een dag naar Flupland! Levendig herinner ik me de keer met zoon JAN junior die als peutertje de winkel van JACOB en LENA NEELE binnenrolde en begroet werd met "dah' heje Jan van Piet van Koos van Arjanne"!

Afgelopen jaren heb ik - deels zeer oude - ansichtkaarten van Flupland kunnen kopen, met daarbij ook één van die winkel, met Jacob in de

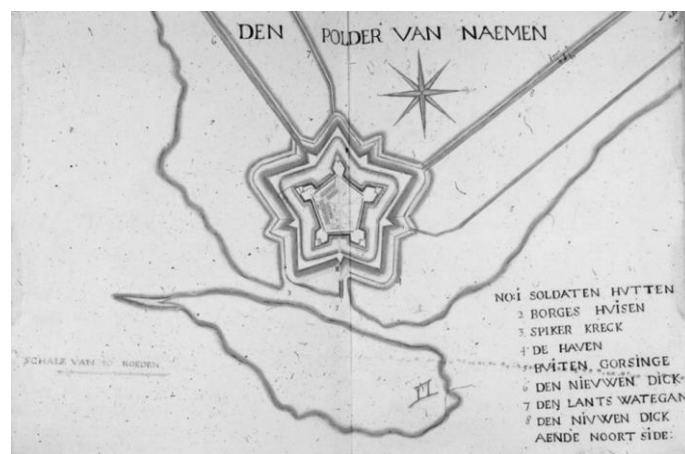
deuropening en uitgegeven door Neele zelf. Voor lezers van dit blad vermoedelijk een bekend plaatje.

Maar ik trof ook een kaart aan uitgegeven door C. NIEUWELINK: hij had ooit een winkel "naast de kerk" aan de Achterstraat. In het krantenbestand van de Koninklijke Bibliotheek Den Haag heb ik allerlei advertenties gevonden.

Die kaart maakte een verhaal los: Jan Kzn. was als zovelen arbeider in een tijd waarin handwerk werd vervangen door machines. Bij onderzoek naar familie-lijnen is het meestal zoeken naar data (geboorte-huwelijk-overlijden), maar minstens zo interessant is het om naar de geschiedenis te kijken: de familie NIEUWELINK blijkt oorspronkelijk te komen van het FORT SINT ANNA in de polder van Namen: de eerste die in een document is vastgelegd was MICHIEL. Zijn naam staat in het kerkregister bij de doop van zijn zoon JASPER in 1707. Michiel was PROVOOST binnen dat fort, een bestuurlijke of militaire rang, overeenkomend met baljuw - gerechtsdienaar. In de tijd van de VOC was de provoost aan boord van de schepen de handhaver van de tucht.

Van MICHIEL zijn 11 kinderen bekend, waaronder onze voorvader JACOB, allen ingeschreven in hetzelfde kerkelijke register. Dit boek heeft de vele stormvloeden en oorlogstijden overleefd en is thans in het Archief van Hulst. JACOB werd gedoopt op 11-9-1695 in de plaatselijke Nederduitsch Hervormde Gemeente, door Ds. Voshol. De geschiedenis van de toenmalige protestantse kerken van Zeeuws Vlaanderen blijkt zeer interessant en hangt sterk samen met de strijd tegen de Spanjaarden en de tijd van de Geuzen.

Jacob is 2x gehuwd geweest en kreeg in 1740 een zoon AARNOUT, overleden 11-10-1783 te Neuzen = Terneuzen. Opvallend uit geschriften w.o. het zgn. Doodboek van Terneuzen blijkt dat er in de periodes 1739-1740, 1748-1749 en 1752-1753 erg veel sterfgevallen zijn geweest aan de pokken, zowel onder kinderen als volwassenen. Een aparte vermelding uit 1747: "den 17 april sijn de Fransen voor Flipijne (Philipine) gekomen ende voornaemste burgers van Terneusen weggegaen naer Seeland is gestorven tot Middelburg en 2 kinderen tot Vlissingen ....."

In 1778 volgt CORNELIS, overleden 7-5-1838 in Hoek. Hij had 7 kinderen en bij zijn overlijden blijkt uit de "memorie van aangifte der nalatenschap" dat hij een woonhuisje met erf in zijn bezit had in de gemeente Hoek. Er zijn dan nog 4 kinderen in leven maar er is helaas geen testament zodat het bezit "in gemeenschap" wordt nagelaten. De kinderen zijn geregistreerd als boerenknecht en dienstmeid, kunnen niet lezen of schrijven, voor die tijd niet ongewoon.

Lena en haar kinderen.

In onze lijn is er dan KRIJN, geboren 26-2-1813 in Hoek. De geboorteakte van Krijn is in het frans - het is immers de tijd van Napoleon en de Napoleontische wetgeving, ook de tijd dat onze achternamen zijn vastgelegd. De naam NIEUWELINK kent amper veranderingen in schrijfwijze vanaf MICHIEL: taalkundig is er geen verklaring van die achternaam (zie Meertens Instituut). Bij het huwelijk van KRIJN met EVA THOLENS op 30-11-1839 is er een extra vermelding dat de bruidegom een certificaat heeft overlegd van de Staatsraad Gouverneur dezer Provincie dat hij zijn verplichtingen ten aanzien van de Nationale Militie heeft beantwoord = heeft de dienstplicht onder het Franse regiem vervuld. Krijn gaat het kennelijk beter in die tijd want hij staat in sommige registers zowel als arbeider als herbergier en winkelier. In ieder geval moet hij inmiddels hebben leren lezen en schrijven, anders is het niet mogelijk om winkelier te zijn!

Het is de periode van DEL CAMPO: ik veronderstel dat KRIJN behoorde tot de groep mannen die met WILLEM FREDERIK DEL CAMPO mee gingen om de polders van Flupland te gaan droogleggen. Het is immers een feit dat DEL CAMPO veel van zijn werknemers meenam na zijn afzwaai als kapitein der genie uit het leger. Met de voorgeschiedenis van de Nieuwelink'en vanuit het Fort Sint Anna, via eigen bezit in Hoek naar een winkel/herberg in Anna-Jacoba-Polder moet Krijn een zekere kennis en ervaring hebben gehad met dijkbouw, drooglegging, organiseren. Veel van de

Del Campo-mensen kwamen uit Zeeuws Vlaanderen, voornamelijk uit Terneuzen en omgeving. Dat Del Campo op "zijn" mensen gesteld was, bleek o.a. tijdens het bezoek van Koning Willem II in 1862.

Het eerste kind van KRIJN was weer een CORNELIS, geboren op de 2e dag van de maand mei 1840 des morgens te 2 uur in het huis Wijk A nr. 24 te Hoek. Getuigen bij de aangifte waren Francius de Soomer (geb. 1769 en rentenier te Hoek) alsmede Daniel Heinstdijk (geb. 1804 en landbouwer).

Dan volgen: ELISABETH (1841 Hoek) - in 1861 gehuwd met Pieter de Masier - in 1875 overleden te Sint Philipsland

MARIA (1843 Hoek) - in 1880 gehuwd met Adriaan Patmos - overleden 1920 te Sint Philipsland

CORNELIA (1847 Hoek) - in 1868 gehuwd met Cornelis Cent van Dijke - overleden 1920 te Sint Philipsland

JOZINA (1850 Bruinisse) - in 1874 gehuwd met Jan Martinus Koeman - overleden 1921 te Stavenisse

WILLEMINA ANNA JOHANNA (1853 Bruinisse) - in 1873 met Marinus Neele - overleden 1877 te Sint Philipsland

LIJNTJE (1856 Bruinisse) - in 1877 met Abraham Reijngoudt - overleden 1933 te Bruinisse

Opvallend: de oudste kinderen zijn nog geboren in Hoek, de jongere in Bruinisse.

Op 10 juni 1847 werden de werkzaamheden aan de nieuwe polder aanbesteed en gingen de spades te grond in voor de ringkade van de bouwput voor de uitwateringssluys aan het Zijpe.

Het gezin kwam terecht op Anna-Jacoba-Polder nr. 176, volgens de stamkaart van de Burgerlijke Stand in één keer voor het hele gezin opgemaakt in 1856.

Op die stamkaart staan de vader als arbeider en de moeder als winkelierster.

Anna-Jacoba-Polder hoorde langere tijd officieel tot de gemeente Bruinisse en niet tot die van Sint Philipsland. Bij de huisvestingen tussen 1851 en 1861 kan men nl. lezen Gemeente Bruinisse, locatie Anna-Jacoba-Polder. De volgende stamkaart is uit 1879-1893 met daarop het echtpaar samen als herbergier en winkelier, Wijk C nr. 56. Ze delen het huis met dochter Maria, kleinzoon Pieter Gerard Anthonie Nieuwelink (later Patmos) - landbouwknacht en de kleindochters Pieterella Adriana Patmos en Eva Neele.

Aan het leven van CORNELIS komt een dramatisch einde: het bericht van zijn overlijden is terug te vinden in de Zierikzeesche Nieuwsbode van 10-2-1880:

"Sint Philipsland, den 7 Feb. Heden overleed alhier de persoon van Cornelis Nieuwelink, in dienst bij den landbouwer J.A. Stols, Jacz. De overledene die een treurende weduwe met vier onverzorgde kinderen nalaat, wordt zeer betreurd, vooral doordien hij tengevolge van den slag van een paard, hem den 4 dezer toegebracht, bezweek.

Zijne Ouders, die in hem een brave zoon van nog geen 40 jaren verliezen, wordt op nieuw een zware wonde toegebracht. Algemeen werd de man die een toonbeeld voor velen was alhier geacht"

In de Middelburgsche Courant van 11-2-1880:
"Bij den landbouwer Stols te Sint Philipsland was sedert eenige jaren dienstbaar Cornelis Nieuwelink, die door zijn trouw en ijver het volste vertrouwen zijns meesters had verworven. Dezer dagen in den stal zijnde om de paarden te verzorgen, ontving hij, na kort te voren nog en paar kinderen gewaarschuwd te hebben tegen het gevaar om dicht bij de paarden te komen, van een der dieren een slag, waaraan hij weldra bezweek. Hij laat een weduwe met vier kinderen en zeer bedroefde ouders achter."

Uit de Nieuw Amersfoortsche Courant van 11-2-1880 (Archief Eemland):

" Een treurig sterfgeval heeft eergisteren te Sint Philipsland plaats. Bij den aldaar woonenden landbouwer J.A. Stols Jacobszn. Was sedert eenigen jaren dienstbaar Cornelis Nieuwelink, die door zijn trouw en ijver het volste vertrouwen zijns meesters had verworven. Dezer dagen in den stal zijnde, om de paarden te verzorgen, ontving hij, na kort te voren

nog een paar kinderen gewaarschuwd te hebben tegen het gevaar om dicht bij den paarden te komen, van een der dieren een slag, waaraan hij weldra bezweek."

In documenten vinden we deze CORNELIS terug zowel als boerenknecht als paardenknecht. Op de stamkaart met als adres Wijk B nr. 42 staan verder zijn vrouw Izabella en de kinderen Krijn - Maria Anthonie Leendert en Marinus. Dan volgt als adres in 1880 B nr. 49 en na het overlijden van Cornelis vinden we ze terug op het adres Wijk A nr. 150 (1880) en Wijk C nr. 103 (1885), allen ingeschreven als veldarbeider. Het zal een zware tijd zijn geweest...

KRIJN (Corneliszoon) - geboren 2-10-1869 - officieel ook de eerste Fluplander. Hij huwde met Lena Willemina Wagenmaker (1869 -1943). Mijn man Pieter heeft zijn Opoe Lena goed gekend!

Ook deze KRIJN was winkelier: in de Zierikzeesche Nieuwsbode van 22-12-1891 resp. 28-3-1893 (krantenbank Zeeland) vond ik een advertentie van de Firma N. Kater uit Groningen. De beroemde KATJESDROP was uitgevonden door een Joodse Groninger apotheker, werd aangeprezen als "uitmuntend middel tegen hoest" en onder de verkoop-adressen staat K. NIEUWELINK te Anna-JacobaPolder!

De andere kinderen van Cornelis en Izabella waren:

ANTHONIE (1871 - zelfde dag overleden)

MARIA POULINA (geboren 1873) - in 1896 gehuwd met Marinus Reijngoudt - overleden 1952 te Bergen op Zoom

ANTHONIE LEENDERT (geboren 1875) - in 1903 gehuwd met Jacoba Verwijs - overleden 1962 te Bergen op Zoom

MARINUS (geboren 1878) - in 1908 gehuwd met Machilina (Machelina) Cornelia Willemina Reijngoudt - overleden 1960 te Bergen op Zoom: ook deze Nieuwelink heeft een periode een winkel gehad oa in drogisterijartikelen, touwwerk, verf, klompen, motorolie, zelfs rijwielen, evenwel niet erg succesvol. In 1927 is die winkel overgedaan aan C. v.d. Berg en voer Marinus weer o.a. op de Rijnvaart.

Gedeponeerd Handelsmerk.

DROP

uit de blikken trommel,
uitmuntend
middel tegen hoest.

Scheikundig onderzocht
door verscheidene doc-
toren en in den handel
gebracht in nette blikken trommeltjes voor **25 Ct.**,
door **N. KATER & Co., Groningen.**

**Waarschuwing! Aangezien
er Firma's zijn die onze
Drop trachten na te maken,
lette men vooral op ons ge-
deponeerd Handelsmerk:**

Een zittende Kat.

Verkrijgbaar bij W. G. SCHOUTEN, Zierikzee;
J. v. d. BOS, St.-Philipsland; Wed. EVERAARS,
St.-Philipsland; J. SUURLAND, Stavenisse; Wed. J.
KIEVIETS, Scherpenisse; M. LAROOIJ, St.-Maartens-
dijk; L. J. BRUINZEEL, St.-Annaland; K. NIEUWE-
LINK, Anna-Jacoba-Polder; J. PLEUNE, Brouwers-
haven; A. L. HARINGMAN, Kolijnsplaat; LEIN
MAAS, Kortgere; C. M. van RIJSSEL,
Tholen, Hoofdverkooper voor het eiland Tholen.

*De advertentie van de firma N. Kater voor
Katjesdrop. Eén van de verkoopadressen was K.
Nieuwelink in Anna Jacobapolder.*

De mensen van die tijd leefden in een maatschappij van rangen en standen. Maar men was ook inventief! Zo trof ik in de Zierikzeesche Nieuwsbode van 5-12-1924 een advertentie over "verkoop van Bouwland in de Ouden Polder, in pacht geweest bij K. NIEUWELINK en W.J. Beurkens, dadelijk te aanvaarden in 2 percelen en gecombineerd." De opdracht tot verkoop kwam van de eigenaar Anth. van Nieuwenhuijzen, landbouwer te Benthuisen. Kennelijk had Krijn het ook als boer geprobeerd.

Wijlen mijn schoonmoeder Koos kon smakelijk vertellen over de verschillen tussen de betere arbeider en de gewone arbeider...

KRIJN en LENA kregen zeven kinderen:

IZABELLA CORNELIA (geboren 1893) - in 1916 gehuwd met Jacob Willem Verhage - overleden 1935

JAN (geboren 8-12-1894) - zie verder

MAATJE (geboren 1896) - in 1920 gehuwd met Willem Wagemaker - overleden 1976 te Capelle ad IJssel

CORNELIA (geboren 1898) - in 1920 gehuwd met Jacobus Verstraten - overleden 1966 te Rotterdam

CORNELIS (geboren 1900) - in 1926 gehuwd met Maria Wagemaker - overleden 1967 te Sint Philipsland / had een winkel aan de Achterstraat, pal naast de Oud Ger.Gem.-kerk / kinderloos

MARIA (geboren 1902) - gehuwd in Cornelis Pieter den Engelsman - overleden 1987 te Capelle ad IJssel

LENA WILLEMINA (geboren 1908) - in 1930 gehuwd met Abraham Mol - overleden 1972 te Roosendaal

De lijn NIEUWELINK gaat verder met JAN:

JAN huwt in 1917 met Helena Adriana Schoonaard die helaas in het kraambed komt te overlijden. Van haar is slechts één vaag portretje bekend, een deelvergroting uit een schoolfoto. Dit overlijden heeft veel impact gehad op Jan.

Er volgt in 1924 een tweede huwelijk met JACOBA CORNELIA HOOGLANDER (geboren 21-2-1904). Hun eerste kind = dochter Lena Willemina, is in 1924 geboren op Flupland maar de navolgende kinderen kwamen allemaal in Rotterdam ter wereld.

TERUG NAAR DE WINKEL:

Op zoek naar gegevens stuit ik eerst op Cornelis Joppe en zijn vrouw, daarna op Johannes Vermeij: "draagt na 5 jaar de winkel over aan KRIJN Nieuwelink".

De reden? Vermeij kreeg een vaste baan bij de R.T.M. als kraanmachinist in de toenmalige tramhaven in Anna-Jacoba-Polder.

KRIJN draagt het vrij snel over aan zijn zoon CORNELIS, bijgenaamd Koos-van-Krien. Hij trouwt op 19-3-1926 met Maria Wagemaker en zet de winkel voort. Omdat de omzet niet groot genoeg is om rond te komen, was Kees in het seizoen werkzaam als weger en pee-schrijver aan de Oude

Jan en Koos voor hun winkel in de Zeilmakerstraat te Rotterdam.

Weeg alwaar de suikerbieten werden overgeslagen in de tramwagens van de R.T.M. De winkel bleef bestaan tot 1-11-1950, maar er was geen opvolging...

In deze winkel had JAN vaak geholpen en het vak van winkelier sprak aan. De wereld om Jan en Koos was sterk aan het veranderen: teruggang in de landbouw, de moeilijke jaren twintig. Dan doet er zich een kans voor om in de grote en verre stad Rotterdam een waterstokerij over te nemen! Jan pakt die kans en laat zijn Koos na de geboorte van dochter Lena nakomen. De waterstokerij krijg een tweede "poot" door de handel in brandstoffen samen met twee neven, ook aardappelen en steeds meer kruidenierswaren. Koos achter de toonbank, Jan voor het hete water en de kolen. De geschiedenis van die winkel in Rotterdam vult met gemak meerdere pagina's!

Terug naar Flupland: aan de overzijde van de Achterstraat woonde Jacob Willem Verhage met zijn dochter Lena. Jacob was de weduwnaar van Isabella (NB. van die voornaam zijn er de variaties Z en S in de familielijnen) NIEUWELINK = de zus van winkelier Kees. Met deze nicht Lena en haar toenmalige verloofde Jacob Neele was overeengekomen dat zij t.z.t. de winkel zouden overnemen. Maar de regelgeving om een zaak als die aan de Achterstraat over te nemen was veranderd: zonder Middenstandsdiploma was dat niet meer mogelijk.

Jacob Neele Azn. en Lauwrens Kempeneers (verloofd met een zus van Jacob) namen begin 1948

het initiatief om zo'n cursus te volgen. Dat lukte, maar er moest ook nog een tabaksvergunning komen! Op die cursus leerden de mannen zaken als "van welk hout wordt een pijp gemaakt" en "hoe rolt men een sigaar". Ook dat kwam voorelkaar en boven de winkeldeur kon het emaille-bordje "tabaksvergunning" worden aangebracht.

Jacob en Lena trouwen op 2-3-1950 en 1-11-1950 betrokken Kees en zijn vrouw het huisje van zwager

naast de kerk. Vader Jacob Verhage trok bij het jonge stel in en het was deze Jacob die mijn zoon Jan welkom toeriep in de zomer van 1970.

En dan komt de Watersnoodramp van 1953...

In Rotterdam werd hard gewerkt, werden kinderen geboren - soms bijna achter de toonbank, overleefden ze allemaal de Tweede Wereldoorlog! Na het "Vergeten" Bombardement van 1943 trok Koos-van-Arjanna met een deel van de kinderen naar Flupland, tot de grootste ellende voorbij was. Mijn man Pieter heeft er zelfs nog een tijdje op school gezeten, leerde er fietsen en heeft zijn lange leven een soort heimwee gekoesterd naar de stilte en de ruimte van Flupland.

En wat heeft die geschiedenis voor weerslag in de huidige generaties? Opvallend veel zelfstandigheid, handig met letters en cijfers, stevige karakters en nuchterheid. Jan en Koos zouden met verwondering hebben gekeken naar hun klein- en achterkleinkinderen.

Een afkomst uit de Zeeuwse klei is zo slecht nog niet!

Jan Nieuwelink Kzn. – met witte hemdsmouwen – in het puin van de Zeilmakerstraat/ Blokmakerstraat en omgeving, direct na het bombardement van 1943. Foto: Archief Rotterdam

De oprichting en bloei van Tennisvereniging 'De Ruucstoppelen'

Begin 2016 werd ik tijdens de eerste Wandeltocht op Sint Philipsland door Fons Vlegghels, voorzitter van de heemkundekring 'Philippuslandt', gevraagd om iets te schrijven over onze Fluplandse tennisvereniging. Vanaf het begin ben ik al lid en draag deze club dan ook een warm hart toe. Graag wil ik proberen om in deze 'Cronieke' een overzicht te geven van inmiddels 27 jaar tennis op Sint Philipsland, en op deze manier deze prachtige sociale sport onder de aandacht te brengen.

Door Elly van Dijke

De oprichting

Voor de oprichting gaan we terug naar 1987. Sint Philipsland was toen nog een zelfstandige gemeente en de Partij voor Algemeen Belang (PVAB) had de bevolking gevraagd aan welke voorzieningen behoefte bestond. Er kwamen drie wensen naar voren: een jachthaven, een zwembad en een tennispark. Dat laatste was gezien de politieke en financiële omstandigheden het meest haalbaar. Er kwam een werkgroep 'Commissie Tennisvereniging in Oprichting'. Deze hield in juni 1988 een enquête waaruit naar voren kwam dat 257 mensen aspirant-lid zouden willen worden van een tennisvereniging. Willem Drenth en Rien Reijngoudt van de commissie spraken met burgemeester Vogel en Bram Kosten, wethouder van sportzaken, om de mogelijkheden te bekijken. De wethouder juichte het initiatief van harte toe maar het gemeentebestuur was niet erg enthousiast en wilde niet betalen. De werkgroep wilde dat tenminste de grond ter beschikking zou worden gesteld. Er werd gedacht aan het perceel naast het bestaande voetbalveld dat eigendom was van de heer A. Verwijs. Omdat ook voetbalvereniging NOAD'67 in deze periode plannen had om een tweede veld aan te leggen, leek het gunstig om dit samen met een tennispark te realiseren. Na veel gesprekken met de gemeente en de Rabobank werd er uiteindelijk gekozen voor het aanleggen van twee gravelbanen aan de Rijksweg en een voetbalveld en oefenveld naast het bestaande eerste veld.

De kosten voor de tennisbanen werden geraamd op 60 duizend gulden en zouden voor rekening van de tennisvereniging komen. Hiervoor

werd een gemeentegarantie gevraagd en verkregen. De Rabobank was bereid om op deze voorwaarde de aanleg van het tennispark te financieren. Mede door een financiële meevaller van twee ton in 1986, stemde de gemeente in met aankoop van de grond. De aspirant-leden betaalden tien gulden per persoon waarmee de nodige kosten konden worden voldaan.

Op woensdagavond 8 februari 1989 werd in dorpshuis 'De Wimpel' onder leiding van Willem Drenth de oprichtingsvergadering gehouden. Op die avond waren er volgens de notulen 63 mensen aanwezig. Het eerste bestuur werd benoemd met als voorzitter Willem Drenth, secretaris Adrie Mol, penningmeester Martijn Bomas en de leden Rien Reijngoudt en Ad den Engelsman. De tennisvereniging kreeg de naam 'De Ruucstoppelen', vernoemd naar het stuk grond waar de banen zouden komen. Men verbouwde daar vroeger graan, als dit geoogst werd bleven er 'ruige stoppels' over. De vereniging ging van start met 194

De plek waar het tennisveld en het 2^e voetbalveld gerealiseerd moesten worden.

Jan Walpot opent eind maart 1992 met zijn gevreesde service "zijn" baan.

leden waarvan 128 senioren, 40 junioren en 26 'minioren' waarvoor de contributie werd vastgesteld op respectievelijk honderd, zestig en veertig gulden per jaar. Vervolgens werd de volgende dag, op 9 februari 1989, de vereniging officieel ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Deze datum wordt door 'De Ruucstoppelen' dan ook beschouwd als de officiële oprichtingsdatum.

De realisering

Nu het dan eindelijk gelukt was om een tennisvereniging op te richten, wilde het bestuur ook zo snel mogelijk een geëigende locatie realiseren. Omdat NOAD'67 inmiddels ook een aanvraag had ingediend voor de aanleg van een tweede voetbalveld en oefenveld werd er een werkgroep gevormd waarin burgemeester Vogel, twee gemeenteambtenaren, Ad den Engelsman en Rien Reijngoudt, namens de tennis, en Adrie van Dijke en Cennie Tichem, namens de voetbal, zitting namen. Er volgden vele vergaderingen en in december 1989 ging de gemeente daadwerkelijk over tot de aankoop van de grond.

De tennisvereniging probeerde door zelfwerkzaamheid zoveel mogelijk de kosten te drukken. Zo werd bijvoorbeeld het hekwerk van een te slopen tennisbaan in Goes op een winterse dag in het begin van 1990 met man en macht losgemaakt.

Met een geleende tractor werd alles opgehaald en later weer rond de banen opgebouwd.

Op 28 maart 1990 werd de gemeentegarantie officieel verleend en werd gestart met de aanleg van de banen. Men wilde natuurlijk ook nog een kantine hebben en voor f 3500,- werd een bruine bouwkeet gekocht die gebruikt was bij de aanleg van de Philipsdam. Deze werd vervolgens geplaatst op de terp die daar met afvoergrond van het voetbalveld gevormd was. Zodoende had men vanaf

de kantine en het later aangelegde terras meteen mooi zicht op de tennisbanen. Om de levensduur van de gravelbanen te verhogen werd ook nog besloten om een beregeningsinstallatie aan te laten leggen.

Op woensdagavond 27 juni 1990 was het eindelijk zover. Door het slaan van een tennisbal, opende Cees Zuidweg, destijds voorzitter van het tennisdistrict Zeeland, officieel het tennispark van 'De Ruucstoppelen'. In oktober 1990 werd de vereniging aangemeld bij de Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond (KNLTB) zodat er in het jaar daarop teams deel konden deelnemen aan de competitie.

Groei en bloei van de tennisvereniging

Vanaf het begin was er een enthousiaste groep leden die vaak op de banen te vinden was. Velen namen les bij tennisleraar Rogier Mulder om de techniek en tactiek van het tennisspel onder de knie te krijgen. In het seizoen 1991 deden er in de KNLTB-districtscompetitie Zeeland al teams uit Flupland mee. Er was een herenteam, daarnaast waren er twee dames- en twee jeugdteams. Ook waren er twee jeugdteams actief in de toenmalige 'Halsteren-competitie'.

Ad den Engelsman volgde in maart 1991 Willem Drenth op als voorzitter. Ook kwam in deze maand het allereerste clubblad uit en werden in dat jaar de

eerste clubkampioenschappen gehouden. Al snel kwamen er plannen om een derde baan aan te leggen want secretaris Jan Walpot had grootse plannen om in 1992 een open toernooi te gaan organiseren. De leden kochten 650 certificaten van 25 gulden, en met die opbrengst werd de nieuwe baan bijna geheel gefinancierd. Eind februari 1992 werd gestart met de aanleg van die derde baan die eind maart geopend werd. Een parkeerplaats werd door de leden aangelegd, gesteund met een financiële bijdrage van de gemeente.

Zo doende ging op 19 juni 1992 het allereerste 'Open Toernooi' van start dat tot op de dag van vandaag ieder jaar in week 26 een terugkerend succesvol evenement is. Veel leden behaalden successen bij toernooien in de omgeving. Er werden veel activiteiten georganiseerd om de financiële situatie te verbeteren. De kantine, die om toerbeurt door de leden werd bemand, draaide op volle toeren. In 1994 moesten baan 1 en 2 gerenoveerd worden omdat er vanwege verkeerd onderhoud, 'schotvorming' was ontstaan. Ook werd een oefenkooi geconstrueerd. Vanwege de gemeentelijke herindeling van 1995, waarbij Sint Philipsland bij de gemeente Tholen ging horen, werd de situatie van 'De Ruucstoppelen' gelijkgetrokken met die van andere Thoolse tennisclubs, daarbij werden de bestaande schulden gesaneerd!

In 1995 werd ook verlichting geïnstalleerd. Jan Walpot organiseerde eind augustus het eerste 'Open Dubbel Toernooi'. Ook dit toernooi werd druk bezocht en is sindsdien jaarlijks in week 35 een geliefd toernooi bij tennissers uit de omgeving. Tevens moest de houten kantine vervangen worden door een deugdelijk stenen clubgebouw waarvoor de gemeente Tholen f 150.000 beschikbaar stelde.

In oktober 1996 was de nieuwe kantine, ontworpen door Jan Kot en gebouwd door leden, gereed en op

Groepsfoto van de 1e jeugdkampioenschappen in 1991.

vrijdag 30 mei 1997 werd deze officieel geopend door de wethouder van sportzaken Sjaak Moerland die op de gevel de naam 'De Ruucstoppelen' onthulde. De oude bruine keet, waar zoveel gezellige uurtjes in waren beleefd, werd verkocht voor vijfhonderd gulden. Rond het park kwam ook nog een mooie groenstrook, bekostigd door de leden die voor vijf gulden een conifeer konden adopteren.

Koen van Dijke ontwierp het logo van de vereniging. Een barcommissie werd ingesteld om de kantine zo goed mogelijk te laten draaien. Marja en Giel van der Est trokken hierbij de kar, bijgestaan door commissieleden en gewone leden. In de jaren die volgden werden er veel successen gevierd in zowel toernooien als in de KNLTB-competitie. De beide open toernooien werden steeds druk bezocht. Het ledenaantal varieerde in die jaren tussen de 150 en 175 personen.

De vereniging was uitgegroeid tot een sportief en financieel bloeiende club die echt meetelde in de Zeeuwse tenniswereld. In 1998 werd een team zelfs Zeeuws kampioen. Het ene jongensteam t/m 17 jaar van 'De Ruucstoppelen' won in de finale van het andere jongensteam van onze vereniging! Dit wil toch wel iets zeggen over de kwaliteit van de spelertjes. Jan Walpot kreeg dan ook tijdens vergaderingen van het bondsbestuur veel complimenten voor hetgeen de Fluplandse tennisvereniging in zo'n kort tijdsbestek voor elkaar

had gekregen. Helaas werd er in die tijd enkele malen ingebroken in de kantine waardoor het bestuur zich genoodzaakt zag om rolluiken aan te schaffen en het pand elektronisch te beveiligen.

In 1999 werd het 10-jarig bestaan gevierd met een feestavond en chinees buffet tijdens het 'Open Dubbel Toernooi'. Ook na de eeuwwisseling bleef de tennisvereniging zich verheugen in een vaste groep die aan alle activiteiten deelnam.

In 2000 werd er voor de tweede keer een team Zeeuws kampioen. Ditmaal wist het eerste mixteam de titel in de wacht te slepen en het college van B & W van Tholen benoemde dit team tot 'sportteam van het jaar'! In 2001 deden er in de KNLTB-competitie 21 teams mee. Een record aantal! Helaas bleek in dat jaar dat Jan Walpot ernstig ziek was; hij overleed op veel te vroege leeftijd in augustus 2002. Hij was de grote promotor van de club en van 1990 t/m 2001 was hij naast zijn gewone werk secretaris, toernooi- en competitieleider geweest en was altijd op het tennispark te vinden. Op de foto staat hij nog vol trots naast het eerste mixteam dat in 2000 Zeeuws kampioen was geworden. Het vierde mixteam was ook kampioen geworden en voor hen zitten de spelers van het eerste jeugdteam t/m 17 jaar dat ook kampioen was geworden. In dat jaar werden er zelfs zeven teams kampioen!

Wegens de grote drukte tijdens de open toernooien werd in 2005 bij de gemeente een aanvraag ingediend voor een aanbouw bij de bestaande

kantine. Hiervoor werd een bedrag van vijfduizend euro gereserveerd. Er werden ook besprekingen gevoerd met de gemeente over nieuwe banen en de bestrating van de parkeerplaats. In 2006 was de aanbouw klaar. Met de nieuwe verwarmingsketel konden ook de kleedlokalen verwarmd worden.

Het jaar 2007 was een geweldig jaar voor de vereniging. Het ledenaantal groeide fors mede door toedoen van de actieve jeugdcommissie. Aan het eind van het jaar stond de teller zelfs op 200 leden. En er werden nu zelfs twee teams kampioen van Zeeland: het eerste damesteam en het eerste meisjsteam t/m 17 jaar zorgden voor deze topprestatie.

Er was inmiddels ook een website gekomen. Met een enquête in 2008 werd de leden gevraagd aan welke baansoort zij de voorkeur gaven als er nieuwe banen aangelegd zouden worden. De meeste leden stemden toen nog voor gravelbanen, zoals de bestaande banen. Het parkeerterrein werd met inzet van de leden opgeknapt. Het ledenaantal groeide nog steeds. Van de 215 leden waren er in die periode 61 jeugdleden. In 2008 werden er weer twee teams Zeeuws kampioen! Ditmaal kreeg het eerste 35+ herenteam de beker in handen en hetzelfde meisjsteam als vorig jaar presteerde het om nogmaals de beste van Zeeland te worden.

In 2009 werd na veel moeizame besprekingen met de gemeente, overeengekomen dat er nieuwe banen zouden worden aangelegd. De gemeente stelde hier uiteindelijk € 71.000 voor beschikbaar. In een extra ledenvergadering van 11 november 2009 werd gestemd welke baansoort het zou worden. De keuze moest gemaakt worden tussen gravel of 'Smashcourt'. Er waren 42 stemgerechtigde leden aanwezig. De uitslag was bijna niet te geloven: 21:21! Het bestuur heeft toen zelf de beslissing genomen en voor Smashcourt gekozen. In december werd al gestart met de voorbereidingen, maar door het winterse weer schoot de aanleg van de nieuwe banen niet echt op. Toch kon de feestelijke opening op 26 maart 2010 door wethouder Cees van Dis

Het eerste mixteam dat in 2000 Zeeuws kampioen is geworden.

gewoon doorgaan. Daarna volgde natuurlijk nog een gezellige feestavond.

De keuze voor Smashcourt bleek achteraf een goede geweest te zijn. De ondergrond beviel heel goed en ook kon nu het hele jaar gespeeld worden. Tevens was het grote voordeel dat na een regenbui al vrij snel doorgespeeld kon worden, wat bij toernooien en competitie van groot belang is.

Na 21 jaar was de tennisvereniging in 2010 van een klein parkje met houten clubgebouwtje en twee gravelbanen veranderd in een mooi tennispark met drie Smashcourt banen, een prachtige kantine met zonnig terras en verlichting. Maar de gemeente kwam vlak na de opening met het plan om de voetbalvelden en ons vernieuwde park te verplaatsen, om op die plek huizen te kunnen bouwen zodat er op die manier ruimte zou komen om de begraafplaats te vergroten. Een grote domper voor het bestuur want dat zou natuurlijk pure kapitaalvernietiging zijn!

Voor de eerste keer werd er in 2010 naast de twee bestaande toernooien ook nog eens een open jeugdtoernooi (in oktober) en een open 40+ veteranentoernooi (in november) gehouden. Met name door de inspanningen van Els van der Giesen kon het jeugdtoernooi georganiseerd worden. Het is helaas maar drie keer gelukt om dit voor elkaar te krijgen, want in de jaren daarna was de deelname al veel minder en de jeugdleden haakten ook steeds meer af. Er zijn tegenwoordig dan ook maar weinig jeugdleden meer en sinds 2013 is er geen jeugdcommissie meer. Het veteranentoernooi, georganiseerd door een groep oudere leden is wel een blijvertje gebleken.

Ook was er vanaf 2007 de ‘Goedware Eilandencup’: een onderlinge competitie tussen Thoolse tennisclubs. Op 3 juni 2012 was tijdens de finaledag oud topspeler Paul Haarhuis aanwezig op ons park. Hij gaf een leerzame tennisclinic voor de jeugd en voor volwassenen en nog een demonstratiewedstrijd. Een geweldige dag voor iedereen! Helaas was dit ook tevens de laatste editie van deze Thoolse competitie omdat de deelname steeds minder werd.

Op de foto is Paul Haarhuis met de jeugdige Thoolse spelertjes in de weer.

In 2013 kreeg het veteranentoernooi te maken met een speler die tijdens het inspelen voor zijn wedstrijd een hartstilstand kreeg. Mede doordat voorzitter Adrie van Dijke een halfjaar daarvoor zijn AED had opgehangen in de hal en het kordate ingrijpen van andere spelers en omstanders wisten ze door reanimatie het leven van deze speler te redden. Voor alle aanwezigen was die avond een heftige gebeurtenis.

Het 25-jarig bestaan werd in 2014 groots gevierd. Van 20 t/m 22 juni waren er allerlei festiviteiten. Tijdens het officiële gedeelte werden leden, oud-

leden en buurverenigingen uitgenodigd en op deze avond kreeg, als eerbetoon aan Jan Walpot, de derde baan zijn naam. Er volgde een feestavond en de volgende dag was er feest voor de kinderen van Flupland. Op 22 juni werd er een 'Classic Demo Clinic' gegeven. Twee heren vertelden over het ontstaan van de tennissport en zij demonstreerden op hilarische wijze hoe er vroeger getennist werd. Met houten rackets konden de leden zelf uit proberen hoe dat ging.

Met Leni Verwijs en Els van der Giesen heb ik over de eerste 25 jaar van onze vereniging een boek samengesteld dat op 27 februari 2015 door de voorzitter werd uitgereikt aan wethouder Frank Hommel. Een leuk naslagwerk met herinneringen en foto's van deze mooie jaren, waarin de club is uitgroeit tot een bloeiende vereniging.

Hoewel er nog steeds door veel teams deelgenomen werd aan de competities en ook de drie toernooien druk bezocht werden, zakte het ledenaantal, met een dieptepunt in april 2015. Er waren toen in totaal nog maar 103 leden waarvan vijf jeugdleden!

In 2015 kwam het kantinebeheer in handen van Lijdie Kot. Zij doet dit nog steeds op voortreffelijke wijze en zij heeft hierdoor weer een grote groep jongeren naar onze club weten te trekken. Het ledenaantal is dus gelukkig weer gegroeit en ligt nu in juli 2016 op 125 leden waarvan er helaas maar zes juniorlid zijn. Het zou mooi zijn als er ook weer meer jeugdleden t/m 17 jaar bij zouden komen want die zijn er nog steeds veel te weinig.

Met het project 'Zebratennis' wordt daar momenteel wel aan gewerkt. Het is een samenwerkings-verband tussen de vier tennisclubs van Tholen en twee Brabantse: Nieuw-Vossemeer en Lepelstraat. Er worden regelmatig activiteiten georganiseerd om nieuwe leden te werven en middagen en avonden gehouden die in ieder geval een goede en leuke band tussen de clubs opleveren.

In de achterliggende jaren heeft 'De Ruucstoppelen' zes verschillende voorzitters gehad. De eerste was Willem Drenth vanaf de oprichtingsdatum 9 februari 1989 tot

en met maart 1991. Hij werd opgevolgd door Ad den Engelsman die tot en met 1999 deze functie vervulde. In 2000 stelde Giel van der Est zich beschikbaar en deed dit tot en met 2002. Omdat er niemand te vinden was, nam Ad den Engelsman voor de tweede keer de hamer in handen, maar na 2005 vond hij het na twaalf jaar welletjes. Gelukkig was Jack Neele bereid om deze taak op zich te nemen. Van 2006 tot en met 2008 was hij voorzitter en in 2009 bleef hij toch als ad interim nog een tijdje aan omdat er pas op 11 november van dat jaar een nieuwe werd gekozen in de persoon van Eli de Vos. Hij bleef tot 13 april 2011 waarna er enkele weken geen voorzitter was.

Uiteindelijk nam Adrie van Dijke op 1 juni 2011 de voorzittershamer over omdat er niemand anders wilde. Dit is al weer ruim vijf jaar geleden en in die periode zijn er met de gemeente en de projectontwikkelaar veel besprekingen geweest over de eventuele verplaatsing van het tennispark. Inmiddels is de situatie zo dat we toch gewoon op de huidige locatie kunnen blijven, hoewel er wel aanpassingen gedaan zullen worden voor wat betreft licht- en geluidsoverlast. Er zal andere verlichting komen en een geluidswal geplaatst worden. De nieuwe bewoners van de te bouwen huizen vlakbij de banen zullen zich echter moeten realiseren dat er een tennispark in hun buurt ligt. Het zal nog wel even duren voordat dit plan gerealiseerd is maar het is te hopen dat ons mooie tennispark, waar door zoveel mensen tijd en energie in gestoken is en waar we zoveel sportieve en gezellige uren mogen beleven, nog lang zal blijven bestaan.

Sint Philipsland in tentoonstelling over Voorstraatdorpen

Heb je er weleens bij stilgestaan, hoeveel dorpen in Nederland, net zoals Sint Philipsland, een straat hebben die Voorstraat heet? Besef je dat deze dorpen enkele honderden jaren geleden zijn gesticht in nieuw land? Heb je ooit gekeken wat de verschillen en overeenkomsten zijn van deze dorpen met een voorstraat? Realiseer je wat de dorpen met elkaar bindt?

Door Marc van Tienen

Omdat het dit jaar 450 jaar geleden is, dat het voorstraatdorp Nieuw-Vossemeer werd gesticht, is van april tot en met september 2017 in het A.M. de Jongmuseum de tentoonstelling “Voorstraatdorpen” te zien. Aan deze tentoonstelling heeft ook de Heemkundekring Philippuslandt meegewerkt.

Na de Allerheiligenvloed van 1532 was het oude Sint Philipsland van de kaart verdwenen.

De ondergelopen polders werden echter teruggewonnen en er bestond behoefte om het dorp Sint Philipsland weer op te bouwen. Omstreeks 1645 was het zover en Sint Philipsland werd ingericht op de wijze die toen bij planologen ‘in de mode’ was. Flupland werd een dorp met een ring rond de kerk en een hoofdstraat van de kerk naar de dijk. Een voorstraat(ring)dorp was geboren.

De planologen uit die tijd hielden het simpel. Centraal in het dorp ligt een kerk met een straat die meestal loodrecht op de polderdijk staat. Deze straat noemen we Voorstraat. Aan weerszijden van de straat kwam gesloten bebouwing. Indien noodzakelijk werd het dorp uitgebreid door evenwijdig aan de voorstraat een of meer achterstraten aan te leggen. Dat is het!

In de regio zijn meer voorbeelden van dorpen die op een (nagenoeg) zelfde wijze zijn gesticht en ingericht. Het zijn dorpen, die in de 15e tot en met de 17e eeuw, allemaal werden gebouwd in de nieuwe of op het water teruggewonnen polders.

In de tentoonstelling “Voorstraatdorpen” wordt ingezoomd op de geschiedenis en het erfgoed van 11 dorpen uit de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden en de polders van West-Brabant. Het zijn de volgende plaatsen: Sint Annaland, Stavenisse, Oud-Vossemeer, Bruinisse, Numansdorp, Klundert, Fijnaart, Oude Tonge, Middelharnis, Nieuw-Vossemeer en Sint Philipsland. Sint Philipsland laat zich met trots in de tentoonstelling zien en bekijken.

De tentoonstellingsbezoeker zal ontdekken, dat de deelnemende dorpen opvallend veel overeenkomsten hebben, maar dat er ook opvallende verschillen zijn. Door naar de anderen te kijken, leer je immers veel over jezelf. Van klederdracht tot de komst van de tram, van meekrap tot de strijd tegen het water, veel thema's komen aan de orde en illustreren vooral wat de deelnemende dorpen met elkaar bindt.

De tentoonstelling “Voorstraatdorpen” is te bezichtigen in het A.M. de Jongmuseum, Voorstraat 29 in Nieuw-Vossemeer (4681 AC). Op de website www.amdejongmuseum.nl staan de openingstijden en actuele informatie.

Een bijdrage aan de tentoonstelling Voorstraatdorpen

De tijdslijn van Sint Philipsland

Om een en ander in historisch perspectief te zetten werden de deelnemers aan de tentoonstelling ‘Voorstraatdorpen’ gevraagd een tijdlijn van hun dorp te maken. Hieronder treft u de onze aan.

1487	Eerste inpoldering van Sinte Philipslandt door Anna van Bourgondië, dochter van Philips de Goede, eerder gehuwd met Adriaan van Borsele en later met Adolf van Kleef. Anna was ook betrokken bij de inpoldering van Bruinisse (1468), Sint-Annaland (1476) en Sint Adolfsland (Ooltgensplaat) (1483).
1532	Sint Philipsland wordt na twee opeenvolgende stormvloeden prijsgegeven aan de zee.
1645	Tweede inpoldering. Een dorp wordt gesticht in het zuidoosten van de polder, op een locatie oostelijker van het eerste dorp. Beide zijn voorstraatdorpen.
1672-1683	Pontiaan van Hattem predikant van Sint Philipsland, geschorst vanwege zijn zeer onorthodoxe theologische opvattingen.
1682	Bij de stormvloed van dat jaar wordt ook Sint Philipsland zwaar getroffen.
1777	Inpoldering Nieuwe of Henriëttepolder.
Ca. 1825	Begin van de Afscheiding van de Ned.-Hervormde Kerk. In 1856 had de helft van de bevolking zich afgescheiden van die kerk. Vanaf 1837 speelt Pieter van Dijke een belangrijke rol.
1847	Gelijktijdige Inpoldering van de Kramers- en Anna Jacobapolder. In 1859 volgt de inpoldering van de Willemspolder en de Abraham Wissespolder volgt in 1936.
1858	Anna Jacobapolder overgeheveld van de gemeente Bruinisse naar Sint Philipsland.
1884	Aanleg van de Slaakdam. Een eerdere dam uit 1859 had geen stand gehouden.
1900	Aanleg van de RTM-tramlijn van Steenberg en naar Brouwershaven met een veer tussen Anna Jacobapolder en Zijpe. Lijn opgeheven in 1953. Na het gereedkomen van de Philipsdam in 1988 is het veer ook gestaakt.
1929	Openbare verkoop van de ambachtsheerlijkheid.
1944/5	Grote delen van het eiland worden door de bezetter geïnnundeerd. Een deel van de bevolking wordt geëvacueerd en het eiland ligt een halfjaar in de frontlinie.
1953	Bij de Ramp is ook Sint Philipsland zwaar getroffen.
1972/3	Slaakdam doorgegraven voor de aanleg van het Rijn-Scheldekanaal. Aanleg van de Krabbenkreekdam naar Tholen.
1987	Opening van de Philipsdam die van de Grevelingendam naar Sint Philipsland loopt. Met de bouw van de Philipsdam worden de wateren Krammer en <u>Volkerak</u> afgesloten van de Oosterschelde.
1995	Samenvoeging van Sint Philipsland bij de gemeente Tholen.